

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Elise Ader

**KOMPLEMENTAAR- JA ALTERNATIIVMEDITSIINIGA SEOTUD MÕISTETE
KASUTUS DELFIS JA POSTIMEHE VEEBIVÄLJAANDES**

Magistritöö

Juhendaja: Marko Uibu, PhD

Tartu 2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1 TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini defineerimine	7
1.2 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini üldiseloomustus	11
1.3 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini seadusandluses	12
1.4 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini käsitlemine ajakirjanduses ja avalikus kommunikatsioonis	15
2 UURIMISKÜSIMUSED	18
3 UURIMISTÖÖ MEETOD	19
3.1 Meetodi valik	19
3.2 Andmekogumismeetod ja valim	20
3.2.1 Standardiseeritud kontentanalüüsi valim	20
3.2.2 Kvalitatiivse sisuanalüüsi valim	21
3.2.3 Valimi ligipääsu piirangud	22
3.3 Andmete analüüsimeetodid	23
4 UURIMISTÖÖ TULEMUSED	24
4.1 Artiklite jaotus teemaportaalides ja rubriikides	25
4.2 Kaardistatud mõisted	29
4.3 Mõistete analüüs	32
4.4.1 Mõiste “loodusravi”	34
4.4.2 Mõisted “ravitseja” ja “ravitsemine”	38
4.4.3 Mõisted “tervendamine” ja “tervendaja”	43
4.4.4 Mõisted “Rahvameditsiin” ja “rahvaravi”	47
4.4.5 Mõiste “taimeravi”	50
4.4.6 Mõisted “alternatiivmeditsiin”, “alternatiivravi” ja “alternatiivsed ravimeetodid”	51
4.4.7 Mõisted “posimine ja posija”	56
4.4.8 Mõiste “traditsiooniline meditsiin”	58
4.4.9 Mõiste “ebaravi”	61
4.4.10 Mõiste “üldtunnustamata ravi”	64
5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	66
5.1 Järeldused ja diskussioon	66
5.2 Meetodi kriitika ja refleksioon	72
5.3 Edasised uurimissuunad	73
KOKKUVÕTE	74

KASUTATUD KIRJANDUS	76
SUMMARY	81
LISAD	83
Lisa 1 Artiklite kodeerimisjuhend	83
Lisa 2 Vaadeldud mõistete esinemise arv Postimehe ja Delfi veebiväljaannete valimis	84
Lisa 3 Vaadeldud mõisteid sisaldavate artiklite arv Postimehe ja Delfi veebiväljaannete valimis	85
Lisa 4 Postimehe artiklite jagunemine portaalides ja rubriikides	87
Lisa 5 Delfi artiklite jagunemine portaalides ja rubriikides	89
Lisa 6 Kvalitatiivse sisuanalüüsi allikate loetelu	91
Lisa 7 Standardiseeritud kontentanalüüsi allikate loetelu	96

SISSEJUHATUS

Üha enam otsitakse tervist puudutavate küsimuste korral vastuseid internetist (Chen, Taylor-Swanson, Buie, Park, Conway, 2018). Kuna tervisealase informatsiooni järele on nõudlus kasvanud, leidub seal järjest enam asjakohast teavet (Bonevski, Wilson, Henry, 2008), sealhulgas infot biomeditsiinist välja jäävate ravisuundade kohta (Chen jt, 2018). Informatsiooni laialdase kättesaadavuse tõttu (Bonevski jt, 2008) on erinevate ravimeetodite omavahel kombineerimine muutumas järjest populaarsemaks (Uibu ja Vihalemm, 2017). Kuna erinevad ravimeetodid võivad olla vastastikku kokkusobimatud (Hsu, 2008), tekitab see meditsiinivaldkonnale mitmesuguseid probleeme, millega silmitsi seista. Käesolev uurimistöo keskendub kõikidele nendele raviviisidele ja terviseideoloogiatele, mis ei kuulu biomeditsiini valdkonda, ning mida kasutatakse kas biomeditsiiniga kombineeritult või selle alternatiivina.

Teaduskirjanduses on valdkonna nimetamisel kasutatud erinevaid mõisteid, mis teevad ka nähtuse uurimise komplitseerituks (Frass jt, 2012). Antud magistr töö raames kasutan uuritava nähtuse nimetamiseks mõistet **komplementaar- (ehk täiend-) ja alternatiivmeditsiin (edaspidi KAM)**. Ehkki komplementaar- ja alternatiivmeditsiini mõiste on eesti keeles kohmakas, on selle mõiste kasutus töös teadlik püüd distantseerida ennast tavakasutuses olevatest ning hoiakuid väljendavatest mõistetest. Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini mõiste on üks laiemalt kasutatuid, vanemaid, neutraalsemaid ning vähim kritiseeritud mõisteid teadustöodes (Derkatch, 2016: 56-57), mida kasutatakse biomeditsiinist välja jäävate tervisekäsitluste ja ravisuundumuste ühise nimetajana.

Erinevate raviviiside ja tervise hoidmise meetodite paljususe tingimustes peab biomeditsiin arvestama teiste konkureerivate meditsiinisüsteemidega (Uibu ja Vihalemm, 2017). Kuid eestlaste suur huvi ja nõudlus KAM-i järele on vastuolus poliitikakujundajate hoiakutega, kelle fookus on üksnes teaduslikul ja tõenduspõhisel meditsiinil (Koppel ja Uibu 2020). Meedia on üks kohtadest, kus võib seda vastuseisu näha (Koppel ja Uibu 2020). Kuna erinevate raviviiside kombineerimine on muutumas järjest populaarsemaks, jätkub võitlus autoriteedi üle meditsiinivaldkonnas, tõenäoliselt ka tulevikus (Uibu ja Vihalemm, 2017). Selline vastasseis

mõjutab omakorda teaduspõhist meditsiini ning arsti-patsiendi vahelist kommunikatsiooni ja suhteid (Lubi, Uibu ja Koppel, 2018: 414). Autoriteedi saavutamise püüdluste tulemusel on Eesti ühiskonnas tekkinud väga tugev polariseeritus, mille läbi väheneb ka usaldus teaduspõhisesse meditsiini ja arstidesse (Uibu ja Koppel, i.a). Polariseerumisele võib kaasa aidata avalik kommunikatsioon, mistõttu on KAM-i käsitlemist kui nähtust vaja lähemalt uurida.

Käesolev uurimistöo keskendub komplementaar- ja alternatiivmeditsiini käsitlemisele meedias. Meedia on tähtis allikas KAM-i kohta informatsiooni saamiseks (Weeks ja Strudsholm, 2008) ning seetõttu sobib meedia KAM-i vahendamise uurimiseks. Üks kõige paremini analüüsitavatest kommunikatsiooni tööriistadest, on nähtuse enda nimetamine ehk KAM-iga seotud terminoloogia (Uibu ja Koppel, i.a).

Retoorika mõjutab olulisel määral seda, milline on meditsiin praegu ning milliseks see kujuneb tulevikus (Derkatch, 2016: 196). KAM-i nimetamise kaudu saab kujundada tervishoidu ning suunata valdkonna arenguid (Holmberg, Brinkhaus ja Witt 2012). Näiteks võib uute mõistete kasutusele võtmine olla alguseks erinevate raviviiside ja tavade integreerimisel (Holmberg jt, 2012). See, kuidas KAM-ile viitavaid mõisteid kasutatakse ja missugune on sealjuures alatoon, mõjutab seda, kuidas edasised teadlased ja arstid neid raviviise mõistavad, defineerivad ning kategoriseerivad (Ng, Boon, Thompson, Whitehead, 2016: 2). Mõiste valik näitab, milliseid seisukohti KAM-i suhtes väljendatakse ning sellest sõltub, milline kuvand nähtusele luuakse. Näiteks negatiivne mediakuvand võib teadusuuringute arenguid valdkonnas piirata. Sealjuures saab retoorika kaudu parandada patsiendi ja arsti vahelisi suhteid (Holmberg jt, 2012), vähendades üksteisele vastanduvatest hoiakutest tulenevaid barjääre.

KAM-iga seotud terminoloogia kasutamise sobivust on vaja hinnata kindlas kontekstis (Holmberg jt, 2012). Kuna nähtust pole Eestis varem uuritud, puudub teadmine, millised mõisted on Eesti keeleruumis levinud ning milliseid võimalikke tähendusi ja hoiakuid need mõisted Eesti ühiskonnas omavad.

Kuna KAM-i nimetamine on seotud erinevate hoiakutega nähtuse suhtes, on probleemid valdkonna nimetamisega leidnud ka avalikku kõlapinda. Näiteks on KAM terminite ehk nimetamisega seonduvatele probleemidele hiljuti tähelepanu juhtinud Eesti keeleteoimetaja ja Vikerraadio "Keelesäutsu" üks autoritest Egle Heinsar, kelle arvates ei ole meedias sageli

kasutatud sõna “alternatiivmeditsiin” sobivuses sõna enda sisulise tähendusega, kuna mõiste „meditsiin“ ei tohiks viidata tõestamata toimega või isegi kahjulikke ühendeid sisaldavatele raviviisidele (Heinsar, 2019). Samuti diskuteeriti valdkonna mõistete sobivuse üle 2017. aastal ETV debatisaates “Suud puhtaks”, kus enamik saatekülalistest olid ühel meelel, et sõna alternatiivmeditsiin ei ole nähtust tähistama sobiv mõiste, sest erinevad meditsiiniharud peaksid omavahel koostööd tegema, mitte üksteisele vastanduma (Leinus, 2017).

Käesoleva uurimuse eesmärk on selgitada välja 2019. aasta Delfi ja Postimehe veebiväljaannete põhjal Eesti meedias käibel olevad komplementaar- ja alternatiivmeditsiiniga seotud mõisted ja nende kontekst, ning analüüsida mõistete kasutamise seotud probleeme. Seejuures keskendutakse üksnes valdkonda üldistavatele nimetajatele, mitte konkreetsetele raviteraapiatele ja -viisidele. Kuna KAM-iga seotud mõisteid pole varasemalt Eestis uuritud, on antud uurimistöö näol tegu esmase uuringuga, mis võimaldab tulevikus muutusi hinnata ja analüüsida.

Magistritöö koosneb viiest osast. Töö esimeses peatükis antakse ülevaade töö teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest: KAM-i defineerimisega seotud väljakutsetest, KAM-i kasutamise põhjustest ning levikust, KAM-i reguleerimisest ning KAM-i käsitlemisest ajakirjanduses ja avalikus kommunikatsioonis. Teises peatükis tutvustan uurimisküsimusi. Kolmandas peatükis kirjeldan uurimis-, andmekogumis- ja andmeanalüüsimeetodit. Neljandas peatükis esitan uuringu tulemused. Viienda peatüki moodustavad uurimistööst tehtud järeldused ning diskussioon, meetodikriitika ja soovitused edasisteks uurimusteks.

1 TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Komplementaar-ja alternatiivmeditsiini defineerimine

Biomeditsiini alla mittekuuluvate raviviiside defineerimine on läbi aegade olnud ülimalt keeruline (Ng jt, 2016: 2). Nii pole viimase poole sajandi jooksul suudetud kokku leppida ühes kõikehõlmavas terminis, mis haaraks kõiki biomeditsiinist väljapoole jäävaid tervisekäsitlusi, raviviise ja nendega tegelejad (Ng jt, 2016: 2). Kuna KAM-ist on saanud rahvusvaheline uurimisvaldkond, on teadusringkondades saanud väga oluliseks kokku leppida erinevate mõistete tähenduses (Holmberg jt, 2012).

Ühese katustermini puudumine teeb alternatiiv- ja komplementaarmeditsiini teadusliku uurimise keeruliseks ning erinevate KAM-raviviiside mitmekesisus ja nende omavahel kombineerimine raskendab uurimistulemuste võrdlemist (Frass jt, 2012). Kuna autorid kasutavad erinevaid raviviiside nimetusi ja jaotavad raviviise oma kategooriatesse, pole võimalik uuringuid üheselt mõista: isegi kui neis sisalduvad definitsioonid on standardiseeritud, ei saa garanteerida, et erinevate uuringute andmed on omavahel võrreldavad (Frass jt, 2012).

Kõnekeeles kasutatakse sarnaselt teaduskeelele ühe kõikehõlmava termini asemel suurt hulka mõisteid, mis algavad näiteks selliste sõnadega, nagu: ebaregulaarne, ebatraditsiooniline, mitteteaduslik, ime, piiripealne, rahva, alternatiivne, mitte peavoolu; ja lõppevad sõnadega: meditsiin või ravi (Ng jt, 2016: 2). Paljud nendest mõistetest on negatiivse alatooniga, kuna nad viitavad ravimeetodi ohtudele või ebaefektiivsusele (Ng jt, 2016: 2). Samas on KAM-i defineerimiseks kasutusel ka neutraalsema alatooniga mõisteid, mis viitavad võimalikule seosele KAM-i ja biomeditsiini vahel (Ng jt, 2016: 2). Neutraalse tooniga mõisted võivad alata näiteks selliste sõnadega, nagu: komplementaar, integratiivne, integreeritud; ja lõppevad samuti sõnadega: meditsiin või ravi (Ng jt, 2016: 2).

KAM-i defineerimise keerukusest tulenevalt on ühtse katustermini asemel kasutusele võetud suur hulk mõisteid, mille tõlgendamisel tuleb alati jälgida konkreetse mõiste ajalist, kultuurilist ja ideoloogilist konteksti. Esiteks on biomeditsiinist väljapoole jäävaid raviviise kirjeldavad

terminid ja nende tähendused ajas muutuvad (Ng jt, 2016). Selle tingib asjaolu, et KAM-i ravimeetodeid proovitakse järjepidevalt teaduslikult tõendada ja nii võib juhtuda, et eksisteerib ravimeetodeid, mis küll kuulusid KAM-i valdkonda, kuid on tänaseks teaduslikult tõestatud ja kuuluvad praegusel hetkel hoopis biomeditsiini valdkonna alla (Ng jt, 2016: 2).

Teiseks mängib KAM-i kui nähtuse defineerimise juures olulist rolli kultuuriline kontekst. Tervishoiu meetodite ning raviviiside osas on erinevates riikides ja traditsioonides ka erinevad lähenemised ning tajud selles osas, mis on alternatiivne ja mis on tavaline. Kuna arusaamad tervisest ja haigusest on igas kultuuris erinevad, tuleb nendega seotud mõistete tõlgendamisel arvestada ka mõistega seotud kultuuri konteksti (Paal, 2010).

Kolmandaks on KAM-i defineerimisel oluline arvestada ideoloogilist konteksti, kuna nähtuse nimetamine on alati seotud defineerija enda ja tema hoiakutega nähtuse suhtes (Uibu ja Koppel, i.a). Ka KAM-i teraapiate ideoloogilised alused ja ambitsioonid on väga erinevad: paljude teraapiate puhul keskendutakse mingile kindlale eesmärgile ja protseduurile, mille juures ei peeta oluliseks teraapia kuuluvuse määramist mõnda kategooriasse ning puuduvad ambitsioonid ka selle üle arutada (Uibu ja Koppel, i.a).

Eesti akadeemilises meditsiinikirjanduses ja avalikes diskursustes eristavad biomeditsiinile orienteeritud tervishoiutöötajad tavaliselt kahte meditsiini suunda - tavameditsiin ja alternatiivmeditsiin (Koppel ja Uibu 2020). Esimest nendest defineeritakse kui teaduslikku meditsiini ja see hõlmab endas ainult meditsiini eetikaga kooskõlas olevaid biomeditsiini ravimeetodeid (Koppel ja Uibu 2020). Alternatiivmeditsiini mõistet kasutatakse kõikide ülejäänud ravimeetodite puhul, ning see on katusterminiks nii täiend- kui alternatiivmeditsiinile (Koppel ja Uibu 2020).

Kuna KAM-i nimetamiseks on palju erinevaid võimalusi, on ka valdkonna teoreetiliste lähtekohtade võrdlemine komplitseeritud. Kõiki kirjalikke allikaid tuleb vaadelda allikakriitiliselt, pidades silmas, milline on katusmõiste kasutamise kontekst ja kuivõrd võivad tekstid olla mõjutatud autori positsioonist ning sellest, milliste elualade ja uurimistraditsioonidega on autorid seotud. Tuleb arvestada, et erinevad katusmõisted võivad hõlmata erineval hulgal ravipraktikaid, mistõttu ei pruugi tulemuste standardiseerimine anda õiget pilti reaalsest olukorrast.

Alljärgnevalt toon välja katusmõisted, mida antud uurimistöös käigus, empiiriliste ja teoreetiliste lähtekohtade loomisel, lisaks komplementaar- ja alternatiivmeditsiini mõistele, kohtasin kõige sagedamini. Toon välja ka mõistete ühe definitsooni, kuid tuleb silmas pidada, et mõiste definitsoon võib sõltuvalt allikast erineda.

Traditsiooniline meditsiin (*traditional medicine*) - Traditsioonilise meditsiini mõistet on seletatud, kui pika ajaloo, erinevate kultuuride põlistel teooriatel, uskumustel ja kogemustel põhinevate teadmiste, oskuste ja tavade kogumit (WHO..., 2019:8) . Olenemata sellest, kas raviviisid on teaduslikult põhjendatud, kasutatakse traditsioonilist meditsiini tervise hoidmiseks, füüsiliste ja vaimsete haiguste ennetamiseks, diagnoosimiseks või raviks (WHO..., 2019:8).

Pärimusmeditsiin (*Indigenous traditional medicine*) - Selle mõistega defineeritakse teadmisi või praktikaid, mis võivad täielikult põhineda kogemustel ja tähelepanekutel, mida on edasi antud põlvest-põlve, suuliselt või kirjalikult (WHO..., 2019: 8). Praktikad on põlised riigile, kus neid praktiseeritakse (WHO..., 2019: 8).

Taimeravi (*Herbal medicine*) - Taimsete ravimite hulka kuuluvad ravimtaimed, taimsed materjalid, taimsed preparaadid ja valmistooted, mis sisaldavad toimeainena taimeosi või muid taimseid materjale või nende kombinatsioone (WHO global report..., 2019). Eestis kasutatakse ka pisut laiemal ulatusega mõistet “loodusravi”.

Funktsionaalne meditsiin (*Functional medicine*) - Mõiste, mida kasutatakse tervise holistilise ehk kõikehõlmava lähenemisviisi kirjeldamiseks (Li, Forbes ja Byrne 2018). Mõistega rõhutatakse haigustele ja tervisele personaalse lähenemise olulisust ning sarnaselt KAM-i mõistele viitab see ka raviviiside teaduspõhisuse puudumisele (Li jt, 2018). Mõiste sünonüümina kasutatakse mõnel pool ka holistilise meditsiini mõistet.

Integratiivmeditsiin (*Integrative medicine*) - Tegemist on ülemineku mõistega, mille abil proovitakse eemaldada barjääre biomeditsiini ja KAM-i vahel, et suunata meditsiinipraktikaid ja teadusuuringuid uude tervishoiuteenuse osutamise suunas (Holmberg jt, 2012). Selle visiooni üks osa on selge keskendumine tõenduspõhisusele ja patsiendikesksusele ning erinevate raviviiside ja tavade integreerimine (Holmberg jt, 2012).

Rahvameditsiin (*folk medicine*) - Rahvameditsiini saab mõtteliselt jagada kaheks erinevaks osaks: koduseks ja elukutseliseks rahvameditsiiniks (Paal, 2010). Kodune rahvameditsiin põhineb pereliikmete, naabrite ja laiema kogukonna tervise ja haigustega seotud teadmistel ja kogemustel, mida antakse edasi eelkõige suuliselt (Paal, 2010). Elukutselise rahvameditsiini esindajad on oma ala spetsialistid - nõ kutselised ravitsejad, rahvaarstid, nõiad (Paal, 2010). Rahvameditsiini vaadatakse tihti ka kui alternatiiv- või komplementaarmeditsiini, mis vastandub oma olemuselt biomeditsiinile (Paal, 2010).

1.2 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini üldiseloostus

Erinevates allikates viidatakse KAM-raviviiside ja tervise hoidmise meetodite kasutamise kasvule kõikjal maailmas (Eisenberg, Davis ja Ettner 1998; Harris, Cooper, Relton ja Thomas 2012). Samas tuuakse selleteemaliste uuringute juures välja, et kuigi andmed näitavad, et KAM teraapiaid kasutatakse sagedasti ning nende kasutamine näib olevat tõusutrendis, ei pruugi uuringus saadud tulemused alati vastata tegelikkusele (Eisenberg jt, 1998; Harris jt, 2012). KAM-i kasutamise levikut on keeruline hinnata, sest uuringud ei vasta nii riikide siseselt kui riikide vaheliselt samadele uurimisstandarditele (Harris jt, 2012). Näiteks sõltuvad uuringutulemused sellest, kuidas on nähtus uuringus defineeritud ning millised teraapiad ning tervisekäsitlused on selle mõiste alla kategoriseeritud (Harris jt, 2012).

Erinevad uuringud on näidanud, et informatsiooni KAM-i kohta saadakse enamasti perekonnalt, sõpradelt, internetist ja meediast (Molassiotis, Fernandez-Ortega ja Pud, 2005; Chen, Taylor-Swanson, Buie, Park, Conway, 2018). Internet võimaldab erinevate geograafiliste piirkondade traditsioonilistel meditsiinipraktikatel levida üle maailma (Hampshire ja Owusu 2013), rikastades pidevalt kohalikult praktiseeritavaid KAM-i meetodeid. KAM-i levikule on palju aidanud kaasa just sotsiaalmeedia võrgustikud, mida kasutatakse KAM-i kohta informatsiooni saamiseks (Goldman ja Cornwell, 2015).

Uuringutes, kus on vaadeldud KAM-i praktiseerijate osakaalu soo ja haridustaseme alusel, on leitud, et rohkem esineb neid naissoost ja kõrgema haridustasemega inimeste hulgas (Molassiotis jt, 2005; Ryan, Wilson ja Taylor, 2009). Kuigi töös kasutatud allikad toetasid soo ja haridustaseme rolli KAM-i kasutamisel, ei pruugi need tulemused olla üle kantavad kõigile maailma piirkondadele, tulenevalt mitmetest piirkonnale eriomastest teguritest. Põhjused, miks komplementaar- ja alternatiivmeditsiini poole pöörduakse võivad olla väga erinevad ning ravimeetodi valikut mõjutavad paljud majanduslikud ja sotsiaal-kultuurilised tegurid (Harris jt, 2012).

Näiteks mõjutab KAM-i kasutamist riigi arengutase. Arengumaades kasutavad inimesed KAM-i enamiku terviseprobleemide lahendamiseks, kuna tõenduspõhine meditsiin on raskesti kättesaadav ja kallid (Li jt, 2018: 272). Uurides KAM-i kasutamise põhjuseid arenenud maades,

on uurijad keskendunud eelkõige sotsiaal-kultuurilistest teguritest tulenevate põhjuste otsimisele, kuna majanduslikud tegurid ei mängi seal niivõrd suurt rolli (Harris jt, 2012). Senised uuringud on näidanud, et arenenud riikides kasutatakse KAM-i eelkõige haiguste ennetamiseks ja tervise hoidmiseks, ning krooniliste haiguste leevendamiseks siis, kui tavaravi meetodid ei ole pakkunud sümptomitele piisavalt leevendust (Li jt, 2018: 272).

Sotsiaal-kultuurilisel kontekstil on oluline roll KAM-i praktiseerimise mõjutegurina (Harris jt, 2012). KAM-i ja biomeditsiini meetodite vahel valimisel võivad mängida rolli indiviidi tõekspidamised. Näiteks KAM-i pooldajad väidavad, et tõenduspõhine meditsiin ei keskendu piisavalt tervise edendamisele, vaid fokuseerib oma tegevuse üksnes haiguste ravimisele (Li jt, 2018: 272). Samuti mõjutavad KAM-i kasutamist kultuuriruumis levinud uskumused. Näiteks on Eestis laialdaselt levinud usk erinevatesse alternatiivmeditsiini põhitõdedesse: energiatesse ja ekstrasensoorsetesse jõududesse (Koppel ja Uibu, 2020). Samuti on rahvameditsiin eestlaste igapäevaelu osa (Koppel ja Uibu, 2020).

KAM-i käsitlevate allikate lugemisel on oluline silmas pidada, et erinevad valdkonnad on teemat vaadelnud vastavalt oma valdkonna uurimiseesmärkidele: näiteks arstiteaduslik vaade keskendub küsimustele, millised KAM-i raviviisid ja tervise hoidmise meetodid on tõenduspõhised, tõhusad ja turvalised; sotsiaal- ja humanitaarteaduslik vaade aga uurib KAM-i kasutamise põhjuseid. WHO huviks on KAM-i lõimimine riiklikesse tervishoiusüsteemidesse (WHO..., 2019). Kuigi KAM-i meetodite praktiseerimine on eestlaste seas populaarne (Koppel ja Uibu 2020), pole KAM-i kui nähtust Eestis piisavalt uuritud ja käsitletud (Lubi jt, 2018: 414). KAM-i uurimine mujal maailmas on näidanud kasvutrendi (Holmberg jt, 2012).

1.3 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiin seadusandluses

Maailma terviseorganisatsiooni (WHO) raporti (2019) kohaselt on 98-l WHO liikmesriigil, 2018. aasta seisuga, olemas traditsioonilise- ja täiendmeditsiini osas riiklik regulatsioon. See tähendab, et nendel riikidel on sisepoliitiline roll KAM-i valdkonna arendamisel tervishoiuteenuste süsteemis (WHO..., 2019). KAM-i legitimeerimisprotsessid ja seda ümbritsevad arutelud erinevad piirkonniti, kuna on tugevalt mõjutatud seadust vastu võtva riigi ajaloolisest, sotsiaalsest ja kultuurilisest kontekstist (Koppel ja Uibu 2020). Võrreldes 2005.

aastaga on KAM-i regulatsiooni omavate WHO liikmesriikide arv kahekordistunud (WHO..., 2019).

Samal ajal, jäid WHO (2019) raporti kohaselt, WHO Euroopa piirkonnas KAM-i regulatsiooni peegeldavate näitajate, nagu: riiklikud eeskirjad, asutused/üksused, programmid ja uuringuinstituudid; olemasolu globaalsele keskmisele kõvasti alla. Samas oli raporti kohaselt märkimisväärselt tõusnud WHO Euroopa piirkonnas selliste liikmesriikide arv, kellel on olemas taimse ravi registreerimise ning regulatsiooni süsteem: 45-l riigil 53-st olid olemas mõlemad (WHO..., 2019).

KAM-i valdkonna probleemid varieeruvad piirkonniti, kuid 2019. aasta seisuga on peamised ravisuundumuse reguleerimise väljakutsed: teadusuuringute andmete vähesus, rahalise toetuse puudumine KAM-i teaduslikuks uurimiseks ning KAM toodete, sh taimsete ravimite ohutuse jälgimise mehhanismide puudumine (WHO..., 2019). Teadlased on samuti pidanud KAM-i valdkonna uurimisel suurimaks väljakutseks riikliku tervishoiupoliitika ning arengukavade puudumist KAM-i osas, mis hõlmaks rahaliste ja ka muude vahendite suunamist valdkonna teadusprojektidesse (Batta, 2012).

KAM-i toodete ja teenuste kasvav nõudlus maailmas on pannud paljud meditsiinasutused neid tooteid ja teenuseid pakkuma (Li jt, 2018). KAM-i ebapiisav regulatsioon loob aga soodsa olukorra selliste toodete ja teenuste turustamiseks, mille ohutust ja tõhusust pole rangelt kontrollitud (Li jt, 2018). Turule tuuakse üha enam erinevaid tervisetooted ja ravivõimalusi, mille osas puudub selge ülevaade, kas need on ka biomeditsiinis kehtestatud ohutus- ja efektiivsusnõuetele vastavad (Lubi jt, 2018: 414).

Riiklik seadusandlus lähtub üldjuhul KAM-i reguleerimisel samadest standarditest, mis kehtivad biomeditsiinile. Riikliku, meditsiini puudutava, seadusandluse üldine suundumus on tagada, et ravi põhineb tõendus põhisel (Holmberg jt, 2012). Selle idee kohaselt peaksid valitsused tõhustama KAM-i toodete ja teenuste turule jõudmise reguleerimist, mille tulemusel vastaksid KAM-i tooted ja teenused samadele efektiivsuse ja ohutuse standarditele nagu biomeditsiinis (Li jt, 2018). Heaks eeskujuks peetakse näiteks Austraaliat ja Suurbritanniat, mille valitsused on töötanud välja konkreetsed meetmed KAM-i ohutuse ja efektiivsuse kontrollimiseks, mille raames teostatakse muuhulgas toodete juhuslikku testimist (Li jt, 2018).

On leitud, et KAM võiks toetada mõningaid biomeditsiini teenuseid, kuid selle elluviimiseks on vaja valdkonda reguleerivaid asjakohaseid õigusakte (Kaasik, 2005). Regulaatsioonide puudumisel võib KAM-i kasutamine koos tõenduspõhiste ravimitega või KAM-i tõttu tõenduspõhisest ravist loobumine patsiente ohustada (Li jt, 2018). Kuna KAM-i valdkond on reguleerimata, võib teenusepakujate hulgas leiduda pettureid ja asjatundmatuid ravitsejaid, kelle tegevus võib seada ohtu patsientide tervise (Loogna, 2012). Samas ei ole Eestis, erinevalt biomeditsiinist, vastu võetud ühtegi konkreetset seadust, mis reguleeriks KAM-i kasutamist ja reklaamimist (Koppel ja Uibu, 2020; Lubi jt 2018).

Keerulise ajaloolise tausta ja sotsiaalkultuuriliste trendide tõttu on Eestis KAM-i legitimeerimise protsess olnud väga unikaalne (Koppel ja Uibu, 2020). Meditsiinisüsteemi perspektiivist on biomeditsiini ja KAM-i vaheline piir erakordselt jäik (Koppel ja Uibu, 2020). Eestil, nagu ka teistel endistel NSVL riikidel, on pikaajaliselt kujunenud tsentraliseeritud meditsiinisüsteem, kus tervishoiutöötajate väljakoolitamine on üksnes biomeditsiinile orienteeritud (Koppel ja Uibu, 2020). Siinsete tervishoiutöötajate teadmised KAM-ist on enamasti limiteeritud ning primitiivsed, kuna riiklik õppekava ja riiklikult rahastatud tervishoiusüsteem neid ei käsitle (Koppel ja Uibu, 2020).

Ühe KAM valdkonna reguleerimiskatsena, väljastas SA Kutsekoda mitmeid aastaid erinevatele KAM terapeutidele kutsestandardeid (Koppel ja Uibu, 2020). Kutsetunnistuse saamiseks oli vaja sooritada kutseksam, millele pääsemise eelduseks oli 560-tunnise erialakursuse ja 400-tunnise meditsiinikursuse läbimine (Kalberg, 2007). Samas ei oma KAM kutsetunnistused Eestis õiguslikku võimu ning KAM-i terapeutidele on toodete müümine või teenuste pakkumine lubatud, kui terapeudi tegevus on kooskõlas üldiste tarbijakaitse regulaatsioonidega ja nende tegevus ei ohusta patsiendi tervist (Koppel ja Uibu, 2020). Kutsekoja kommunikatsioonijuhi Maret Valge sõnul oli väljastatud kutsetunnistuse eesmärk pigem jagada infot selle kohta, mida terapeudi pakutav teenus endast kujutab ning missugused oskused on kutsetunnistuse omanikul (Püss, 2018).

Viimased andmed kutsete väljastamisest pärinevad 2017. aastast, kui SA Kutsekoda jagas kutseid kuuel KAM erialal, milleks olid: holistiline regressioon, aroomteraapia, refleksioloogia, homöopaatia, Hiina meditsiin ja Eesti pärimusmeditsiin; ning kokku oli 2017. aastal Eestis 150 kutsetunnistusega loodusravi- ja täiendmeditsiini terapeuti (Leinus, 2017).

KAM-i valdkonna kutsestandardid aegusid 2018. aasta sügisel (Püss, 2018), ning 2020. aasta seisuga neid enam välja ei anta.

1.4 Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini käsitlemine ajakirjanduses ja avalikus kommunikatsioonis

Üha enam otsitakse tervist puudutavatele küsimustele vastuseid internetist, sealhulgas kasutatakse terviseiga seotud otsuste tegemisel informatsiooni KAM-i kohta (Chen jt, 2018). Kuna terviseiga seotud informatsiooni järele on üha suurem nõudlus, siis on viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud ka terviseprobleemide kajastamine ja terviseinfo käsitlemine meedias (Bonevski jt, 2008). Massimeedia vahendusel jõuavad meediatarbijateni terviseteemalised sõnavõtud (Uibu ja Koppel, i.a) ning meedial on muuhulgas tähtis roll KAM-i uuringute tulemuste vahendamisel avalikkusele (Bonevski jt, 2008).

Kuigi meedial on tähtis roll terviseinfo kajastajana, ei ole meedia tervisealase informatsiooni edastamist piisavalt uuritud (Bonevski jt, 2008). Näiteks on vaja hinnata internetist kättesaadavat terviseinfot (Chen jt, 2018) ja pöörata tähelepanu strateegia väljatöötamisele, mis parandaks terviseuudiste edastamise kvaliteeti (Bonevski jt, 2008).

Meedia vahendusel saab parandada inimeste tervisealast kirjaoskust (Wilson jt, 2010). Vaatamata terviseuudiste potentsiaalile teavitada ja harida avalikkust terviseprobleemidest ning mõjutada inimeste tervisekäitumist, esineb terviseuudistes ebatäpsusi ja informatsiooni valikulist edastamist (Bonevski jt, 2008). Mitmed uuringud on leidnud, et terviseuudiste kvaliteet peavoolumeedias on halb ja ebapüsiv, eriti uudiste osas, mis puudutavad uusi ravimeid ja protseduure (Wilson, Robertson, McElduff, Jones ja Henry, 2010). Peamisteks probleemideks KAM-i uudiste kajastamisel on: teabe edastamisega kaasnev tarbetu kõmu; valikuline informatsiooni edastamine; ebapiisav tähelepanu allika kvaliteedile ja tõendite olemasolule; ravi eeliste ebatäpne kajastamine; ebapiisav või puuduv info ravi kõrvaltoimete ja hinna kohta; sõltumatu eksperdi kommentaari puudumine (Bonevski jt, 2008).

Terviseuudiste halva kvaliteedi põhjusteks võivad olla: erialateadmiste puudumine, ajasurve, raskused erapooletute ekspertide kaasamisel ning teadlaste ja nende institutsiooni (mõnikord

ka ajakirjanduse) soov liialdada uurimistöö tähtsusega (Wilson jt, 2010). On leitud, et uudisloo autori meditsiinalaste erialateadmiste olemasolu mängib olulist rolli uudise kvaliteedi juures: need lood, mis on kirjutatud professionaalsete meditsiiniajakirjanike poolt on enamasti kvaliteetsemad kui vähemkogenud autorite ning suurte meediaväljaannete poolt avaldatud kirjutised (Wilson jt, 2010).

Tulenevalt Eesti üldisest tervisealasest polariseeritusest, on positiivne meediakajastus võtmeteguriks, mis võib tagada KAM-i meetodile ärilise edu (Koppel ja Uibu, 2020). Kasutades erinevaid kommunikatsioonistrateegiaid, võimaldab meediaplatvorm KAM-i ravimeetodite tutvustamist ja KAM-i nähtuste tähenduse muutmist, ning kujundab seeläbi inimeste suhtumist kajastatavatesse ravimeetoditesse ja praktikatesse (Koppel ja Uibu, 2020).

Lisaks sellele, et KAM-i tähendusi võivad muuta meedia vahendatavad sõnavõtud, on tähenduste kujunemisel oluline roll ka uudislugude autoritel. Kuna ajakirjanikel, korrespondentidel ja toimetajatel on isiklik ettekujutus nende poolt kajastatavatest teemadest, mõjutavad uudiste olemust autorite hoiakud ja uskumused (Batta, 2012). Seega võib autorist ning tema meditsiinilistest tõekspidamistest olla mõjutatud ka KAM-i nimetamine uudisloos. KAM-i defineerimine näitab selgelt autori suhtumist teemasse ning uudisloo eesmärki, ja mitteneutraalne sõnakasutus võib seejuures tekitada avalikus kommunikatsioonis probleeme (Uibu ja Koppel, i.a). KAM-i nimetamiseks on võimalik kasutada selgeid hoiakuid väljendavaid termineid, nagu “pseudoteraapia” ja “ebaravi”, kuid hinnanguid andvate terminite kõrval esineb ka neutraalsemaid laialdasemalt tolereeritavaid nimetusi (Uibu ja Koppel, i.a). Retoorika uurimine aitab lisaks hoiakutele mõista ka seda, kuidas mõned tervisepraktikad ja - praktikud saavutavad ning hoiavad ülemvõimu teiste üle (Derkatch, 2016: 196).

Olenemata KAM-i teemade käsitlemisega kaasnevatest riskidest, puuduvad teema kajastamisel Eesti riigi poolsed kontrollmehhanismid. Sellegipoolest peaks Eesti ajakirjanduseetika koodeksi kohaselt ajakirjanik vastutama oma sõnade ja loomingu eest (Eesti..., i.a). Samuti peab ajakirjandusorganisatsioon kandma hoolt selle eest, et ilmuks täpne informatsioon, mis ei eksitaks info vastuvõtjat (Eesti..., i.a). Selleks tuleb toimetusel kontrollida informatsiooni tõesust ja allikate usaldusväärsust ning veenduda, et uudised, arvamused ja oletused oleksid selgelt eristatavad (Eesti..., i.a). Nende eetikareeglite järgimine muutub eriti oluliseks just sedavõrd tundlike teemade käsitlemisel.

Riikliku tervishoiusüsteemi tasemel võib terminite, nagu “tavameditsiin” ja “alternatiivmeditsiin” kasutamine, ning seeläbi jäikade kategooriate loomine info vahendamisel toetada ühiskonna polariseerumist (Uibu ja Koppel, i.a). Kuigi suuri katustermineid nagu KAM ei pea kohalikus kontekstis alati kasutama, on need terminid olulised uurimistöõde ja poliitiliste arutelude mõistmiseks, sest läbi nende kujundatakse ja arendatakse meditsiinivaldkondasid (Holmberg jt, 2012).

KAM-i avalikult käsitledes peab alati arvestama sellega, et tervisega seotud kogemused on subjektiivsed (Uibu ja Koppel, i.a). Inimeste tervisekogemuste naeruvääristamine ei aita informeerida teisi KAM-i võimalikest kahjulikest tagajärgedest vaid loob tugevaid barjääre kahe meditsiinisuna pooldajate vahel: 2019. aasta ebaravi kampaania on näide sellest, kuidas alternatiivmeditsiini naeruvääristamine tekitas KAM-i pooldajate seas vastumeelsust biomeditsiini suhtes (Uibu ja Koppel, i.a). Kampaania “Tervis pole naljaasi” idee oli juhtida tähelepanu teaduspõhise meditsiini eelistele mitteteaduspõhiste raviviiside suhtes, nimetades kõiki mitteteaduspõhiseid raviviise ebaraviks (Terviseameti kodulehekülg, i.a). Kuid 2019. aastal läbiviidud kampaania tagasisidet uuriva fookusgrupi intervjuu tulemustest selgus, et antud kampaania sihtgrupi hoiakuid ei muuda, vaid pigem hakatakse oma seisukohti veel jõulisemalt kaitsma (Ader, 2019).

2 UURIMISKÜSIMUSED

Käesoleva uurimuse eesmärk on selgitada välja 2019. aasta Delfi ja Postimehe veebiväljaannete põhjal Eesti meedias käibel olevad komplementaar- ja alternatiivmeditsiiniga seotud mõisted ja nende kontekst, ning analüüsida mõistete kasutamisega seotud probleeme. Eesmärgini jõudmiseks keskendub käesolev Magistritöö uurimisküsimusele:

1. Milliseid mõisteid ja kuidas kasutatakse 2019. aastal Eesti meedias KAM teemasid käsitledes?
 - a. Kui palju ja milliseid mõisteid antud perioodil esineb?
 - b. Millistes tähendustes mõisteid esineb?
 - c. Millised seosed on mõistete vahel?
 - d. Milliseid seoseid on mõiste kasutusel nende kasutajatega?

3 UURIMISTÖÖ MEETOD

Selles peatükis selgitan uurimistöõ meetodi valikut, andmekogumismeetodit, valimit ning kirjeldan andmeanalüüsi meetodeid ja protsessi.

3.1 Meetodi valik

Käesolevas uurimistöös on kombineeritud standardiseeritud kontentanalüüsi ja kvalitatiivse sisuanalüüsi meetod, kus analüüsitavaks objektiks on tekst. Kontentanalüüs võimaldab anda ülevaate tekstiliste nähtuste esinemissagedusest ning luua hea üldpildi (Kalmus, 2015). Seega võimaldab antud meetod loodud kategooriate alusel tunnuseid loendades teada saada, milliseid mõisteid kasutatakse sagedamini, ning kuidas jaotuvad artiklid väljaande ja rubriigi lõikes, luues hea üldpildi kasutusel olevatest mõistetest ning valimi taustast. Küll aga ei piisa kategooriate loetlemisest, et näha mõistete taga nende tähendust, ning mõista seoseid erinevate mõistete vahel. Seetõttu kasutan lisaks kontentanalüüsi meetodile sügavamate seoste ja tähenduste uurimiseks ka kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit.

Standardiseeritud kontentanalüüsi kasuks räägib see, et antud meetod võimaldab erinevaid tekstikogumeid täpsetel alustel võrrelda (Kalmus, 2015). Kuna varem pole Eestis levinumaid KAM mõisteid kaardistatud võimaldab see meetod jõuda mõisteni, mida lähemalt analüüsida. Kvalitatiivne sisuanalüüs on aga paindlikum meetod, mis võimaldab näha ja analüüsida ka tekstis esinevaid varjatud tähendusi (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Seega täiendavad valitud meetodid kombineeritult üksteist, andes üheskoos hea ülevaate enam kasutatud mõistetest ja nende tähendustest.

3.2 Andmekogumismeetod ja valim

Uuring põhineb 2019. aastal Delfi ja Postimehe eestikeelsetes veebiväljaannetes ilmunud artiklidel. Meediaväljaanded osutusid valituks, kuna tegemist on juba aastaid eesti inimeste seas kõige populaarsemate ehk enim külastatud uudisteportaalidega. Jätkuvat populaarsust kinnitab ka 2020. aasta märtsis läbi viidud Kantar Emori eriolukorra seireuuring, kust selgus, et kõige rohkem kasutasid uuringule eelneval nädalal uuringus osalejad Delfit ja seejärel Postimeest (Kruuse 2020).

Käesoleva uuringu valimi raamistiku moodustavad kõik KAM-ile viitavaid mõisteid sisaldavad artiklid, mis ilmusid Delfi ja Postimehe veebiväljaannetes 2019. aastal (ajavahemikus 1.01.2019 – 31.12.2019). Aastane periood sai valitud aja- ja töömahukat uurimismeetodit ning magistritöö nõutud mahtu silmas pidades. Samuti teostasin enne valimi moodustamist eeluuringu, mille põhjal oli andmete hulk valiidselt valimi moodustamiseks piisav.

Analüüsitavaite andmete kogumiseks töötasin uurimistöö esimeses etapis välja kodeerimisjuhendi (vt Lisa 1), mille koostamisel lähtusin uurimisküsimustest. Kuna antud töös on kontentanalüüs ja kvalitatiivne sisuanalüüs tihedalt üksteisega seotud ning täiendavad üksteist (sh toimusid osaliselt ühel ajal), siis moodustasin mõlema meetodi rakendamiseks ühise juhendi ning kodeerimistabeli.

3.2.1 Standardiseeritud kontentanalüüsi valim

Uuringu esimeses etapis seadsin eesmärgiks kaardistada kõik võimalikud viisid, kuidas KAM-ile on meediatekstides viidatud. Valimi moodustamiseks tutvusin esmalt valdkonna varasemate artiklite ja teadustöödega ning uurisin, kuidas on nähtust erinevates kirjalikes allikates nimetatud (vt ptk 1.1). Seejärel sisestasin sagedamini esinenud märksõnad Delfi.ee ja Postimees.ee arhiivi otsingutööriista, mille vahendusel leitud artiklid sisestasin kodeerimistabelisse.

Seejärel lugesin leitud tekstid põhjalikult läbi, tuues välja ning samal ajal loendades kõik teised esinenud mõisted ja keelelised vormid, kuidas erinevates tekstides KAM-ile viidati. Töö käigus laiendasin pidevalt valimisse võetavate artiklite otsingut uute ja keeleliselt erinevas vormis esinenud mõistetega, mida kasutati leitud artiklites valdkonnale viitamisel sünonüümidega. Märksõnade kogumit laiendasin testimisel ka nimisõnade võrra, et jõuda maksimaalse arvu artikliteni.

Uuringu fookuses ei olnud üksnes KAM kui konkreetne ja kitsalt defineeritud nähtus, vaid kõikvõimalikud viisid, kuidas sellele artiklites viidatakse ning valdkonda käsitletakse. Otsingutulemustest eraldasin ka kõik "otsisõna" abil leitud artiklid, mis ei viita otseselt KAM-ile, sest pidasin oluliseks ka seda, kuidas samasid mõisteid kasutatakse teistes tähendustes. Need artiklid kaasati kvalitatiivse sisuanalüüsi valimi moodustamisse, kuid mitte kontentanalüüsi valimisse.

Otsingute tulemusel leidsin kokku 185 artiklit. Neist 14 artiklit ei käsitlenud KAM-i ega sisaldanud ka otsitud mõistet, vaid olid sattunud otsingu tulemuseks juhuslikult. Näiteks kasutati liitsõna erinevaid osasid tekstis iseseisvalt. Need artikleid ma valimisse ei kaasanud. Samuti leidsin 19 artiklit (10 Delfist ja 9 Postimehest), milles esinesid küll sobivad mõisted, kuid nende kasutamise konteksti uurides selgus, et neil puudus seos KAM-iga. Neid artikleid kasutasin üksnes kvalitatiivse sisuanalüüsi valimi moodustamisel, et uurida milliseid tähendusi mõistetele teistes valdkondades antakse. Seega kuulub uurimistöö standardiseeritud kontentanalüüsi koguvalimisse 152 artiklit, neist 48 pärinevad Postimehe ja 104 Delfi portaalidest (vt Lisa 7).

3.2.2 Kvalitatiivse sisuanalüüsi valim

Kvalitatiivse sisuanalüüsi eesmärgiks oli uurida mõistete tähendusi ning kasutuskonteksti. Valimi moodustamisega alustasin alles pärast kontentanalüüsi läbiviimist, kui oli teada, milliseid mõisteid artiklites KAM-i nimetamiseks kõige enam kasutati. Kvalitatiivse sisuanalüüsi andmete kogumiseks kasutasin selektiivset valimit, pidades silmas, et andmed oleksid võimalikult variatiivsed, hõlmates mõistete erinevaid tähendusi ja kasutusviise. Kvalitatiivse sisuanalüüsi valimisse valisin artiklid kontentanalüüsi käigus leitud artiklitest

ning artiklitest, kus mõisteid kasutati väljaspool KAM-i konteksti. Kvalitatiivsesse sisuanalüüsi valisin artiklid selle põhjal, et valikusse sattuksid kõik erinevad kontseptsioonid mõistete tähendusest ning analüüsitava artikkel võimaldaks mõiste kontseptsioone lahti seletada. Näiteks ei võtnud ma valimisse artikleid, kus mõistet oli kasutatud üksnes organisatsiooni nime osana, mistõttu ei olnud võimalik mõiste kasutust sügavamalt analüüsida.

Selleks, et artiklite valimisse sobivust hinnata, kirjutasin kontentanalüüsi käigus artiklist välja kõik tekstilõigud, kus mõisted esinesid ning kodeerisin võimalusel kvalitatiivselt sarnased seosed, mis mõistetega olid loodud. Kvalitatiivse analüüsi eesmärk oli kaardistada võimalikult erinevad mõistete käsitlemise kontseptsioonid ning mõistete vahelised seosed. Seega valisin kontseptsiooni kategooriast (vt Lisa 1) välja iga erineva koodi ehk kontseptsiooni kohta 1-3 artiklit, mis konkreetset kontseptsiooni kõige paremini avasid. Mitmed standardiseeritud kontentanalüüsil andmete leidmiseks kasutatud otsisõnad andsid tulemuseks ühe ja sama artikli, seetõttu võisid samad artiklid olla sobivad ka erinevate mõistete analüüsiks. Need artiklid kujunesid eriti oluliseks ka mõistete vaheliste seoste uurimiseks kvalitatiivses analüüsis. Kvalitatiivse sisuanalüüsi valimiks kujunes 47 artiklit (vt Lisa 6).

3.2.3 Valimi ligipääsu piirangud

Valimist võis välja jääda artikleid, mis käsitlevad KAM-i, kuid neis ei kasutatud neid märksõnu, milleni töö käigus jõuti või viidati üksnes konkreetsele KAM traditsioonile või teraapiale. Standardiseeritud kontentanalüüsi valimi maksimaalsuse tagamiseks toimus valimi moodustamine mitmeastmeliselt. Alustasin eelnevalt kirjanduses levinud mõistetega ning otsisin kõiki esmase otsingu tulemusel välja tulnud artiklites sünonüümidenä esinenud mõisteid ja keelelisi vorme. Otsingut märksõnadega laiendati seni, kuni enam ühtegi uut mõistet ega keelelist vormi juurde ei lisandunud.

Lõpliku valimi kujunemist ja seega ka uurimistulemusi võis teatud määral kallutada ka esimeste otsisõnade valik, milles tuginesin eelkõige eelnevalt loetud kirjandusele. Kuna enamused teadusartikleid on välismaised, võis mõistete tõlkimine samuti olla mõjutav tegur valimisse sobivate artiklite leidmisel. Samas oli erinevate otsisõnade valik kirjanduse põhjal lai, ning KAM teemade käsitlemisel kombineeriti erinevaid mõisteid ühes artiklis, seega on

suur tõenäosus, et enamus sobivad mõisted sünonüümidega siiski otsingu käigus välja tulid.

3.3 Andmete analüüsimeetodid

Standardiseeritud kontentanalüüsi läbiviimisel loendasin esmalt kokku otsinguportaali, portaali, rubriigi ja mõistete koodid kodeerimistabelis (vt Lisa 1) ning sisestasin andmed MS Exeli tabelitesse. Esinemissageduse põhjal reastasin tabelites erinevad mõisted, et uurida, millised olid tekstides enam kasutatud (vt Lisa 2) ning laiemalt levinud (vt Lisa 3) mõisted. Samuti süstematiseerisin artiklite jaotumise portaalides ja rubriikides ning moodustasin neist MS Exelis tabelid (vt Lisa 4 ja 5). Nende tabelite põhjal koostasid ka üldistavad diagrammid, mis illustreerivad kontentanalüüsi tulemusi.

Kvalitatiivsele sisuanalüüsile lähenesin peamiselt juhtumiülese analüüsi meetodiga, ehk vaatasin samal ajal mitut analüüsivat juhtumit korraga (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Kvalitatiivse sisuanalüüsi läbiviimiseks kasutasin induktiivset analüüsi, ehk andmetest lähtuvat analüüsi (Kalmus, Masso ja Linno, 2015), ning kodeerimisel toetusin enda seatud uurimisküsimustele. Artiklite kodeerimiseks lugesin tekste põhjalikult ning märkisin üles olulised sõnad, tekstilõigud ja artikli tunnused, mis vastasid uurimisküsimustele. Selle põhjal kujunesid välja erinevad kategooriad, ehk antud töö raames kontseptsioonid mõiste kasutusest, mida hakkasin lähemalt analüüsima. Analüüsis kombineerisin manifestse ja latentse analüüsi. Manifestses analüüsis vaatasin otseselt välja öeldud sisu, ehk nähtavaid tekstiosasid: tegelasi, tegevusi, argumente (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Kuid kasutasin ka latentset analüüsi, vaadates emotsionaalset rõhuasetust, kontekstist sõltuvaid tähendusi ja grammatilisi ning retoorilisi struktuure ning nende tähendusi (Kalmus, Masso ja Linno, 2015).

4 UURIMISTÖÖ TULEMUSED

Selles peatükis annan ülevaate uuringu tulemustest. Uurimuse aluseks oli Eesti kahe populaarsema uudisteportaali Postimees.ee ja Delfi.ee 2019. aasta meediakajastus. Otsingu tulemusel leidsin kontentanalüüsi valimisse kokku 152 artiklit. Kvalitatiivse meetodiga analüüsisin 47 artiklit.

Kõigepealt toon välja, milliseid termineid, kui sagedasti ja mis väljaannetes ning rubriikides esines 2019. aastal valimis olnud artiklites KAM-ile kui nähtusele viitamisel. Nende tulemuste põhjal kaardistan võimalikult laia mõistevälja ning uurin, mis teemavaldkondades KAM-i kui nähtust üldse uudisteportaalides käsitletakse.

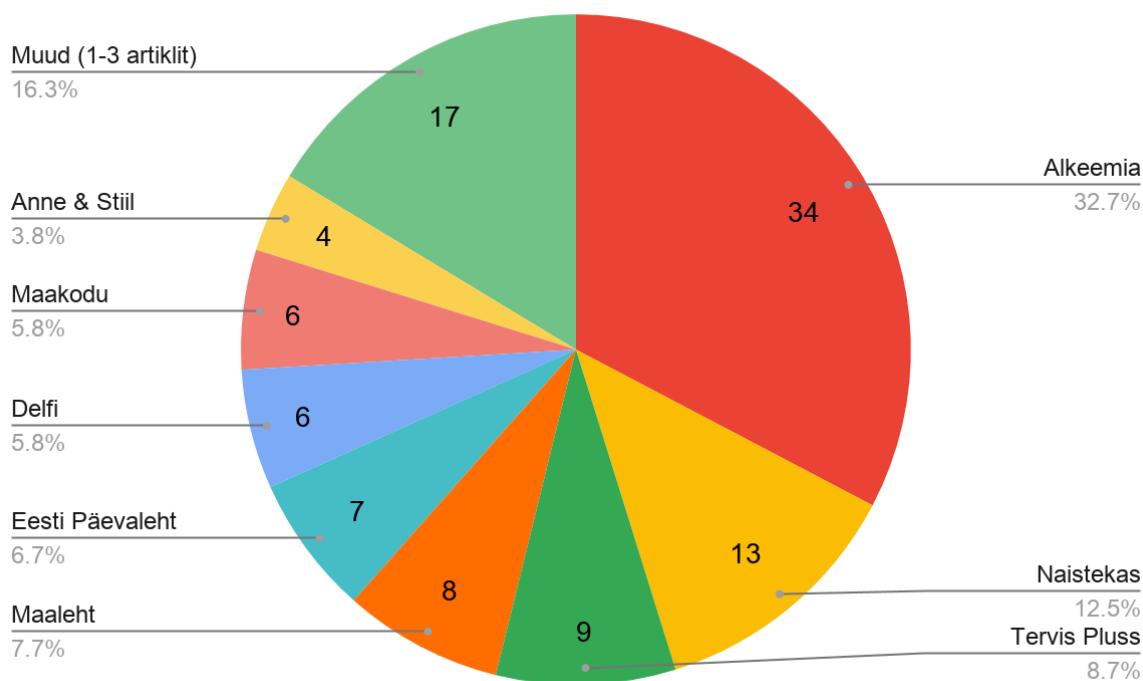
Seejärel vaatan kõige levinumaid mõisteid iseseisvalt, tuues iga levinuma mõiste kohta välja, millistes erinevates tähendustes neid esines, kuidas mõistete kasutus sõltub kontekstist, ning kuidas analüüsitud terminid omavahel suhestuvad. Põhjalikuma vaatluse alla võetakse terminid, mida esines rohkem kui kahes erinevas artiklis. Iga mõiste juures tuuakse võimalusel välja:

- 1) mõistega loodud seosed koos näidetega;
- 2) mõiste peamised kasutajad ja nende positsioon KAM-i suhtes;
- 3) mõistetevahelised seosed.

4.1 Artiklite jaotus teemaportalides ja rubriikides

Siin alapeatükis annan ülevaate valimis olnud artiklite jaotumisest Postimehe ja Delfi erinevates veebiportalides ja rubriikides. Valimi moodustavad 104 Delfi ning 48 Postimehe portalidest pärinevat artiklit.

Tulemused esitan ülevaatlükustamiseks sektordiagrammidena, näidates artiklite osakaalu protsentides ja absoluutarvudes (artiklites). Detailsema portalide ja rubriikide põhise jaotuse leiab uurimistööst lisadest (vt Lisa 4 ja Lisa 5).

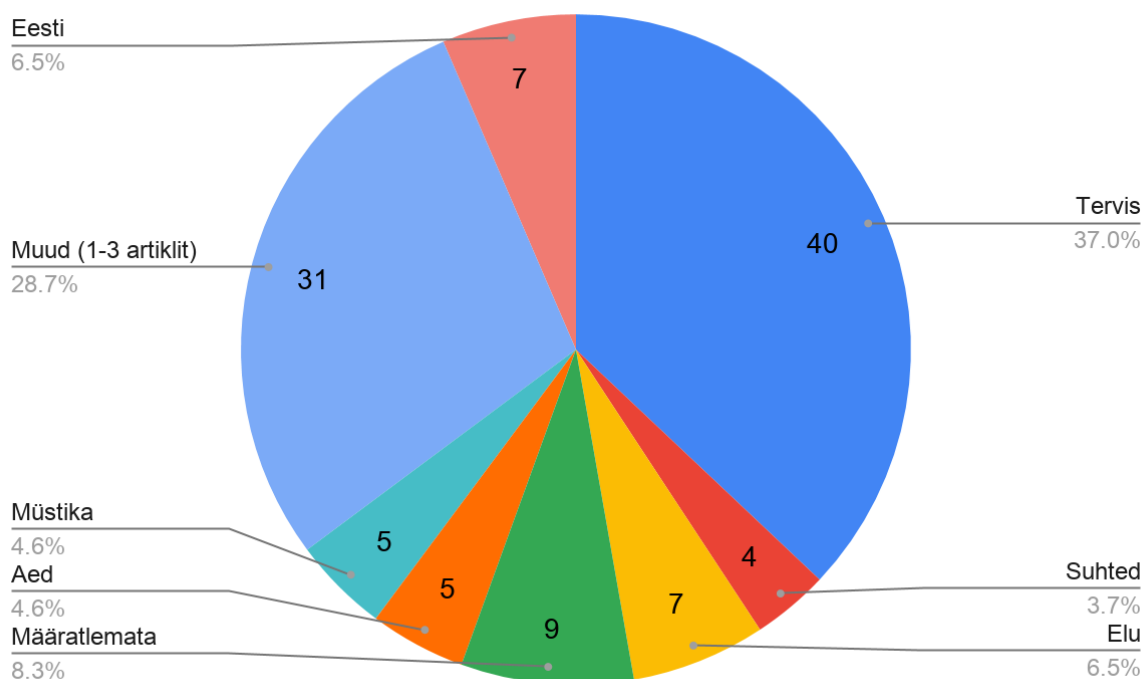

Joonis 1 Delfi.ee artiklite jaotus portalide vahel

Delfi artiklite jagunemine portalides on väga liigendatud (vt Joonis 1). Kõige suurema osakaalu annavad Alkeemia veebiportaali artiklid, moodustades kolmandiku kõikidest Delfi artiklitest (32,7%). Selles portaalil on olemas eraldi rubriik “täiend- ja alternatiivmeditsiin”, kus KAM-i käsitlevad artiklid ilmuvad kindla sagedusega, mistõttu on nende osakaal valimis suur. Suuruselt teise osa Delfi artiklitest moodustavad Naisteka artiklid (12,5%). Naistekas on

naistele suunatud veebiportaal, mis kajastab näiteks suhete, tervise, pere ja kodu teemasid. Portaalid Tervis Pluss (8,7%), Maaleht (7,7%), Eesti Päevaleht (6,7%), Delfi põhiportaal (5,8%), Maakodu (5,8%) ja Anne & Stiil (3,8%) on valimis esindatud väiksema osakaaluga. Kuna Delfi põhiportaalist pärineb üksnes 6 artiklit, näitab see, et suur Delfi artiklite hulk valimisse tuleb just erinevatest teemaportaalidest nagu Alkeemia ja Naistekas.

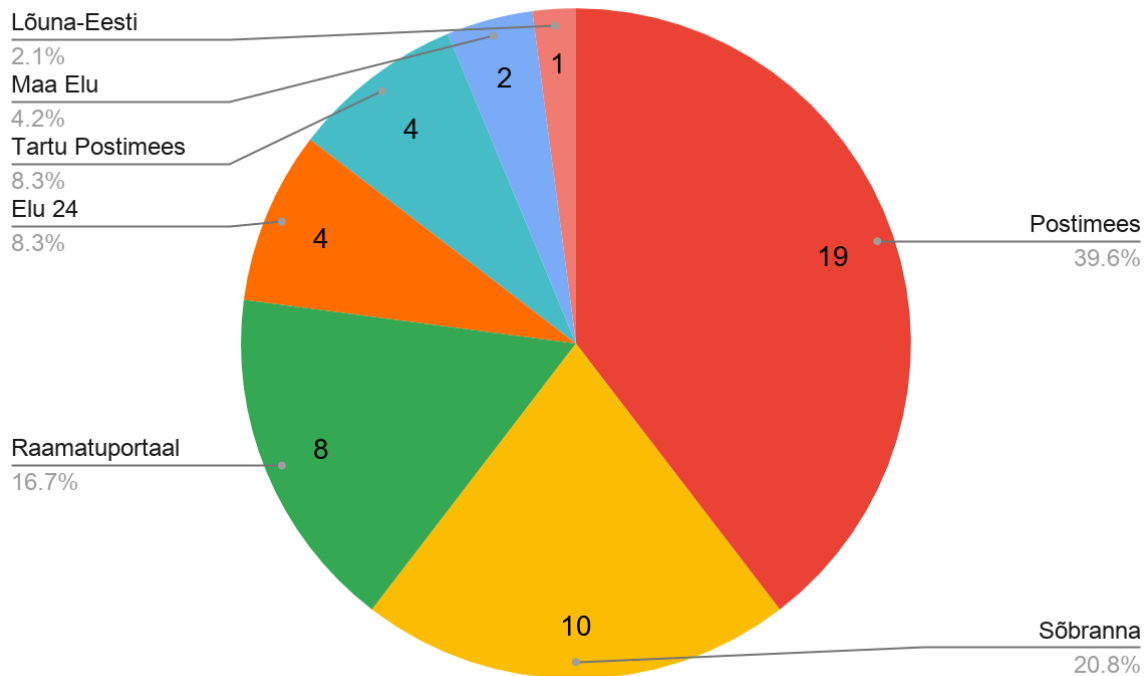
Joonise (vt Joonis 1) lihtsustamiseks on sektorisse “Muud” liidetud kokku portaalid, kus esines ainult 1-3 artiklit. Nendeks portaalideks olid Eesti Ekspress, Oma Maitse, Pere ja Kodu, Kroonika, Forte, Kinoveeb, Eesti Naine ja Reisijuht.

Joonis 2 Delfi.ee artiklite jaotus rubriikide vahel

Joonisel 2 on esitatud Delfi artiklite jaotus rubriikide kaupa. Delfi artiklid pärinevad rohkematest allportaalidest kui Postimehel, seega on ka rubriikide diagramm rohkem liigendatud. Kõige suurema osakaalu andsid tervise rubriigist pärinevad artiklid, mis moodustasid kokku 37% kõikidest valimis olnud Delfi artiklitest. Delfi artiklitest moodustasid 8,3% artiklid, millel polnud rubriiki määratletud. Eraldi tõin välja rohkem kui 3 artikliga rubriigid: Elu (6,5%), Eesti (6,5%), Müstika (4,6%), Aed (4,6%), Suhted (3,7%).

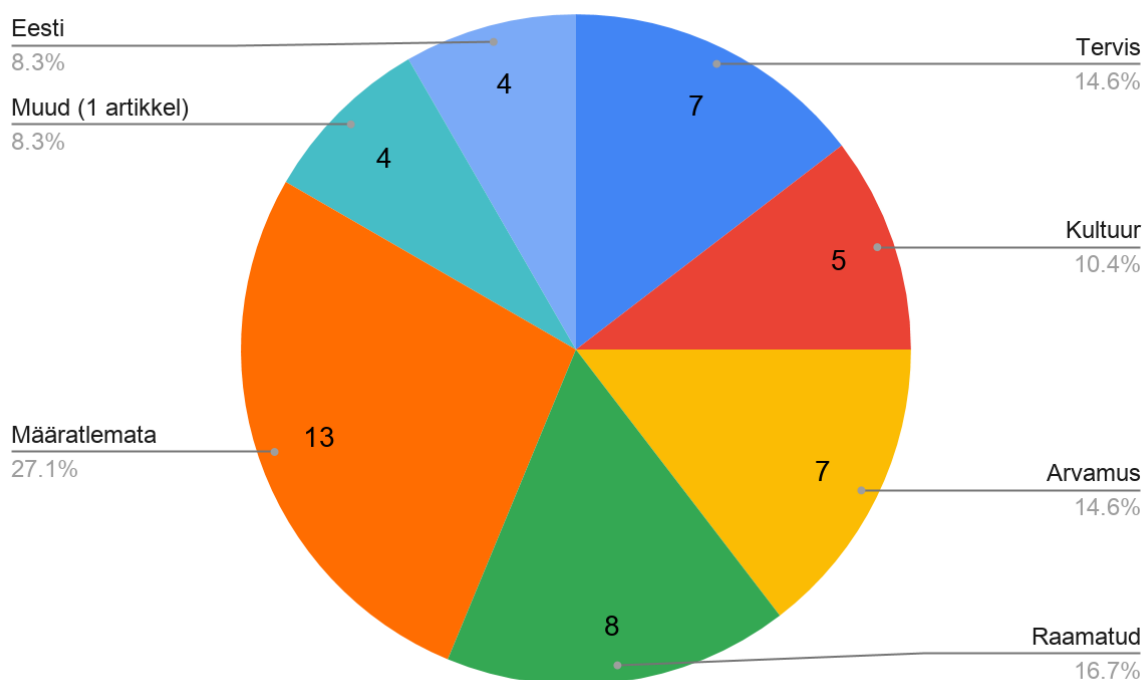
Joonise lihtsustamiseks on liidetud ühte sektorisse “Muud” kokku kõik rubriigid, milles esines vaid 1-3 artiklit. Nendeks olid “Keskkond”, “Eneseareng”, “Hallo kosmos”, “Teadus”, “Auto”, “Kuum”, “Areen”, “Tasub teada”, “Metsandus”, “Horoskoop”, “Uudised”, “Nipid”, “Lasteaialaps”, “Ajakirjalood”, “Retseptid”, “Viimane lugu”, “Kultuur”, “Martinson ja sõbrad”, “Filmid ja arvustused” ning “Sisuturundus”.

Joonis 3 Postimees.ee artiklite jaotus portaalide vahel

Postimehe 48 artiklit pärinesid (vt Joonis 3) Postimehe põhiportaalist, Sõbranna portaalist, raamatuportaalist, Elu 24 portaalist, Tartu Postimehe portaalist, Maa Elu portaalist ja Lõuna-Eesti Postimehest. Kolm kõige suurema osakaaluga portaali olid Postimehe põhiportaal (39,6%), Sõbranna portaal (20,8%) ja raamatuportaal (16,7%). Postimehe põhiportaal kajastab erinevaid temavaldkondi. Valimisse kuuluvad artiklid pärinevad Kultuuri, Tervise, Arvamuse, Eesti, Maailma ja Poliitika rubriigist. Sõbranna portaal on naistele suunatud portaal, kus räägitakse näiteks ilu, moe, tervise, suhete, karjääri, elustiili ja toidu teemadel. Postimehe raamatuportaal kajastab kõike, mis on seotud raamatutega.

Seejärel on 8,3% artikleid pärit nii Tartu Postimehest kui ka Elu 24-st. Maa Elu portaalist pärinevad artiklid moodustavad 4,2% ja Lõuna-Eesti Postimehe artiklid 2,1% kõikidest valimis olnud Postimehe artiklitest.

Joonis 4 Postimees.ee artiklite jaotus rubriikide vahel

Joonisel 4 on välja toodud Postimees.ee artiklite jaotus rubriikide kaupa. Üle poole Postimehest pärinevatest artiklitest moodustasid Raamatute (16,7%), Arvamuse (14,6%), Tervise (14,6%) ning Kultuuri (10,4%) rubriigist pärinevad artiklid. Veel on eraldi välja toodud Eesti rubriik, mis moodustas 8,3%.

Joonisel näidatud “muud rubriigid” sektori (8,3%) moodustavad need rubriigid, milles esines ainult üks artikkel. Sinna hulka kuulusid rubriigid nagu Poliitika, Eesti, Maailm, Ilu ja mood ning Taimetark. Samuti moodustasid 27,1% artiklid, millel polnud rubriiki määratletud.

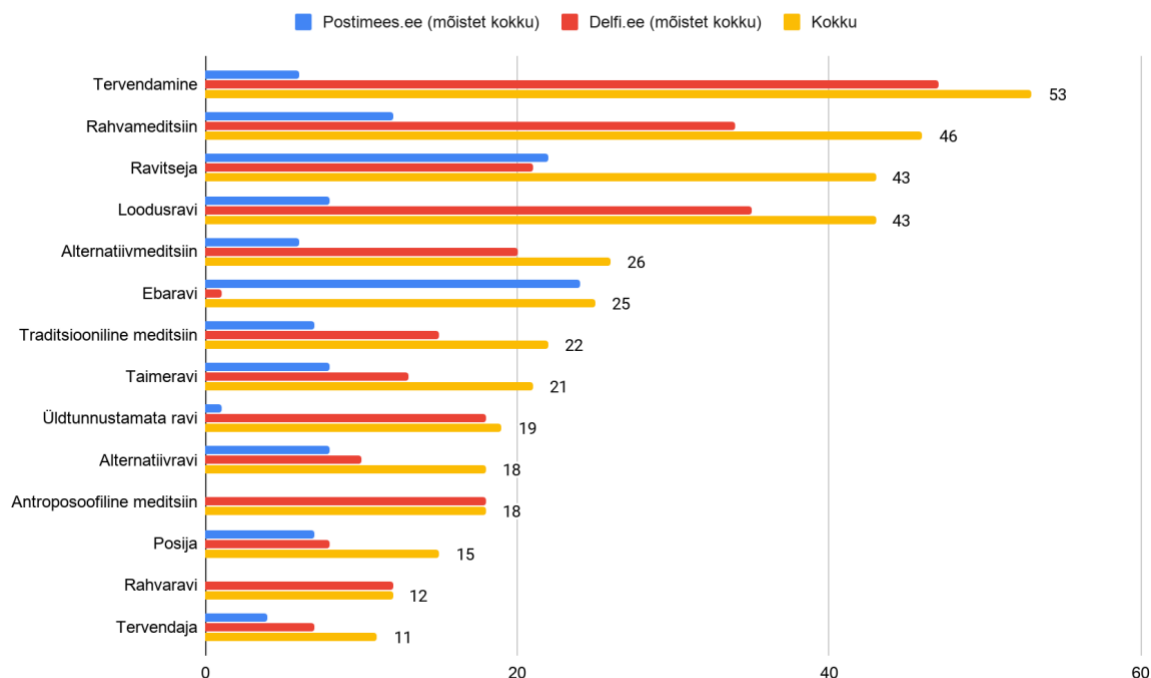
Kokkuvõtvalt võib öelda, et kõige rohkem leidus valimisse sobivaid artikleid rubriigis Tervis (Delfi artiklitest moodustas terviserubriik 37% ja Postimehe artiklitest 14,6%). Postimehes oli suur osakaal ka raamatute rubriigil, mida Delfi puhul eraldi välja tuua ei saanudki.

4.2 Kaardistatud mõisted

Populaarsemate mõistete kaardistamiseks tutvusin uurimistöö esimeses etapis valdkonna varasemate artiklite ja teadustöödega ning vaatasin, kuidas on uuritavat nähtust erinevates allikates nimetatud (vt ptk 1.1). Seejärel sisestasin sagedamini esinenud märksõnad Delfi.ee ja Postimees.ee arhiivi otsingutööriista, mille vahendusel leitud artiklid sisestasin kodeerimistabelisse. Töö käigus laiendasin jooksvalt valimisse võetavate artiklite otsingut märksõnade ja sõnaliidetega, mida kasutati leitud artiklites valdkonnale viitamisel sünonüümidenä. Otsingut laiendasin uute märksõnadega seni, kuni enam ühtegi uut mõistet ega keelelist vormi juurde ei lisandunud. Analüüsi tulemusel leidsin kokku 52 erinevat mõistet, millega KAM-ile viidati. Lõpuks loendasin kõikides artiklites esinenud sõnad kokku ning sisestasin need andmed kodeerimistabelisse (vt Lisa 2). Samuti loendasin kokku, mitu korda mõisteid kasutati erinevates artiklites (vt Lisa 3).

Selles alapeatükis esitlen kvantitatiivse analüüsi tulemusi kahe näitaja alusel:

- 1) Esimesena annan ülevaate sellest, mitu korda on ühte mõistet kasutatud kõikides valimis olnud artiklites kokku. Seejuures võib üks mõiste esineda ühes artiklis mitu korda, mis tähendab, et need andmed ei näita kui laialt on mõiste levinud.
- 2) Teisena näitan millised mõisted esinesid rohkemates artiklites. Seejuures toon välja iga mõiste kohta, kui mitmes artiklis see mõiste esines.

Joonis 5 Vaadeldud mõistete esinemise arv Postimehe ja Delfi veebiväljaannete valimis

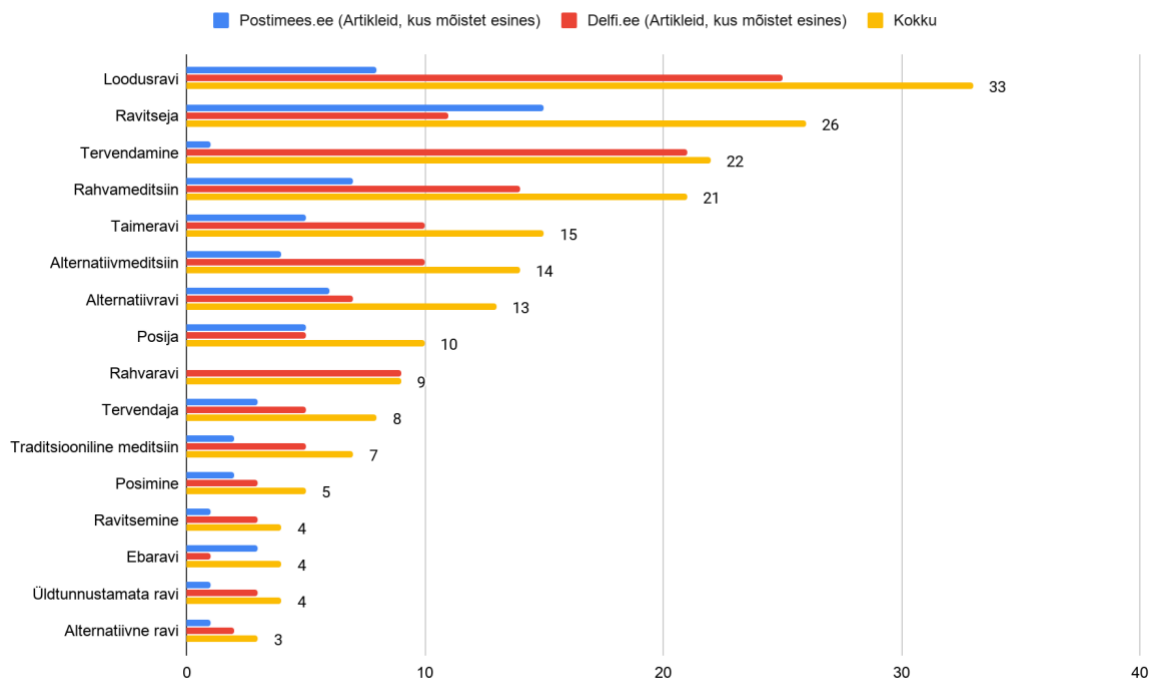
Joonisel 5 on käsitletud mõisteid, mis pärinevad Postimehe ja Delfi portaalidest ning ühte mõistet on kõikides valimis olnud artiklites kokku kasutatud enam kui kümme korda. Need mõisted on: tervendamine (53), rahvameditsiin (46), ravitseja (43), loodusravi (43), alternatiivmeditsiin (26), ebaravi (25), traditsiooniline meditsiin (22), taimeravi (21), üldtunnustamata ravi (19), alternatiivravi (18), antroposofiiline meditsiin (18), posija (15), rahvaravi (12), tervendaja (11).

Rohkem kui 2 korda kasutatud mõisted on (vt Lisa 2): funktsionaalne meditsiin (7), alternatiivne ravi (6), posimine (6), ravitsemine (4), täiendmeditsiin (4), soolapuhuja (3), taimne ravi (3) ja alternatiivsed meetodid (3).

Kaks korda esines mõisteid (vt Lisa 2): täiendav ravi, integratiivne meditsiin, traditsiooniline ravi, rahvalikud ravivõtted, täiendravi, soolapuhumine, valeravi, umbluumeditsiin, antroposofiiline arstiabi, alternatiivmeetodid, Looduslikud raviviisid, alternatiivsed ravivõtted, tervendamisviisid/ tervendusviisid.

Vaid kord on mainitud mõisteid komplementaarne meditsiin, platseeboravi, imeravi, holistiline

ravi, ebatavaline ravi, antroposoofiline ravi, mittetõenduspõhine ravi, meditsiini nn alternatiivne pool, naturopaatiline meditsiin, loodusmeditsiin, uhhuu-teadused, alternatiivsed tervendamisevõtted, meditsiini alternatiivsed suunad, teaduslikult tõestamata ravimeetodid, teaduslikult tõendamata ravimeetodid, tervendusmeetodid.

Joonis 6 Vaadeldud mõisteid sisaldavate artiklite arv Postimehe ja Delfi veebiväljaannete valimis

Joonisel 6 on välja toodud, milliseid sõnu leidis kõige rohkemates artiklites ehk millised mõisted kasutati kõige laiemalt. Need mõisted, mida leidis vähemalt kolmes artiklis olid: loodusravi (33), ravitseja (26), tervendamine (22), rahvameditsiin (21), taimeravi (15), alternatiivmeditsiin (14), alternatiivravi (13), posija (10), rahvaravi (9), tervendaja (8), traditsiooniline meditsiin (7), posimine (5), ravitsemine (4), ebaravi (4), üldtunnustamata ravi (4), alternatiivne ravi (3).

Kahes erinevas artiklis leidis sõnu nagu integratiivne meditsiin, funktsionaalne meditsiin, rahvalikud ravivõtted, täiendmeditsiin, soolapuhumine, soolapuhuja, valeravi, umbluumeditsiin, antroposoofiline meditsiin, taimne ravi, looduslikud raviviisid, alternatiivsed ravivõtted, tervendamisviisid/ tervendusviisid, alternatiivsed meetodid.

Ühes artiklis leidus mõisteid: komplementaarne meditsiin, täiendav ravi, traditsiooniline ravi, täiendravi, platseeboravi, imeravi, holistiline ravi, ebatavaline ravi, antroposoofiline ravi, antroposoofiline arstiabi, alternatiivmeetodid, mittetõendus põhine ravi, meditsiini nn alternatiivne pool, naturopaatiline meditsiin, loodusmeditsiin, uhhuu-teadused, alternatiivsed tervendamisevõtted, meditsiini alternatiivsed suunad, teaduslikult tõestamata ravimeetodid, teaduslikult tõendamata ravimeetodid, tervendusmeetodid.

Tulemuste tõlgendamisel peab arvestama, et mõistete hulk on mõningal määral seoses ka sellega, millised teemad ja sündmused olid uuringus vaatluse alla võetud perioodil aktuaalsed. Näiteks toimus 2019. aastal saade "Selgeltnägijate tuleproov", mis teatud mõistete esinemissagedust mõjutas. Samuti esines osasid mõisteid üksnes autori tutvustuses või organisatsiooni/raamatu pealkirjas, mida artiklis mainiti. Näiteks oli vaatluse all 6 Delfi artiklit, kus termin esines üksnes organisatsiooni nimes "Põlistarkuste ja Rahvaravi Kool". Samas ei ole see mõistekasutuse populaarsuse mõõtmisel otseselt takistavaks teguriks, sest ka sel juhul on konkreetset mõistet teistele mõistetele eelistatud ning sellel on samuti mõju valdkonna nimetamisele.

Lisaks tabelis esinenud mõistetele (vt Lisa 2), otsisin ka mõisteid ja keelelisi vorme, mida tekstidest leida ei õnnestunud. Need olid integratiivravi, integratiivmeditsiin, umbluuravi, komplementaarravi, komplementaarmeditsiin ja pseudoravi.

4.3 Mõistete analüüs

Nagu eelnevas peatükis sai välja toodud, olid levinumad mõisted 2019. aastal Delfi ja Postimehe veebiportaalide meediatekstides: loodusravi, ravitseja, tervendamine, rahvameditsiin, taimeravi, alternatiivmeditsiin, alternatiivravi, posija, rahvaravi, tervendaja, traditsiooniline meditsiin, posimine, ravitsemine, ebaravi, üldtunnustamata ravi, alternatiivne ravi.

Selles peatükis analüüsin laiemalt levinud mõisteid ja nende kasutust, tuues võimalusel välja:

- 4) mõistega loodud seosed koos näidetega;

- 5) mõiste peamised kasutajad ja nende positsioon KAM-i suhtes;
- 6) mõistetevahelised seosed.

Tulemusi esitan mõiste käsitlemise kontseptsioonide kaupa, mille moodustamisel lähtun erinevatest mõistele antud tähendustest, võttes samal ajal arvesse ka mõiste kasutamise konteksti. Lisaks tähendustele analüüsin kontseptsioonist lähtuvalt mõiste peamisi kasutajaid ning mõiste kasutamise alatooni. Analüüsi käigus toon välja ka selle, milliseid seoseid on mõistete vahel loodud, ehk milliste mõistete vahel esinevad tugevamad seosed.

Analüüsi tulemusi illustreerin tsitaatidega, mida esitan kaldkirjas. Tsitaatidele viitan autori ja artikli täpse ilmumise kuupäeva järgi, kuna valimis on ühel aastakäigul ilmunud artiklid ning artiklitel võivad autorid korduda või puududa. Autori puudumisel viitan artikli pealkirja järgi. Kvalitatiivse analüüsi allikate loetelu leiab magistritöö lisadest (vt Lisa 5).

Analüüsis vaadatakse koos mõistepaare nagu rahvameditsiin ja rahvaravi; alternatiivmeditsiin, alternatiivravi ja alternatiivne meditsiin; posimine ja posija; ravitsemine ja ravitseja; tervendamine ja tervendaja, kuna mõisted erinevad vaid keelise vormi poolest ning nendele antud tähendusi on võimalik liigitada samade kontseptsioonide alla.

4.4.1 Mõiste “loodusravi”

Loodusravi mõistet ei saa kõikidel juhtudel liigitada KAM-i kui kogu nähtust hõlmavaks mõisteks. Küll aga on tegu olulise katuserminiga paljudele raviviisidele, sest mõistet leitud antud uuringu valimis olnud tekstides kõige laiemalt. Üheks põhjuseks, miks mõistet laialt kasutati on see, et loodusravi mõistet kasutavad selle praktiseerijad sageli enda tutvustamisel. Mitmetes artiklites esines mõiste “loodusravi” artikli või allikana kasutatud raamatu autori tutvustuses:

Näide 1. Tegemist on artikli autori tutvustusega.

Kokku kirjutanud Merle Liisa Ilves, loodusravi ja Tiibeti meditsiini praktik. (Ilves, 3.12.2019)

Näide 2. Tegemist on raamatu tutvustusega.

Eesti tuntud taime- ja loodusravi arstiteadlase /.../. (Kastan ravib haavu... 13.10.2019).

Artiklite sisu analüüsid selgus, et KAM-i praktiseerijad kasutavad raviviiside tutvustamiseks suurel määral sotsiaalmeediat ja raamatuid, ning ka meediasse jõuab KAM-i käsitlevat kirjandust. Meedia on seega koht, mis võimaldab KAM-iga seotud tooteid ja teenuseid reklaamida. Seetõttu sõltub ka nähtuse nimetamine suurel määral sellest, kuidas KAM raviviise praktiseerivad inimesed ennast ise defineerivad. Järelikult levivad meedia kaudu ka need nimetused ja nende kohta kehtiv tunnetus mõiste olemusest.

Artiklite analüüsi tulemusena leidsin 4 erinevat loodusravi mõiste kontseptsiooni ehk kasutusviisi. Mõiste kontseptsioonid erinevad üksteisest olulisel määral ning võivad üksteisele vastanduda.

1. kontseptsioon. Loodusravi kui teaduspõhise meditsiini osa.

Selle mõiste kontseptsiooni kohaselt käsitletakse loodusravi mõistet kui teaduspõhise meditsiini ühte osa, sest seda kasutavad oma töös ja tunnustavad ka meditsiiniteadlased. Mõiste

kasutuse juures pole niivõrd määrav mõiste kasutaja positsioon, vaid see, millised seosed on mõistega isikul, kellest räägitakse.

Näide 1. Mõistet kasutavad akadeemiku ja ravimtaimede uurija kolleegid.

Udo Margna suurimate teenete hulka kuulub ravimtaimede mõju teaduslik selgitamine, mis osaliselt vastandub tänapäevasele „kõikehõlmava loodusravi” käsitlusele. /.../ Tema jaoks pidi absoluutselt kõik olema teaduspõhine /.../. (Eelrand, 31.05.2019)

Udo Margna tegeles ravimtaimede teadusliku uurimisega, seega seostatakse artiklis ka mõistet teaduspõhisusega. Samas vastandatakse Margna käsitlust tänapäevasele loodusravi käsitlusele, millest võib järeldada, et loodusravi haare on suurenenud, hõlmates enda alla ka raviviise, mis pole teaduspõhised.

Näide 2. Analüüsitava artikli autorit ehk mõiste kasutajat ei olnud välja toodud.

Eesti tuntud taime- ja loodusravi arstiteadlase, Tartu Ülikooli professori Aili Paju kirjutised ja raamatud on olnud teerajajateks, mille abil on üles kasvanud juba mitu põlvkonda ravimtaimi tundvaid ja hindavaid inimesi. (Taimetark Aili Paju... 12.11.2019)

Selles artiklis tutvustatakse ravimtaimede raamatu autorit, rõhutades tema seost arstiteaduse ja akadeemilisusega, mis viitab samuti loodusravi ja teaduspõhise meditsiini ühisosale. Mõlema näite puhul on teaduspõhise meditsiini ja loodusravi ühisosaks ravimtaimedega ravimine.

2. kontseptsioon. Loodusravi kui elustiil.

Selle kontseptsiooni kohaselt on loodusravi ravivõtete kompleks, mida ei saa lahutada osadeks ning see koosneb paljudest elementidest. Loodusravi pooldajad väidavad, et loodusravi on loomulik ravi, mis koosneb igapäevastest tegevustest, mis üheskoos hoiavad inimese tervena. Seega on loodusravi pigem elustiil, kui konkreetne ravimeetod.

Näide 1. Mõistet defineerib arstiteadlane ja ravimtaime raamatute autor Aili Paju.

Loodusravi ei tähenda vaid ravimteede joomist, vaid kaasab tervise tugevdamiseks ja taastamiseks tervet rida loomulikke ravivõtteid, nagu elustiili muutmine, tervisliku toidu kasutamine, veeprotseduurid, liikumine, ravimtaimed, massaaž, kirjandus, kunst jne. (Hädas unetusega..., 11.04.2019)

Mõiste defineerimise juures toetutakse tervikliku tervishoiu ideele, ehk lisaks terviseprobleemide lahendamisele (ravimteede joomise abil) on oluline ennast tervena hoida, ning selleks tuleb muuta oma elustiili. Loodusravi mõistet käsitletakse antud näites kui tervislikku elustiili, mis koosneb paljudest erinevatest osadest, näiteks tervislikust toitumisest, liikumisest ja meelelahutusest.

3. kontseptsioon. Loodusravi kui looduslik (loomulik) ravi, mis on kasutajale ohutu.

Mõistet on seostatud loodusravi pooldajate poolt ravi loomulikkuse ja ohutusega, mis on eksisteerinud inimeste igapäevaelu osana juba sajandeid. Selle kontseptsiooni kohaselt vastandub loodusravi kõigele tehnikule ehk inimtegevuse tagajärjel tekkinule, mis on organismile ohtlik. Seda loodusravi mõiste kontseptsiooni kasutatakse ka autoriteedi saavutamiseks biomeditsiini suhtes.

Näide 1. Mõistet kasutab anonüümne autor, kes eelistab biomeditsiinile loodusravi.

Kõrvapõletiku vastu on loodusravi tõhusam ja ohutum kui antibiootikumid /.../ Olemasolev teaduskirjandus ei kinnita mitte ainult taimsete ravimeetodite tõhusust vaid seab küsitavuse alla ka kogu sünteetiliste antibiootikumide kasutamise tava üleüldiselt. Loodusravil ei ole kõrvalnähtusid, samas kui nii amoksitsilliinil ja tsiprofloksatsiinil on teada mitmed kõrvalnähtud, nagu iiveldus, kõhulahtisus, oksendamine, lööbed ning väheste patsientide puhul kahjustavad need ka maksa. (Kõrvapõletiku vastu on..., 20.10.2019)

Selles näites vastandatakse loodusravi kõigele sünteetilisele ehk tehnikule. Rõhutatakse tugevalt loodusravi ohutusele, sest sellel pole kõrvaltoimeid, mida võivad tekitada biomeditsiinis kasutatavad antibiootikumid.

Näide 2. Mõistet kasutab loodusravi pooldaja.

Suur hulk kroonilisi haigusi, mille põhjust täna ei teata ning seetõttu ka välja ravida ei suudeta on kiiresti langetamas tavameditsiini populaarsust. On hulk inimesi, kellele sobib süsteemi poolt pealesurutud passiivse patsiendi roll ning nad on nõus võtma ravimeid oma elupäevade lõpuni. Uus ja otsiv põlvkond või inimesed, kes on hoolimatuse tõttu kannatanud, sellega aga ei lepi ja soovivad jõuda lahendusteni ilma keemiata ja operatsioonideta. (Kas kätega ravitsemine..., 4.03.2019)

Selles näites (Näide 2) viidatakse sellele, et biomeditsiinis ei kaasata patsienti otsustusprotsessidesse, mistõttu tarvitavad patsiendid biomeditsiinis kasutatavaid ravimeid ning jäävad nendest sõltuvusse. Samuti tuuakse välja, et loodusravi on keemiavaba ja seetõttu inimese organismile loomulik ja ohutu.

4. kontseptsioon. Loodusravi kui ohtlik ravi.

Uurimusest jäi silma, et biomeditsiini pooldajad seostavad loodusravi ka ohtudega, kuna selle üle puudub kontroll. Eelkõige räägitakse loodusravi ohtudest näiteks homöopaatia ja looduspreparaatide suhtes, mis on Eesti ühiskonnas uuemad nähtused. Ümbertöötlemata ravimtaimedega ravi on aga laiemalt aktsepteeritud. See, kust jookseb täpne piir nende raviviiside vahel, mis on ka biomeditsiinile orienteeritud inimeste poolt aktsepteeritud, jääb siiski ebaselgeks.

Näide 1. Mõistet kasutab Terviseamet.

Samuti sõltub taimsete preparaatide toimeaine sisaldus suuresti taime kasvutingimustest, tulenevalt kvaliteedikontrolli puudumisest võib mõni preparaat sisaldada aga hoopiski muid koostisaineid. Nii-nimetatud „sajaprotsendiliste taimsete ravimite“ analüüsimisel on nii mõnigi kord leitud, et need ei sisalda toimeainet üldse või sisaldavad lisaks sellele veel mitmesuguseid keemilisi ühendeid, mis taimedest sinna kindlasti ei sattunud. Maksakahjustuse sümptomid hakkavad tavaliselt ilmnema 24 tundi peale mürgistuse kujunemist. Seega, kui soovitakse kasutada loodusravi, on kapslite asemel ohutum tarvitada ümbertöötlemata ravimtaimi. (Terviseamet: eeterlike õlide..., 27.09.2019)

Tugevalt vastanduvad biomeditsiini esindajad konkreetsele teraapiale ehk homöopaatiale (vt Näide 2 ja 3), väites, et see ei ole loodusravi ja võib endast kujutada ohtu inimese tervisele. Sellisel puhul kasutatakse loodusravi mõiste sünonüümina ka mõistet alternatiivmeditsiin, viidates sellele, et antud ravi pole tõenduspõhine. Analüüsitud tekstidest ilmneb, et homöopaatia terapeudid arvavad end ise loodusravijate hulka.

Näide 2. Mõistet kasutab Ravimiamet.

/.../ homöopaatia ei ole traditsiooniline loodusravi. Kui meil levinud rahvameditsiin on üsna ratsionaalne ning mõõdetavas koguses toimivaid aineid sisaldavate ravimtaimede kasutamise põhine, siis homöopaatia puhul on lugu teine. (Raal ja Adamson, 26.05.2019)

Selles näites vastandatakse homöopaatiat Eesti rahvameditsiinile ja ravimtaimedega ravimisele, mida kõneisik peab ratsionaalseks, viidates sellele, et homöopaatia pole mõistlik raviviis.

Näide 3. Mõistet kasutab (juhtival positsioonil) tervishoiutöötaja.

See on nüüd küll pahasti. Eestis on ju homöopaatia alternatiivne meetod, meedikud ei tohiks seda soovitada. Mul ei ole midagi selle vastu, kui inimesed otsivad abi erinevatest kohtadest ja kasutavad külmetuse raviks ravimtaimi, aga alternatiivseid meetodeid peab terve mõistusega kasutama, see ei asenda tõenduspõhist ravi. Pigem on oht, et haigused võivad krooniliseks muutuda, sest need jäävad välja ravimata. (Orav, 25.01.2019)

Selles näites ilmneb sarnane arusaam, mille kohaselt ravimtaimedega ravimine on loodusravis ka medikute arvates aktsepteeritud ravi, kuid homöopaatiat raamistatakse alternatiivseks meetodiks, mida on ohtlik kasutada ja mida biomeditsiinile orienteeritud inimesed ei tohiks soovitada.

4.4.2 Mõisted “ravitseja” ja “ravitsemine”

Nende kahe mõiste juures sobiks katusterminiks pigem mõiste “ravitsemine” kui millegi tegemine, mitte “ravitseja” kui tegija. Kuid kuna “ravitseja” oli efektiivsem otsisõna ning seda valdkonda käsitlevaid artikleid, mis valimisse sobisid tuli rohkem, siis käsitlen siin analüüsis mõlemaid koos. Seega kui lauses kasutatakse mõistet “ravitseja”, saab seda tulemust laiendada ka mõistele “ravitsemine”.

Ravitseja ja ravitsemise mõistet kasutatakse nii kunsti, kirjanduse, meelelahutuse kui ka tervise valdkonna kajastamisel. Vaatamata sellele võivad nende mõistete tähendused sõltuvalt kontekstist olla väga erinevad. Mõisteid “ravitsemine” ja “tervendamine” on küll KAM-i puudutavates artiklites kasutatud ka sünonüümidena, kuid ravitsemine käib pigem inimeste ravimise kohta, tervendamine on laiem mõiste. Tervendamise mõistet käsitlen eraldi järgmises alapeatükis. Analüüsi tulemusena leidsin 5 erinevat ravitsemise mõiste kontseptsiooni.

1. kontseptsioon. Ravitsemine kui ravimtaimedega ravimine.

Ravitseja mõistet kasutatakse sageli rahvameditsiini ja taimeravi tutvustavates artiklites. Rahvameditsiini ja taimeravi puudutavates artiklites räägitakse ravitsejast kui ravimtaimedega ravijast.

Näide 1. Mõistet kasutab Maaülikooli professor.

Sel ajal, kui ravitsejad veel tavapärased olid ning metsas ravimtaimi käisid korjamas, märgistasid nad ära kohad, kust kasulikke taimi juba on võetud. Nad tegid puule, mille lähedal karulauguväli asus, märke. Nii sai üks ravitseja teisest aru, et siit on juba osa ära korjatud /.../ (Kukin, 24.04.2019)

Selles näites öeldakse, et ravimtaimedega ravitsemisel on toimunud muutused. Samuti öeldakse, et kui vanasti peeti ravitsejaid ja nende abi terviseprobleemide lahendamisel tavapärasteks, siis nüüd on nad biomeditsiini kõrval tahaplaanile jäänud ning nende tegevus ei kuulu enam “tavaravi” alla, viidates ehk biomeditsiini domineerimisele Eesti ühiskonnas.

2. kontseptsioon. Ravitsemine kui taimeravi, mis ei vaja vahendajaid.

Selle kontseptsiooni kohaselt käsitletakse ravitsemise mõistet kui taimeravi, mis ei vaja vahendajat.

Näide 1. Artiklil puudub autor, seega pole mõiste kasutaja teada.

lõhnav ravitseja piparmünt võitleb bakterite ja hiirtega (Taimetark: lõhnav ravitseja..., 30.07.2019)

Selle näite kohaselt võivad ravitseja võimed olla ka ravimtaimel endal. Loodusel endal on tervendav jõud ning ravimisel pole vaja vahendajat inimese ja looduse vahele.

3. kontseptsioon. Ravitsemine kui esoteeriline tegevus.

Väljaspool rahvameditsiini konteksti on ravitsemine seotud pigem esoteerikaga, mille hulka kuulub näiteks teispoolusega suhtlemine ja selgeltnägemine. Sellesuunaliste artiklite juures on märgata ka mõju “Selgeltnägijate tuleproovi” saateformaadil, mida meie televisioon näitab ja millele tehakse reklaami meediaportalides. Antud kontseptsioon esines valdavalt meelelahutuslikes uudistes ning on näha ka seoseid vene ravitsejate koolkonnaga.

Näide 1. Mõistet kasutab ajakirjanik isiku elukutse tutvustamiseks.

Selgeltnägija Inga Rämson tajus oma võimeid juba lapsena ning ta tunneb inimeste aitamises oma kutsumust ja missiooni. Inga vanaema oli tuntud taimedega ravitseja ja õpetas Ingat nägema esmalt aurasid ning ajapikku lisandusid ka muud vaimsed teadmised. Inga Rämson omab selgeltnägija doktorikraadi Moskva Rahvusvahelise Selgeltnägemise ja Energiateraapia Akadeemiast. Inga on nii selgeltnägija, tervendaja, valge maag, šamaan, bioenergeetik – sõltuvalt asjaolust, millise murega tema poole pöördutakse. (Lamp, 23.02.2019)

Selles näites on ravitseja mõistet kasutatud väga positiivse alatooniga, viidates inimeste aitamise missioonile ja vaimsetele teadmistele, mida ravitseja omab.

Näide 2. Ajakirjanik vahendab saate “Eesti selgeltnägijate tuleproov” osaleja tutvustust.

Sirje on ravitseja (49). Sirje eluteel on suured jalajäljed, mille on talle ette astunud tema ema, juba varem edukalt „Selgeltnägija Tuleproovi“ saates osalenud ravitseja Antonina. Just ema on olnud talle esimeseks õpetajaks esoteerikateekonnal ja seda sinnamaale, kui Sirje otsustas ennast edasi koolitada Venemaa parimate ravitsejate käe all. (Saa tuttavaks ..., 6.09.2019)

Selles näites on samuti ravitsejat käsitletud kui positiivset ja erilist figuuri. Rõhutatud on seda, et ravitsemine nõuab eriteadmisi ja võimeid, mida kõigil pole.

4. kontseptsioon. Ravitsemine kui pettus.

Kui loodusravi mõistet käsitleti biomeditsiini esindajate poolt negatiivse alatooniga, sest see pole tõenduspõhine, siis mõistele “ravitseja” tuuakse sünonüümiks ka šarlatani mõiste, mis viitab pettusele ja annab mõistele väga negatiivse varjundi.

Näide 1. Ajakirjanik kasutab mõistet meelelahutusuudises.

Kuigi printsess Märtha Louise ülistab oma uue mehe šamaani- ja ravitsejavõimeid, on neid, kes peavad teda šarlataniks. «Kas Märtha Louise ei saa aru, et see mees kasutab teda enda reklaamimiseks ära. Printsess peaks oma tiitlist loobuma, siis ta näeb, et see on tõsi. See väidetav šamaan jätab ta päevapealt maha,» oli üks tviit. Siiski ei ole ühtegi tõendit, et šamaan Durek tegeleks petmisega ja tal puuduvad võimed. (Hein, 16.05.2019)

Sellest näitest ilmneb, et ravitseja võimete suhtes ollakse ühiskonnas skeptilised ning seetõttu peetakse neid šarlatanideks, kes oma ravivõimete olemasolu kohta valetavad ning sellega inimesi petavad. Tekstis viidatakse ka sellele, et ravitseja kasutab inimesi mingil eesmärgil ära (antud näites reklaami ehk ärilistel eesmärkidel), viidates veelkord ravitsejate pahatahtlikkusele ja andes mõistele negatiivse varjundi.

Näide 2. Mõistet kasutatakse raamatututvustuses.

Kas vastuolulise eluga Kersten oli avantürist ja šarlatan või ravitseja ja tuhandete elude päästja? Või oli ta mõlemat? (Laidre, 6.09.2019)

See näide viitab samuti, et mõndasid ravitsejaid peetakse šarlataniks, kes inimeste aitamise asemel neid omakasu eesmärgil petavad.

5. kontseptsioon. Ravitsemine kui nõidus.

Selle kontseptsiooni kohaselt käsitletakse ravitsemise mõistet kui nõidust. Mõistet kasutatakse põlisrahvastelt saadud teadmiste kajastamisel nii rituaalides kui ka teatrikunstis; nii välismaiste sündmuste kajastamisel kui ka Eesti kontekstis.

Näide 1. Ajakirjanik kasutab mõistet välisuudiste vahendamisel.

Piirkonnas tegutsevate korrespondentide väitel ütlevad osa nõidadeks peetavad ravitsejad kohalikele, et inimeste kehaosadel on erilised omadused, mis võivad tuua neile rikkust ja õnne. (Ebausurituual..., 29.01.2019)

Selle teksti kohaselt võivad ravitsejad olla ka nõiad. Tekst viitab sealjuures, et nõiaks ei saa end ise nimetada, vaid selle nimetuse annavad ravitsejale abisaajad.

Näide 2. Teatrikriitik kasutab mõistet teatrilavastuse arvustamisel.

Selleks on Anne Tüرنpu etendatud teadjanaine Anni, kellest tänu sekeldustele metsavaimuga sai kogukonna metsatarkuste tundja ehk siis nõid ja ravitseja. (Kivistik, 26.09.2019)

Eestis tajutakse ravitsejat kui nõida inimesena, kes tunneb rahvapärimust ning selles kontekstis mõiste käsitlemisel on pigem positiivne alatoon. Sellist kontseptsiooni võib tänu pärimuslikule nüansile leida kunstist ja kirjandusest.

4.4.3 Mõisted “tervendamine” ja “tervendaja”

Eelmises alapeatükis nägime, et mõisted “ravitsemine” ja “ravitseja” on seotud inimese tervisliku seisundi parandamisega. Mõisted “tervendamine” ja “tervendaja” on oma olemuselt laiemad mõisted, hõlmates ka mitmeid teisi valdkondi (näiteks veekogude tervendamist). Tervendamise mõistet leidsin artiklites rohkem kui tervendaja mõistet. Eelmise mõistepaari juures nägime vastupidist tendentsi. Ravitsemise mõiste on seega lähedasem biomeditsiinile, viidates haiguste ravimisele. Analüüsi tulemusel leidsin 4 erinevat tervendamise mõiste kontseptsiooni.

1. kontseptsioon. Tervendamine kui elustiil.

Paljude KAM-i praktiseerijate sõnul pole oluline see, kuidas tervenemiseni jõutakse ning mõiste pole tugevalt seotud tervendaja isikuga. Tervenemiseni jõudmiseks on väga palju erinevaid meetodeid. Põhiprintsiip seisneb selles, et ei tegeleta nii palju terviseprobleemide ehk tagajärgedega, vaid keskendutakse üldisele tasakaalu leidmisele. Tervendamine ei seostu seega ainult inimese terveks tegemise vaid ka tervena hoidmisega. Tervendajana käsitletakse selle kontseptsiooni kohaselt inimest, kes jagab nõuandeid ning õpetab tehnikaid, kuidas ennast tervena hoida.

Näide 1. Mõistet kasutab Tiibeti loodusravi terapeut.

Kuid terapeutina ei saa ma nagunii kedagi otseselt tervendada, teraapiate eesmärk on aidata luua tasakaalu, mis on tervenemise alus. (Veiksaar, 15.02.2019)

Selles näites ütleb loodusravi terapeut, et tema läbiviidav teraapia ei saa otseselt inimest ravida,

vaid teraapia käigus leiab inimene elus tasakaalu, mistõttu hakkab ta ennast paremini tundma.

Näide 2. Mõistet kasutab holistilist treeningut praktiseeriv mees.

Kõigepealt kogesin holistilise regressiooni teraapiat (rännakud sisemaailma ja enese tervendamise teadvustamise kaudu) kliendina ning minu jaoks oli see täiesti uus viis iseennast ja oma sisemaailma tajuda. (Kallaste, 11.06.2019)

Siin näites viidatakse samuti enese leidmisele ja tänu sellele leitud tasakaalule elus, mis teeb inimese enesetunde paremaks. Antud juhul on holistilise regressiooni teraapia justkui õpetus, mille järgi ennast treenides toimub ka tervenemine.

2. kontseptsioon. Tervendamine kui esoteeriline tegevus.

Selle kontseptsiooni kohaselt käsitletakse tervendamist kui müstiliste jõudude rakendamist, kus tervendamisega on seotud ka see inimene (tervendaja), kes aitab neid müstilisi jõude tõlgendada.

Näide 1. Mõistet kasutatakse ajakirjaniku poolt inimese tutvustuses.

Mada Eliza Dalianil on kaasasündinud võime lugeda inimeste tundeid ja mõttemustreid. Kanadas elav Armeenia päritolu kaasaegne müstik ja tervendaja saabub... (Kareva, 9.09.2019)

Tekstis viidatakse, et tervendaja kasutab oma töös müstikat ning omab kaasasündinud võimet lugeda inimeste mõtteid.

Näide 2. Mõistet kasutatakse raamatu "Tervendamine inglite abiga" teksti vahendamisel.

4 ja 9 - anna vabaks hiljuti lõpule jõudnud olukord. Kui üks uks sulgub, avaneb selle asemel alati mõni uus. Inglid on sinuga, et aidata sul näha uusi võimalusi ja tervendada sind valust, mida see üleminek võib põhjustada. Palu inglilt abi. (Milliseid sõnumeid saadavad..., 21.11.2019)

3. kontseptsioon. Tervendamine kui ravipettus.

Pean oluliseks välja tuua ka ainult ühes tekstis esinenud kontseptsiooni, mille kohaselt käsitletakse biomeditsiini esindajate poolt tervendamist kui inimeste petmist ning tervendajat kui šarlatanit ehk petjat.

Näide 1. Mõistet kasutab arst.

Tuntud vähiarst ja maailmas tunnustatud meditsiiniprofessor Hele Everaus jagab ajakirjas Tervis Pluss kahe oma patsiendi lugu, mis on talle väga hinge läinud. Neil lugudel on üks asi sarnane: mõlema puhul on olnud mängus n-ö alternatiivmeditsiin."/.../ "Ma pean posijaid ja tervendajaid, kes lubavad vähi ära ravida, šarlatanideks," tunnistab ta. (Traks, 5.02.2019)

Selles näites kutsub biomeditsiini pooldaja negatiivsel alatoonil tervendajaid ja posijaid šarlatanideks. Tervendaja ja posija mõistet on kasutatud koos sellisel kujul, nagu tegu oleks erineva tähendusega mõistetega. Samas ei selgu tekstist mõistete sisuline erinevus, pigem osutatakse mõistete ühisosadele, viidates, et mõlemad annavad lubaduse vähi ära ravida, ning nimetatakse neid ühiselt šarlataniks. Ajakirjaniku poolt seostatakse mõistet ka alternatiivmeditsiiniga, viidates sellele, et tervendamine pole teaduspõhine.

4. kontseptsioon. Tervendamine kui millegi seisundi parandamine.

Väljaspool KAM-i käsitletakse tervendamist kui millegi seisundi parandamist. Näiteks räägitakse erinevate veekogude tervendamisest ehk puhastamisest. Antud ajaperioodil esines kokku 9 artiklit, mis räägivad jõgede, järvede, tiikide või rabade tervendamisest. Samuti leidis üks artikkel, mis räägib ühiskondliku moraali tervendamisest.

Näide 1. Mõistet kasutatakse looduskaitse kontekstis.

Peale soode kaitsmise on praegu päevakorras nende taastamine, tervendamine. (Zingel ja Fridolin, 25.07.2019)

Tekst räägib soode tervendamisest ehk nende seisundi paremaks muutmisest.

Näide 2. Mõistet kasutatakse poliitika kontekstis.

Seetõttu kuulub ühiskondliku moraali tervendamine nüüd meie valitsuse esmakohustuste hulka ning seks tuleb seadustega kindlalt paika panna. (Türrenmatt, 13.09.2019)

Tekst räägib sellest, kuidas valitsus peaks ühiskondlike käitumisnorme reguleerima ja parandama.

Maailma tervendamist (sh inimese tervendamist) käsitletakse ka kunstis ja kirjanduses, osutades kriitiliselt ühiskonna valupunktile. Järgmises näitest võib lugeda välja, et maailm on oma aina majanduskasvule suunatud arengus jõudnud punkti, kus me oleme sunnitud tegelema aina enam keskkonna probleemidega, sealhulgas inimese vaimse ja füüsilise tervisega. Seega hõlmab tervendamine selles näites maailma tervendamise kaudu ka inimese tervendamist, ning mõiste on mõningal määral seotud ka KAM-iga.

Näide 3. Mõistet kasutab näituse arvustaja.

Põhimõtteliselt otsib Kai avanäitus loodusega lepitust ja usub võimalust halba heaks pöörata. Kuraator Hanna Laura Kaljo lähtekoht on «tervendamine» ning sõnum, kui suuresti hõlmab kokkukukkuv ökosüsteem inimese tervist. (Komissarov, 13.11.2019)

4.4.4 Mõisted “Rahvameditsiin” ja “rahvaravi”

Rahvameditsiini mõistet käsitlevates artiklites avatakse tihti ravimeetodite ajaloolist ja kultuurilist tausta. Uurimuses käsitletud artiklite põhjal on Eesti rahvameditsiin seotud eelkõige ravimtaimede abil ravimisega. Mõistet “taimeravi”, mis on sellega samuti tugevalt seotud, käsitlen järgmises alapeatükis. Analüüsi tulemusel leidsin 4 erinevat rahvameditsiini mõiste kontseptsiooni, mille kohaselt omab mõiste küllaltki erinevaid seoseid.

1. kontseptsioon. Rahvameditsiin kui täiendravi.

Rahvameditsiini on selle kontseptsiooni kohaselt käsitletud kui täiendravi, mida soovitavad mujal maailmas ka arstid.

Näide 1. Mõistet kasutatakse ravimtaime raamatu autori poolt.

Rahvameditsiin on kasutanud põhiliselt kuivatatud õisi, aga ka lehti ja varsid. /.../ "Pahaloomuliste kasvajate täiendraviks soovitatakse ka tinktuuri, seda võetakse 10-20 tilka koos veega 3 korda päevas. /.../ Mitmedki lääne arstid nimetavad saialille tähtsaimaks vahendiks vähi ravis, kui opereerida enam ei saa, ja soovitavad pikemat aega saialilleteed tarvitada. Meil kasutatakse saialilleteed rohkem pahaloomuliste kasvajate, sh rinnavähi täiendraviks. (Sõrm, 23.07.2019)

Antud näites tuuakse seoseid rahvameditsiini ja täiendava vähiravi vahel. Täiendava ravina soovitavad saialille raviks läänes tegutsevad arstid. Samas ei viidata artiklis sellele, et ka Eestis seda samuti täiendravina arstide poolt soovitatakse, kuigi täiendravi mõistet kasutatakse ka Eesti tavade kirjeldamisel.

2. kontseptsioon. Mõistete kasutamisel eristatakse rahvameditsiini ja biomeditsiini, sealjuures üksteist välistamata.

Tekstides tuuakse välja rahvameditsiini seoseid biomeditsiiniga, seda nii arstide kui rahvameditsiini kõneisikute poolt. Sellest võib järeldada, et neid kahte raviviisi ei taheta

üksteisele jõuliselt vastandada, ning tegu on pigem neutraalse mõistega, mida aktsepteerivad ja kasutavad positiivsel või neutraalsel toonil nii biomeditsiini kui ka KAM-i esindajad.

Näide 1. Mõistet kasutab Ravimiamet.

Kui meil levinud rahvameditsiin on üsna ratsionaalne ning mõõdetavas koguses toimivaid aineid sisaldavate ravimtaimede kasutamise põhine, siis homöopaatia puhul on lugu teine. (Raal ja Adamson, 26.05.2019)

Eestis tunnustatakse rahvameditsiinis taimeravi, mis on seotud Eesti pärimusega. Väljastpoolt sisse tulnud raviviisidesse, mida liigitatakse loodusravi alla (mis on omakorda lähedalt seotud rahvameditsiiniga) suhtutakse pigem ettevaatlikkusega.

Järgnevast kahest näitest (Näide 2 ja 3) on näha, et rahvameditsiini eristatakse biomeditsiinist peidetult. Ühest küljest küll nähakse võimalust neid koos kasutada. Teisest küljest aga eristatakse selgelt neid valdkondi.

Näide 2. Mõistet kasutab arstiteadlane ja ravimtaime raamatute autor Aili Paju.

Kui külm näpistab, on aeg pihlakale minna. Pihlakas on üks isevärki ravimtaim. Teda tunnustab nii teadus- kui rahvameditsiin. Ometi tarvitatakse pihlakat tavaravis harva. (Taimetark Aili Paju..., 12.11.2019)

Näide 3. Mõistet kasutab arst ja poliitik.

Nii nagu ametlik arstiteadus ja rahvameditsiin üksteist ei välista, nõnda võivad ka tööbede rahvapärased nimed rahus eksisteerida kõrvuti teaduspõhiste diagnoosidega. «Ega nimi ei riku haigust, peaasi et asjast õigesti aru saadakse. (Järeelvaadatav..., 18.10.2019)

3. kontseptsioon. Rahvameditsiin kui alternatiivmeditsiin.

Selle kontseptsiooni kohaselt käsitletakse rahvameditsiini kui alternatiivmeditsiini.

Näide 1. Mõistet kasutab arst.

Alternatiivmeditsiin pole ju sugugi halb. Kes meist poleks teelehte kinga sisse pannud, kui see jalga hõõrub? Mina küll olen ja aitas hästi. Samas on alternatiivmeditsiiniga kaks väga selget reeglit: see ei tohi otseselt tervist kahjustada, nagu näiteks MMS, ning päris raviga ei tohi jääda hiljaks. Ehk et kui rahvameditsiin ikkagi ei aita, siis tuleb pöörduda arsti poole. Vähi--ravi on väga konkreetne näide sellest, et alternatiivravi alati ei aita ja pole ka tingimata ohutu. (Traks, 10.01.2019)

Selles näites on peidetud kriitika rahvameditsiini suhtes. Ühest küljest kõneisik justkui tunnustab rahvameditsiini, teisest küljest aga kasutatakse sõna “päris ravi”, mis viitab sellele, et mõiste kasutaja peab biomeditsiini ainuõigeks raviks. Samuti selgub sellest näitest, et olenemata rahvameditsiini ja biomeditsiini ühisosade leidmisest, on arstide seas levinud arusaam rahvameditsiinist kui alternatiivmeditsiinist, millel puudub tõenduspõhisus ja mis ei toimi ehk “pole päris”.

Samas võiks pärimusmeditsiin olla biomeditsiini ja KAM-i ühendavaks teguriks, sest kuigi tugevalt biomeditsiini suunda esindav inimene tunnustab biomeditsiini kui ainuõiget ravi, siis näeb ta loomulikuna ravivõtteid, mis on päritud oma esivanematelt.

Näide 2. Mõistet kasutab rahvakultuuri uurija ja poliitik.

Nagu inimeste turvalisuse puhul ikka, on vaja selget õiguslikku regulatsiooni ja teavet, edasi on nagu liikluses ja muudes turvalisuse küsimustes: inimesed ise otsustavad ja valivad, kas käituvad nii või naa, kas eelistavad tavameditsiini või alternatiivmeditsiini. Seda valikuvõimalust inimestelt võtta ei saa ja ei tohi. Asjakohase kättesaadava teabe levitamine võiks olla riigi tugi.” /.../ “Inimesed on n-ö tavameditsiiniga elanud aastatuhandeid ja jõudnud siia, kus me oleme. Rahvameditsiini ei tohiks välistada ka tulevikus. (Kolm küsimust riigikogu..., 25.02.2019)

See näide viitab, et rahvameditsiini mõistetakse üldiselt Eesti ühiskonnas kui alternatiivmeditsiini. Mõisteid kasutatakse sünonüümidenä, vastandades neid tavameditsiinile (selles kontekstis biomeditsiin). Tekstis vastandatakse ka alternatiivmeditsiini ja tavameditsiini, vihjates, et peab otsustama kumba kasutada. Sellest näitest lähtudes on KAM kui

alternatiivmeditsiin, ehk mõlemad mõisted tähistavad kõiki neid ravimeetodeid, mis ei kuulu biomeditsiini alla.

Samuti tuleb tekstist esile üks KAM-i pooldajate põhiargument, mida autoriteedi kehtestamiseks kasutatakse. Sellekohaselt ei tohiks vaatamata tõenduspõhisusele tavameditsiin (selles kontekstis biomeditsiin) olla üksinda domineeriv süsteem, sest et tavameditsiin on välja kasvanud rahvameditsiinist ning eksisteerinud kauem kui tavameditsiin.

4. kontseptsioon. Rahvameditsiin kui ravija.

Rahvameditsiini käsitletakse tekstides ka kui elusolendit, andes sellele inimlikke omadusi ja võimeid. Kasutatakse näiteks väljendeid "rahvameditsiin soovitab" või "rahvameditsiin kasutab".

Näide 1. Autorita tekstis kasutatakse isikustamist.

Rahvameditsiin kasutab veel pihlaka õisi, vähem lehti. (Väekas ja maagiline..., 16.08.2019)

Samuti on tähelepanuväärne, et rahvameditsiini artiklite puhul autor sageli varjatud, selle asemel kasutatakse vahel ka pseudonüümi, näiteks "taimetark".

4.4.5 Mõiste "taimeravi"

Antud uurimistöo eesmärk on käsitleda üksnes laiemaid katustermineid, mis viitavad KAM-ile. Selle taustal ei peaks ka taimeravi mõistet eraldi käsitlema, sest Eesti kontekstis on see tegelikult üks konkreetne osa loodusravist (ka analüüsitud tekstide põhjal on Eestis enam kasutatud mõiste "loodusravi"). Sarnaselt loodusravi mõistele ei saa ka taimeravi mõistet kasutada KAM-i kui nähtust ühendava katustermiinina, sest see on piiritletud üsna konkreetsete raviviisidega. Analüüsi käigus ilmnes kaks kontseptsiooni, mille kohaselt kasutatakse mõistet positiivselt toonil.

1. kontseptsioon. Taimeravi kui ravimtaimedega ravimine.

Taimeravi käsitletakse Eestis kui ravimtaimedega ravimist, mis on seotud teaduspõhisusega.

Näide 1. Mõisted kasutavad akadeemiku ja ravimtaimede uurija kolleegid.

Taimeravi teerajaja. 84-aastasena lahkus akadeemik Udo Margna /.../ Udo Margna suurimate teenete hulka kuulub ravimtaimede mõju teaduslik selgitamine, mis osaliselt vastandub tänapäevasele „kõikehõlmava loodusravi” käsitlusele. „Tema jaoks pidi absoluutselt kõik olema teaduspõhine,” kinnitavad kolleegid. (Eelrand, 31.05.2019)

Selle teksti kohaselt ei pea aga tänapäeval taimeravi kui loodusravi üks osa olema alati teaduspõhine, olenemata sellest, et ravimtaimedega ravimist püütakse endiselt teaduslikult tõestada.

2. kontseptsioon. Taimeravi kui pärimusmeditsiin.

Selle kontseptsiooni kohaselt on taimeravi eelkõige Eesti rahvameditsiini üks osa, olles tugevalt seotud pärimusega.

Näide 1. Mõiste kasutaja pole teada.

Tüütu nohu? 6 kasulikku taimeravi retsepti, mis aitavad sellega võidelda /.../ Vanavanemate tarkus võib nohu korral marjaks ära kuluda. (Tüütu nohu..., 12.12.2019)

Selles näites viidatakse taimeravi seosele vanavanemate tarkusega, mis viitab pärimus- ja rahvameditsiinile.

4.4.6 Mõisted “alternatiivmeditsiin”, “alternatiivravi” ja “alternatiivsed ravimeetodid”

Analüüsitud tekstid näitavad, et samatähenduslikud mõisted “alternatiivmeditsiin” ja “alternatiivravi” on Eesti ühiskonda tugevalt juurdunud. Tekstides on kasutatud kohati mõnda uutset terminit, kuid sealjuures tuuakse tavaliselt kõrvale ka mõiste “alternatiivmeditsiin”. Võib arvata, et mõistet ei valita kasutajate poolt valdkonnale osutamiseks alati teadlikult, vaid tegemist on mõistega, mida kasutatakse palju seetõttu, et see on inimestele tuttav. Seega kasutatakse seda mõistet kui katuserminet kõikidele raviviisidele, mis ei kuulu biomeditsiini hulka. Analüüsi käigus jõudsin nelja erineva mõiste kontseptsioonini.

1. kontseptsioon. Alternatiivravi kui mittetõendus põhine ravi, mis vastandub biomeditsiinile.

Selle kontseptsiooni kohaselt ei taheta näha KAM-i ja biomeditsiini ühisosasid ning vastandatakse neid üksteisele tõendus põhisuse alusel. Seda hoiakut näitab järgmises tekstinäites viitamine umbluumeditsiinile, umbluukirjandusele ja alternatiivmeditsiini seostamine nõiakunstiga. Samuti viidatakse eestlaste silmatorkavalt kõrgele haridustasemele, mis peaks tekstinäite põhjal olema biomeditsiini kasutamise eeldus, sest haritud inimesed juhinduvad oma otsustes teadusest.

Näide 1. Mõistet kasutab poliitik.

Paljud haiged otsivad alternatiivmeditsiinist abi just seetõttu, et arstiabi pole kättesaadav ja sel teemal kritiseerimine on mõnes mõttes maaslamaja löömine. /.../ Miks meie kaasaegses, arenenud, lausa e-riigis, mis on silmatorkavalt kõrge haridustasemega, juhtub nii, et inimesed usaldavad rohkem sensitiive kui arste? /.../ Lisaks sellele on igasugune nõiakunsti info ka vabalt kättesaadav. Eesti Päevalehest saime lugeda, et umbluukirjandust jagavad ka haiglad ise. See on muutunud normaalsuseks. Ka seadusandlus ei piira alternatiivmeditsiini reklaami. /.../ Esimene ja kõige mõjusam vastusamm umbluumeditsiinile on tagada haigele kvaliteetne arstiabi kättesaadavus. /.../ kui need tingimused on täidetud, alles siis saame alustada klassikalise meditsiini propageerimisega ning on mõtet ka tutvustada alternatiivse meditsiini riske. (Jufereva-Skuratovski, 2.02.2019)

2. kontseptsioon. Alternatiivmeditsiin ei pea vastanduma biomeditsiinile.

Uuringu tulemusel leidsin viitamist biomeditsiini ning alternatiivmeditsiini ühisosadele (nii tavainimeste kui ka arstide poolt), ehk et alternatiivmeditsiin pole alati vastuolus biomeditsiiniga ning nähakse võimalust neid omavahel kombineerida. Selle kontseptsiooni kohaselt pole alternatiivmeditsiini mõiste otsene tähendus kooskõlas kontseptsiooniga, mille kohaselt nähakse võimalust erinevaid raviviise kombineerida.

Näide 1. Mõistet kasutab haigestunu.

Käimas on kolmas aasta nii valu kui ka võitlust selle vastu — ikka arstide ja teaduspõhise meditsiini abiga (olen üsna rangelt selle usku, välistamata alternatiivravi, kui see on lubatud ja püsib terve mõistuse piires). (Aedma, 26.08.2019)

Selles tekstinäites eristatakse küll teaduspõhist meditsiini ja alternatiivmeditsiini, kuid samas nähakse võimalust kasutada mõlemaid koos, juhul kui arst seda lubab.

Näide 2. Mõistet kasutab ajakirjanik.

Umbluumeditsiini trend: inimesed sõidavad radioaktiivse õhuga kaevandustesse tervist ravima /.../ Alternatiivmeditsiin ei pruugi alati tavameditsiinile vastanduda, kuid on alternatiivmeditsiini trende, mis inimestele lausa ohtlikud on. (Mandri, 28.01.2019)

Seda osa alternatiivmeditsiinist, mis on võib olla inimesele ohtlik on eristatud tekstis uue mõistega umbluumeditsiin.

Järgmine tekstinäide (vt Näide 3) viitab vastakatele tunnetele sõnaga “alternatiiv”, sest alternatiivravi meetodeid tunnustavad ka biomeditsiinist lähtuvad perearstid. Seetõttu on ka sõna “alternatiiv” rõhutatud jutumärkidega. See näitab, et sõna “alternatiivmeditsiin” või “alternatiivravi” on ühiskonnas katusterminina juurdunud ning neid kasutatakse ka siis, kui selle mõiste sisuline tähendus pole kooskõlas tegelikkusega.

Näide 3. Mõistet kasutab kunstikriitik.

Kohati tundub mulle, et kuna Eestis kirjutab perearst kõha vastu niikuinii välja vaarikateed ja soovitab jalavanne teha, on «alternatiivsed» ravivõtted siin nii või teisiti kõigile teada ja igapäevases kasutuses. Milleks siis kõike seda igapäevast üle müstifitseerida? Selge see, et osal taimedel on rohkem või vähem raviomadusi, aga miks peab neid esitlema nagu mingit nõidust? (Kivirähk, 30.10.2019)

Seda, et alternatiivravi mõiste pole sobiv kõiki KAM raviviise nimetama, iseloomustab ka järgmine näide. Kuigi siin seisneb mõiste kasutusel probleem pigem selles, et alternatiivsed ravivõtted ei tohiks asendada (olla alternatiiviks) tõenduspõhisele ravile, vaid need peaksid koos eksisteerima. Olenemata sellest, et mõiste kasutaja (tervishoiutöötaja) ei näe probleemi erinevate raviviiside kombineerimises, kasutatakse siin näites mõistet “alternatiivne meetod” enesekindlalt, mis näitab, et alternatiivravi mõiste on inimestele tuttav ning harjumuspärane. Samuti viidatakse sellele, et arstiteadus lähtub üksnes tõenduspõhisest ravist ning kõik ülejäänud ravimeetodid on alternatiivsed (tegemist on õpitud mõistega).

Näide 4. Mõistet kasutab (juhtival positsioonil) tervishoiutöötaja.

Eestis on ju homöopaatia alternatiivne meetod, meedikud ei tohiks seda soovitada. Mul ei ole midagi selle vastu, kui inimesed otsivad abi erinevatest kohtadest ja kasutavad külmetuse raviks ravimtaimi, aga alternatiivseid meetodeid peab terve mõistusega kasutama, see ei asenda tõenduspõhist ravi. (Orav, 25.01.2019)

3. kontseptsioon. Alternatiivmeditsiini on seostatud äriliste eesmärkidega.

Alternatiivmeditsiini mõistet kasutatakse vahel väga negatiivse alatooniga, sest nähtusesse suhtutakse skeptiliselt. Siinkohal ei mängi rolli mõiste kasutaja amet, vaid pigem indiviidi isiklikud kogemused ja uskumused.

Näide 1. Mõistet kasutab kunstikriitik.

Posijate külastamine pole just kõige mõistlikum valik ei planeedi päästmisel ega kapitalismile alternatiivi leidmisel." /.../ "Mulle tundub, et alternatiivmeditsiin, oma

keha ja vaimu süvitsi vaatlev mindfulness ja üksikisiku peale vastutust veeretav ökoliikumine kohtuvadki lõpuks ühes augus – kapitalismis." /.../ "Kindlasti on igaihel meist mõni tuttav (või oleme ise sellega tegelenud), kes on sõitnud kuuks ajaks Indiasse «ennast otsima», osalenud vaikijate laagris, elanud kuu aega koopas või vähemalt tegelenud mediteerimisega, hinnanud ravimi tõhusust selle «looduslikkuse» alusel või kasutanud tervendavaid kivisid. See kõik on juba nii levinud, et on üsna üllatav, et endiselt kuulutatakse selliste praktikate sõltumatust kapitalistlikust, patriarhaalsest ja kolonialistlikust ühiskonnast. Kas keegi pole siis aru saanud, et Eesti esikapitalist Urmas Sõõrumaa on ühtlasi Eesti esoteerika esi-eestkõneleja ja tervendavaid kristalle müüakse juba aastaid odava Hiina kola turustamisega tegelevates Expressionsi poodides? (Kivirähk, 30.10.2019)

Antud näites (Näide 1) seostatakse KAM-i äriliste eesmärkidega. Samas on tõenäoline, et sarnaseid seoseid on toodud ka biomeditsiiniga, sõltuvalt kõneisiku isklikest uskumustest. Ehk et äriliste eesmärkidega seostatakse valdkonda siis, kui sellesse valdkonda suhtutakse skeptiliselt.

Näide 2. Mõistet “alternatiivmeditsiiniäri” on kasutanud ajakirjanik alapealkirjana.

Eestis käivad koos vaktsiinivastastus ja alternatiivmeditsiiniäri /.../ Irina Filippova, nakkushaiguste seire ja epideemiatõrje osakonna peaspetsialisti: Ka Eestis on olemas n-ö aktiivgrupid, kes aktiivselt vaktsiinivastast infot levitavad. Valdav enamik neist inimestest tegeleb nn alternatiivmeditsiini toodete müügiga (MMS, homöopaatia, TRS, toidulisandid, aroomiõlid jms) ja võib öelda, et meditsiini usaldusvääruse õõnestamine on nende jaoks turundusvõte. (Rõuk, 29.12.2019)

Antud näites (Näide 2) on kasutatud ka sõna “alternatiivmeditsiiniäri”, mis viitab samuti, et selle valdkonnaga tegelemise põhjused on ärilised. Selline alternatiivmeditsiini mõiste kasutamise kontseptsioon loob KAM-ile katusmõistena negatiivse varjundi.

4. kontseptsioon. Alternatiivne ravi kui ühe ravivõtte alternatiiv teisele, sõltumata meditsiinisuunast.

Selle kontseptsiooni kohaselt tuleb eristada alternatiivravi meetodit ja alternatiivset ravimeetodit, mida kasutatakse biomeditsiinis. Näiteks võib olla süstimine alternatiivne ravi operatsioonile, mis näitab omakorda, et tegemist ei ole sobiva katustermiuga KAM-ile kui nähtusele viitamiseks, sest mõiste võib viidata ka tõendus põhisele meditsiinile.

Näide 1. Mõistet kasutatakse biomeditsiini sisese ravi alternatiivina.

Arstid korrutasid Shakirale, et ta peaks minema operatsioonile ning muud alternatiivsed meetodid ei aita. Siiski tuli lauljatori kõlav hääl ajapikku tagasi. (Shakira elas üle..., 12.11.2019)

Näide 2. Mõistet kasutatakse biomeditsiini sisese ravi alternatiivina.

Kes operatsioonile minna ei soovi või kui operatsioon ei ole võimalik, on olemas alternatiivne ravimeetod – skleroseerimise protseduur ehk süstimine. (Penjam, 4.03.2019)

4.4.7 Mõisted “posimine ja posija”

Mõisteid “posimine” ja “posija” on kasutatud mitmetes artiklites ravitsemise ja tervendamise sünonüümuna. Kui ravitsemise ja tervendamise mõistet kasutatakse palju ka neutraalsel toonil (neid kasutatakse ka laiemalt), siis posimisest räägitakse enamasti kui millestki negatiivsest. Analüüsi käigus jõudsin kahe mõiste kontseptsioonini, mis ei erine üksteisest suurel määral.

1. kontseptsioon. Posimine kui mitteteaduspõhine tegevus.

Selle kontseptsiooni kohaselt kasutatakse posimise mõistet negatiivse alatooniga, viidates mitteteaduspõhisele tegevusele ja pettusele.

Järgmise näite puhul (Näide 1) pole mõiste kasutamise alatoon sõltuv inimese professionaalsest taustast vaid pigem isiklikest kogemustest ja hoiakutest. Posimisel kui mitteteaduspõhisel tegevusel on negatiivne kõrvaltoon.

Näide 1. Mõistet kasutab ajakirjanik.

Teadmine, kuidas eraldada terad sõkaldest ja posimine ning lauslollus teaduspõhisest, puudub. (Tampere, 3.12.2019)

Oluline on tähelepanu juhtida ka asjaolule, et tegemist pole KAM-valdkonda käsitleva artikliga, vaid posija mõiste tuuakse võrdluseks kõnekujundisse auto rubriigis. See omakorda tähendab, et “posimise” mõiste puhul pole kindlasti tegemist väärtusneutraalse mõistega, vaid see mõiste väljendab kindlaid (negatiivseid) hoiakuid, seostudes inimesele lauslolluse ehk rumalusega.

Järgmise näite (Näide 2) kõneisik on arst, kes peab posijaid ja tervendajaid petturiteks, nimetades neid šarlataniks. Arst seostab teaduspõhisuse puudumise tõttu posimist katteta (ebareaalsete) lubaduste andmisega ning peab sellist käitumist pettuseks.

Näide 2. Mõistet kasutab arst.

Ma pean posijaid ja tervendajaid, kes lubavad vähi ära ravida, šarlatanideks. (Traks, 5.02.2019)

2. kontseptsioon. Posimine kui nõidus.

Selle kontseptsiooni kohaselt on posimine nõidus. Kontseptsiooni kohtab näiteks kunsti ja kirjanduse valdkonnas, kus posimise mõistet kasutatakse pigem neutraalsel toonil. Väljaspool kunsti ja kirjandust kasutatakse mõistet selle kontseptsiooni kohaselt pigem negatiivsel alatoonil.

Näide 1.

Arstid ei näe ravil mõtet ning kohaliku nõia posimine ei anna tulemusi, kuid vana lugulaul Surma üle kavaldanud isapardist jääb meest painama. (Kõrver, 16.01.2019)

Järgmises näites (vt Näide 2) kasutatakse valdkonna iseloomustamiseks peale posija mõiste ka mõistet “umbluukirjandus”, mis viitab, et kõneisik peab KAM-i kohta jagatud teavet vaeleks ja eksitavaks informatsiooniks, ning kritiseeritakse alternatiivmeditsiini reklaami regulatsiooni puudumist. Samuti viidatakse seosele MMS-gruppide ja koordioksiidi joojatega, mida kõneisik ei pea positiivseks nähtuseks.

Näide 2. Mõistet kasutab poliitik.

Lisaks sellele on igasugune nõiakunsti info ka vabalt kättesaadav. Eesti Päevalehest saime lugeda, et umbluukirjandust jagavad ka haiglad ise. See on muutunud normaalsuseks. Ka seadusandlus ei piira alternatiivmeditsiini reklaami. Igaiüks võib oma teenuseid reklaamida. Mis aga toimub suletud uste taga? Nii tekivadki MMS grupid ja kloordioksiidi joojad. /.../ Loodan, et posijad ka seda meditsiinivaldkonda üle ei võta. (Jufereva-Skuratovski, 2.02.2019)

Samuti osutab autor lootusele, et posijad ei hakkaks domineerima meditsiinivaldkonda, mis viitab selgelt negatiivsele alatoonile posija mõiste kasutamisel ning autori hoiakutele posimise ja laiemalt KAM-i kui nähtuse suhtes.

4.4.8 Mõiste “traditsiooniline meditsiin”

Analüüsi käigus jõudsin kahe erineva mõiste kontseptsioonini, mis vastanduvad üksteisele. Artiklite analüüs näitas, et traditsioonilise meditsiini mõistet kasutatakse nii komplementaar- ja alternatiivmeditsiini kui ka biomeditsiini sünonüümuna. Siiski oli analüüsitud tekstides seda rohkem kasutatud KAM-ist rääkides. Seega sarnaselt mõistele tavameditsiin võib ka traditsioonilise meditsiini mõiste kasutus olla seotud inimese tunnetusega selles osas, et mis on tavaline ja mis on traditsiooniline.

1. kontseptsioon. Traditsiooniline meditsiin kui biomeditsiin.

Järgmise näite kohaselt (Näide 1) käsitleb biomeditsiini pooldav arst traditsioonilist meditsiini kui biomeditsiini, vastandades seda ebaravile ja alternatiivmeditsiinile.

Näide 1. Mõistet kasutab arst.

Mõistan, et inimestel on õigus uskuda eri ravimeetoditesse ja neid omal nägemusel kasutada. See usk põhineb tavaliselt enda või tuttavate inimeste kogemusel ja hästi tehtud reklaamil, kuid samas napib inimestel sageli kogemust või teadmisi sõeluda välja vajalikku ja mis olulisim – tõele vastavat informatsiooni erinevatest ravimise viisidest, olgu siis tegemist traditsioonilise või alternatiivse meditsiiniga. /.../ Tihti kasutatakse ebaravi selliste seisundite raviks, mida patsiendil tegelikult polegi: ebaravi praktiseeriv «spetsialist» ravib häiret, mida traditsioonilises meditsiinis pole võimalik diagnoosida või seisundit, mida patsiendil uuringute kohaselt kindlalt ei esine. Justkui imekombel leiab ebaravi «spetsialist» selle siiski üles! (Saadi, 4.03.2019)

Siin näites on hästi näha, kuidas mõistete kasutus on seotud inimese enda tunnetusega sellest, mis on traditsiooniline, ehk harjumuspärane ja tavaline, ning sellest tulenevalt on kõik ülejäänud (uus) alternatiivne. Antud näite puhul võib mõiste “traditsiooniline meditsiin” kasutamine biomeditsiini sünonüümina olla teadlik valik, aga ka alateadlik, sest kirjutaja jaoks ongi biomeditsiin traditsiooniline ning kõik ülejäänud raviviisid on uued ja seega alternatiivsed. Mõiste kasutaja ei lähtu selle mõiste kasutamisel ajaloolisest kontekstist.

Näide 2. Mõistet kasutab arst.

Tallinna Lastehaigla pediaater-kardioloog Lagle Suuroru (PhD) hinnangul ei ole traditsiooniline meditsiin ja populatsioonile suunatud teavituskampaaniad suutnud peatada laste ülekaalulisuse ja rasvumise tõusu Eestis - viimase 20 aastaga on selle sagedus ligi kolm korda tõusnud. «Seetõttu viime 2015. aastast läbi pere kaasavaid ja regulaarseid tegevusi, sealhulgas nõustamisi ja liikumistunde koolivälisel ajal, et aidata ülekaalulisi ja rasvunud lapsi ning nende vanemaid,» põhjendas Suurorg. (Blumkvist, 3.01.2019)

Sellest näites kasutatakse samuti traditsioonilise meditsiini mõistet biomeditsiini sünonüümina. See näitab, et Eestis peetakse traditsiooniliseks (ehk klassikaliseks, harjumuspäraseks, tavapäraseks) meditsiiniks biomeditsiini, olenemata sellest, et sõna “traditsiooniline” võib viidata ka pärimusele.

2. kontseptsioon. Traditsiooniline meditsiin kui KAM.

Selle kontseptsiooni kohaselt on traditsiooniline meditsiin kui mingi maa-ala kohalikud pärimuslikud teadmised, ravivõtted ja -traditsioonid. Sünonüümina kasutatakse ka mõistet rahvameditsiin. Erinevate maade rahvameditsiini praktiseeritakse ka väljaspool päritolumaad. Sealjuures lisatakse tavaliselt traditsioonilise meditsiini mõiste ette täiend, mis riigist ravitraditsioonid pärinevad. Enamus näited viitavad Aasia traditsioonile. Eesti kontekstis traditsioonilise meditsiini mõistet kui Eesti rahvameditsiini sünonüümi ei kasutata.

Näide 1. Mõistet kasutatakse sünonüümina rahvameditsiinile (pärimusmeditsiinile).

Pika ajaloo traditsiooniline meditsiin ning ainulaadne külalislahkus ja tõhusus on loonud Taile juhtiva heaoluparadiisi maine. Riigis leidub spaafännidele mitmeid suurepäraseid troopilisi sihtkohti ning loendamatul hulgal raviomadustega ürte ja ravimtaimi. Eelnimetatule lisaks oskavad Tai inimesed kombineerida oma kohalikke teadmisi tänapäevaste tehnikate ja ravivõtetega, muutes teie spaakogemuse lausa oivaliseks. (Viis fantastilist spaad..., 15.03.2019)

Tekstis seostatakse traditsioonilist meditsiini pika ajaloo, ravimtaimede, ning kohalikele teadmistega, viidates rahvameditsiinile.

Näide 2. Mõistet kasutatakse rahvameditsiini sünonüümina.

Hiinast, kus ta kolm aastat Tianjini, Pekingi ja Nanjingi Hiina meditsiini ülikoolides Hiina taimravi, nõelravi ja tuina massaaži õppis, on ta nüüd Eestis tagasi olnud aasta jagu ning toimetab traditsioonilise Hiina meditsiini keskuse Tervise Alkeemia taimetoas, kaaludes patsientidele grammi täpsusega taimeteesegusid kokku. (Makarova, 17.02.2019)

Selle näite puhul on samuti traditsiooniline meditsiin seotud Hiina pärimusliku meditsiiniga nt ravimtaimede ja nõelraviga.

4.4.9 Mõiste “ebaravi”

Analüüsitud tekstide põhjal on tegu mõistega, mida kasutavad enda hoiakute väljendamiseks KAM-i suhtes biomeditsiini pooldajad. Teiste inimeste seas pole mõistet omaks võetud. Tegemist on tugevat hoiakut väljendava mõistega, kuid mõiste tähendus võib siiski olenevalt kontekstist pisut erineda.

1. kontseptsioon. Ebaravi kui KAM.

Selle kontseptsiooni kohaselt seostatakse ebaravi teaduspõhisuse puudumisega ning ohtudega. Mõistet kasutatakse KAM-i sünonüümina enda kindlate (negatiivsete) hoiakute väljendamiseks KAM-i suhtes.

Näide 1. Mõistet kasutab arst.

Viimaste aastate ohtlikuimaks ebaraviks kasutatavaks tooteks on olnud MMS./.../ Selleks, et teadlikkust pisutki tõsta, tooksin välja mõned ebaravi iseloomustavad jooned, mis tihti tähelepanuta jäävad. /.../ Ebaravi reklaamimisel ei räägita tavaliselt selle täpsetest kõrvalmõjudest või koostoimest teiste ravimite ja protseduuridega. /.../ Samuti ei mainita ebaravi reklaamides kunagi, kui pikalt on «ravimit» uuritud ning tavaliselt puuduvad ka igasugused viited läbiviidud uuringutele. (Saadi, 4.03.2019)

Selles näites (vt Näide 1) seostatakse mõistet kontrollimata ravi ohtudega, viidates näiteks võimalikele kõrvaltoimetele, mida KAM-toodete reklaamimisel ei mainita. Samuti seostatakse mõistet ka MMS-iga, öeldes et tegu on viimaste aastate ühe ohtlikuma raviviisiga. Küll aga põhjendatakse siin ebaravi mõiste kasutust ka üldiselt tõenduspõhisuse puudumisega, viidates sellele, et reklaamides ei räägita sellest, millistele uuringutele on ravimi väljatöötamisel tuginetud.

Järgmises tekstilõigus mainitakse Terviseameti ja tervise arengu insituudi kampaaniaid, millest võib järeldada, et ebaravi mõiste on tulnud kasutusele just 2019. aastal Terviseameti läbi viidud Ebaravi kampaaniast. Kuna seda mõistet kasutati üksnes mõnes artiklis, on tegu pigem uue mõistega. Artiklile pandud pealkiri viitab samuti arusaamale, et riikliku tervishoiu suund on mitteteaduspõhiste meetoditega võitlemine, isegi juhul, kui need pole patsiendile ohtlikud (sh nt. rahvameditsiin).

Näide 2. Mõistet kasutab sotsiaalminister.

Uuenev rahvatervise seadus tõhustab muu hulgas ebaravivastast võitlust. /.../ Sotsiaalminister Tanel Kiik ütles, et olulised on terviseameti ja tervise arengu instituudi kampaaniad ohtudest, mida toob kaasa ebaravi või näiteks internetis soovitatud ravimid, millel puudub teaduspõhine toime või mis on tervisele ohtlikud. (Uuenev rahvatervise seadus..., 21.10.2019)

Selles näites eristab aga mõiste kasutaja kontrollimata ravimite müügi ebaravist, mis võib viidata ka sellele, et kuigi uus mõiste on kasutusele võetud, ei saada sellest mõistest ühtemoodi aru.

Näide 3. Mõistet kasutab arst.

Enamikel juhtudel võib ebaravi puhul selle niinimetatud edu seisneda pelgalt platseeboefektis. /.../ Iseenesest võib platseeboravi kasulik ning eetiliselt õigustatud olla, aga seda vaid juhul, kui tegemist on kerge ning mööduva tervisehäirega. /.../ Ebaravi kui protsess on reeglina pikaajaline ehk kindlameelne jätkamine ravimeetoditega, mis ei anna mingit tulemust – asi, mida on meditsiinilisest vaatenurgast väga raske õigustada, kuid mida ebaravi «spetsialistid» sellegipoolest iga päev oma patsientidele kinnitavad. (Saadi, 4.03.2019)

Ebaravi seostatakse ka platseeboraviga, ehk viidatakse sellele, et meetodit pole võimalik teaduslikult tõestada ning ajutise positiivse ravitulemuse toob vaid inimese usk ravitõhususse. See omakorda räägib vastu näites 2 esitatud mõtetele, et kõik KAM meetodid kui ebaravi (sest sellel puudub tõendus põhjus) on inimesele ohtlikud.

2. kontseptsioon. Ebaravi käsitletakse kui võltsravimite müüki.

Selle kontseptsiooni kohaselt pole otseselt määrav, kas tegu on KAM-i kui mittetõenduspõhiste preparaatide või tõenduspõhiste biomeditsiini pähe müüdavate preparaatidega. Pigem on oluline, et tegu on tahtliku, üksnes äriliste eesmärkidega seotud petuskeemiga.

Näide 1. Mõistet kasutab Terviseamet.

Postimehes mainitud veebilehtedelt leitavate ravimite kohta ütleb Öpik, et ametlikult ei ole need kuskil registreeritud, ja netiotsing viib vaid tootjafirma lehele. «Sisuliselt on tegemist ebaraviga,» ütleb ta. /.../ Ja ebaravi teenused ja preparaadid ei tugine kuidagi teaduslikele uuringutele ega katsetele, mistõttu on tegemist õnnemänguga, millest võidab vaid preparaatide müüja. Kõige mõistlikum on sellistest lehtedest võimalikult kaugemale hoida, ükskõik kui ilusaid lubadusi reklaam annab.» (Mihelson ja Minkova, 1.11.2019)

3. kontseptsioon. Vaktsineerimisvastasust käsitletakse kui ebaravi ühte komponenti.

Selle kontseptsiooni kohaselt on ebaravi oluliselt seotud ka vaktsiinivastasusega. Ebaravi ja vaktsineerimisvastasuse seost võis näha ka 2019. aasta Terviseameti Ebaravi kampaania raames, kus ühe osa kampaaniast moodustas vaktsineerimise propageerimine, kus vaktsiinivastased olid ka kampaania sihtgrupiks.

Näide 1. Mõistet kasutab arst.

Küsitavate «ravimeetodite» puhul on üsna klassikaline, et patsiendi tervislik seisukord peab enne paranemist oluliselt halvenema. Ebaravi praktiseerijad nimetavad sellist asja «tervendavaks kriisiks». Tavapärane on ka see, et just need samad inimesed jõuavad järeldusele, et patsiendi tervisehäire on tingitud eelnevalt kasutatud traditsioonilise meditsiivi ravi- või profülaktikameetoditest. Siin on heaks näiteks vaktsineermine ja kõik sellega seotud müüdid. (Saadi, 4.03.2019)

4. kontseptsioon. Ebaravi kui rumalus.

Järgnevas näites (Näide 1) esitatakse mõisted “ebaravi” ja “teaduspõhine” jutumärkides. See rõhuasetus annab märku kriitikast ning emotsionaalsest reaktsioonist biomeditsiini kõneisikute tugevatele hoiakutele, kes antud mõistet kasutavad. Antud näite kohaselt tõlgendab mõiste kasutaja ebaravi mõiste kasutajate sõnumit, milles väljendub, et kõik inimesed, kes kasutavad teisi meditsiinisuundi peale biomeditsiini on rumalad.

Näide 1. Mõistet käsitleb loodusravi pooldaja.

Seetõttu üllatusena nii endale, riigile kui ka ajastule vaatab inimene üha rohkem tagasi looduslike ja loomulikumate eluviiside s.h. ka raviviiside poole. Ja seda viimast isegi "teaduspõhise" meditsiini arengule, vastuseisule ning antipropagandale vaatamata. Süüdi pole mitte "loll inimene" ja "ebaravi" vaid ühelt poolt süsteemi paindumatus ja teiselt poolt inimeste teadlikkuse areng. (Kas kätega ravitsemine..., 4.03.2019)

Seega võib mõiste kasutamine vähendada usaldust riikliku meditsiinisüsteemi, sest mõistele on biomeditsiini kõneisikute poolt lai tähendus, hõlmates kõiki raviviise väljaspool biomeditsiini, sh näiteks loodusravi ja rahvameditsiini, mis pole tõenduspõhised, kuid mida inimesed praktiseerivad ja oluliseks peavad. Seega riivab KAM-i sildistamine ebaraviks nende inimeste tundeid, kes neid raviviise kasutavad.

4.4.10 Mõiste “üldtunnustamata ravi”

Antud mõiste on jõudnud meediaportaalidesse tänu ühele konkreetsele 2019. aasta Riigikohtu lahendile. Muudel juhtudel seda sõna kasutatud pole, seega pole alust arvata, et see mõiste oleks ühiskonnas laialt levinud. Pigem on tegu ametliku mõistega, mida kasutatakse juriidilises keeles KAM-ile viitamiseks.

1. kontseptsioon. Üldtunnustamata raviviise käsitletakse kui kõiki tava- ehk biomeditsiinist väljapoole jäävaid raviviise.

Näide 1. Mõistet kasutatakse ajakirjaniku poolt riigikohtu otsuse vahendamisel.

Riigikohtu hinnangul lubab seadus tervishoiuteenuse osutajal kasutada üldtunnustamata ravimeetodit väga raskes tervislikus seisundis oleva patsiendi puhul siis, kui tavapärased meetodid lubavad väiksemat edu, patsienti on meetodi olemusest ja selle võimalikest tagajärgedest teavitatud ning patsient on andnud nõusoleku meetodi kasutamiseks. Küll aga puudub patsiendil sellise ravi nõudmise õigus ning üldtunnustamata ravi saab seetõttu kasutada vaid kokkuleppel ehk siis, kui ka tervishoiuteenuse osutaja sellega nõustub. (Riigikohus..., 26.09.2019)

Selles näites tähistab üldtunnustamata ravi kui riigis kehtiva tervishoiusüsteemi standardite välist ravi.

5 JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Selles peatükis teen ühised järeldused standardiseeritud kontentanalüüsi ja kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemustest ning arutlen tulemuste üle ka teoreetilistele ja empiirilistele lähtekohtadele toetudes. Lisaks sellele esitan omapoolse meetodi kriitika ja eneserefleksiooni ning toon välja, millised võiksid uurimistööst lähtuvalt olla edasised uurimissuunad.

5.1 Järeldused ja diskussioon

Käesoleva uuringu tulemusel avastasin 51 keeleliselt erinevat mõistet, mida 2019. aastal Delfi ja Postimehe veebiportaalide meediatekstides, KAM-ile viitamiseks kasutati. Kuna leitud mõistete alla oli kategoriseeritud erineval hulgal KAM-i praktikaid, ei saa neid kõiki pidada kogu KAM-i ühendavaks katusmõisteks. Enam kasutatud mõisteteks meediatekstides olid: loodusravi, ravitseja, tervendamine, rahvameditsiin, taimeravi, alternatiivmeditsiin, alternatiivravi, posija, rahvaravi, tervendaja, traditsiooniline meditsiin, posimine, ravitsemine, ebaravi, üldtunnustamata ravi ja alternatiivne ravi.

Meediatekste analüüsid selgus, et massimeedias ei kasutata palju teaduskirjanduses ning teadusringkondades levinud mõisteid, nagu integratiivravi ja -meditsiin, komplementaarravi ja -meditsiin, holistiline meditsiin ja täiendmeditsiin. Kuigi neid mõisteid on peetud ühtedeks neutraalsema alatooniga mõisteteks (Ng jt, 2016: 2). Selline hinnanguid andvate mõistete eelistamine neutraalsematele terminitele näitab, et massimeedias ei püüta tingimata KAM-i temaatikat käsitledes olla erapooletu, ning KAM-i kui nähtuse analüütilist käsitlemist esineb uudislugudes harva. Holmberg jt, (2012) on kirjeldanud, et mõningates riikides nähakse mõistet “integratiivmeditsiin”, kui võimalust integreerida ja levitada erinevaid KAM-i raviviise ja tavasid, seega võib neutraalsete terminite tagasihoidlik kasutamine viidata Eesti ühiskonna vähesele valmisolekule KAM-i lõimimiseks biomeditsiini praktikatega. Seevastu paljudes maailma piirkondades on käimas aktiivne KAM-i integreerimine riiklikesse tervishoiusüsteemidesse (WHO..., 2019). Teaduskirjanduses laialdaselt käibel olevate

neutraalse alatooniga mõistete kasutamine, peaks olema Eesti avalikus kommunikatsioonis terviseinfo vahendamisel üheks eesmärgiks. Eelkõige aitaks erapooletum suhtlus lahendada olukorda, kus Eesti ühiskonnas on tekkinud tugev meditsiinivaateline polariseeritus, mis omakorda võib tekitada probleeme arsti ja patsiendi vahelises suhtluses (Uibu ja Koppel, i.a).

Kuna KAM-i mõisted on seotud erinevate hoiakutega, kaasneb mõiste valimisega autori poolt alati ka tema enda positsioneerimine nähtuse suhtes. Mõistete valimine ei ole alati teadlik protsess, kuid oluline on teada, milliseid mõisteid ja millisel eesmärgil võiks eelistatult kasutada. Kvalitatiivse sisuanalüüsi tulemusena tõin välja enam kasutatavate mõistete kontseptsioonid, lähtudes mõistetele antud tähendustest ja nendega loodud seostest. Seejuures uurisin, milliseid hoiakuid mõisted edastasid, ja kas terminitest saadakse ühte moodi aru. Analüüsi tulemusel saame järeldada, millised mõisted on kõige sobilikumad avalikus kommunikatsioonis kasutamiseks kui soovitakse säilitada neutraalset enesepositsiooni. Näiteks ütleb Eesti ajakirjanduseetika koodeks (i.a), et info ei tohi eksitada vastuvõtjat ning uudised, arvamused ja oletused peavad olema selgelt eristatavad. Seega on sõltumatu hoiaku säilitamine oluline ka ajakirjanike töös, kes KAM-i kohta infot vahendavad. KAM-i nimetamiseks valitud mitteneutraalse alatooniga mõiste kasutamine uudisloos, näitab ajakirjaniku positsiooni ehk arvamust nähtuse suhtes, kuid lähtuvalt ajakirjanduseetikast ei ole uudiste vahendamisel õige kasutada mõisteid, mis peegeldavad ajakirjaniku isiklikku arvamust nähtusest. KAM-i nimetaja valimine ei ole alati teadlik ning valituks osutub sageli lihtsalt ühiskonnas enam levinud mõiste. Aga kuna KAM-i defineerimine võib tekitada avalikus kommunikatsioonis probleeme (Uibu ja Koppel, i.a), on oluline selleteemalistes uudislugudes sõnakasutust kontrollida. Kuigi ajakirjanike jaoks on tähtis hoida neutraalset positsiooni kajastatava teema suhtes, võib sobiva mõiste leidmine olla väljakutseid täis ülesanne, sest valitav KAM-i termin peab aitama lugejal mõista, millest uudisloos räägitakse. Seetõttu aitab levinumate mõistete ja nendega seotud hoiakute tundmine valida sobivat terminit sobiva uudisloo tarbeks.

Kuna analüüsitud meediatekstide levinumate mõistete hulgas ei leidunud mitte ühtegi üheselt arusaadavat ja täiesti neutraalset katusmõistet, oleks vaja taolise mõiste otsinguid jätkata, et näiteks KAM-i valdkonda kajastavad ajakirjanikud saaksid seda oma uudislugudes kasutada. Alternatiivina otsingutele meediaväljaannetes, võib kokkuleppel kasutusele võtta ka mõne mujal kasutuses oleva termini või leppida kokku täiesti uue mõiste loomises. Vaatamata sellele, et üheselt arusaadavat ja täiesti neutraalset katusmõistet ei leitud, andis analüüs hea ülevaate

terminitest, mida eestlased kõnekeeles KAM-ist kirjutades kõige sagedamini kasutavad. Samuti, tõi uuring välja peamised probleemid, mis kaasnevad nende mõistete kasutamisega.

Analüüsi käigus leidsin ühe mõiste, mille näol võib tegemist olla neutraalse katusmõistega, kuid selle väite kinnitamiseks ei leidu käesolevas uurimistöös piisavalt tõendeid ning selguse saamiseks tuleb mõistet edasi uurida. Huvialune potentsiaalselt neutraalne mõiste, mille uuringu käigus leidsin, on „üldtunnustamata ravi“. Mõiste neutraalsust toetab selle kohta leitud mõiste kontseptsioon, kuid kuna see termin jõudis meediasse üksnes tänu kõneainet pakkunud Riigikohtu lahendile, milles seda mõistet kasutati, pole alust arvata, et termin on levinud väljaspool juriidilist keskkonda. Järelduste tegemiseks vajab mõiste kindlasti edasi uurimist, kuid minu oletus on, et tegemist ei ole väärtusneutraalse mõistega, kuna sõnaühendi esimene pool, „üldtunnustamata“, võib viidata asjaolule, et KAM-i ei tunnustata, kusjuures tunnustuse pälvimise otsustab selle mõiste kontekstis riiklik tervishoiusüsteem, mis on biomeditsiinile orienteeritud, mitte ühiskond. Eesti ühiskonnas on aga KAM-i praktiseerimine väga populaarne (Koppel ja Uibu 2020).

Uuringus analüüsitud mõistete seast leidsin neutraalse termini, „taimeravi“, aga kuna selle all mõistetakse ühte kindlat loodusravi alla kuuluvat osa, ei saa seda mõistet kasutada KAM-i sünonüümina, kuna KAM on oma olemuselt tunduvalt laiem valdkond. Ülejäänud mõistete seas osutus kõige neutraalsemaks terminiks „rahvameditsiin“, mille osas Eesti kontekstis esineb kõige vähem hoiakuid ning mille kasutamisel näevad KAM-i ja biomeditsiini valdkondade esindajad kahe meditsiinisuuna ühisosasid. Kuna „Eesti rahvameditsiini“ mõistel on tugev seos „loodusravi“ ja „taimeravi“ terminitega, siis aktsepteeritakse neid mõisteid samuti laiemalt, kuid üksnes selles osas, millel esineb seos eesti rahvapärимusega. Paal jt (2010) on jaganud rahvameditsiini mõtteliselt kaheks osaks: koduseks rahvameditsiiniks, mida praktiseerivad suuliselt levivate teadmiste põhjal inimesed ise, ning elukutseliseks rahvameditsiiniks, mida esindavad professionaalsed rahvameditsiini viljelejad, nagu ravitsejad ja nõiad. Biomeditsiini esindajad vastanduvad sageli elukutselise rahvameditsiini praktikatele, nagu esoteerika ja nõidus. Kuid loodusraviviisidesse, nagu näiteks ravimtaimedega ravimine, mis on lähemalt seotud ka teadusega, suhtutakse positiivsemalt.

Eelmisel aastal, kasutati meedias mitmel korral biomeditsiini kõneisikute poolt termini „alternatiivmeditsiin“ asemel, mõistet „ebaravi“, mis väljendab selgelt negatiivset hoiakut kõikide mittetõenduspõhiste raviviiside suhtes. Kuna „ebaravi“ mõiste all käsitleti kõiki KAM-

i raviviise, toetudes argumendile, et need ei ole tõenduspõhised, võib valdkonna selliselt nimetamine tekitada rahulolematust KAM-raviviiside pooldajate seas, kes raviviisidesse usuvad ja neid enda igapäevaelu osana praktiseerivad. Riikliku tervishoiusüsteemi tasemel, võib info vahendamisel, terminite “tavameditsiin” ja “alternatiivmeditsiin” kasutamine ning seeläbi jäikade kategooriate loomine toetada ühiskonna polariseerumist (Uibu ja Koppel, i.a). „Ebaravi“ mõiste on aga veelgi kindlama hoiakuga mõiste, millel on paljude inimest jaoks selgelt negatiivne alatoon. Seetõttu asutakse seda terminit avalikult kasutades veel rohkemate inimestega vastuseisu, suurendades polariseeritust ning muutmata nende inimeste hoiakuid KAM-i suhtes, kes seda kasutavad. Ka 2019. aasta ebaravi kampaania on näide sellest, kuidas alternatiivmeditsiini naeruvääristamine tekitas KAM-i pooldajate seas vastumeelsust biomeditsiini suhtes (Uibu ja Koppel, i.a). Samuti näitas sisuanalüüs, et ebaravi mõistet tajutakse kui KAM-i seostamist rumalusega ning inimesed reageerivad selle mõiste kasutamisele avalikul tasandil emotsionaalselt.

Meediatekstides kasutatakse sageli mõisteid “ravitsemine” ja “tervendamine”, mida seostatakse väga erinevate valdkondade, hoiakute ja tähendustega. Kuna need mõisted on levinud väga laialdaselt ja neile omistatakse erinevaid tähendusi, võib järeldada, et tegu on pigem neutraalsete mõistetega. Sealjuures selgus, et tervendamine on oma olemuselt laiem mõiste, ravitsemine seostub eelkõige inimeste ravimisega. Üheks põhjuseks miks neid mõisteid meediatekstides palju esines on see, et KAM-i praktiseerijad kasutavad neid sõnu enda või enda tegevuse iseloomustamiseks, mõjutades seeläbi ka seda, kuidas teised nähtust nimetama hakkavad. Eelneva kahe mõiste sünonüümina kohtasin ka „posimise“ mõistet, kuid selle kasutamine ei olnud nii laialdane kui terminite „tervendamine“ ja „ravitsemine“. Viimati nimetatud mõistet kasutati ülekaalukalt KAM-i negatiivselt suhtuvate inimeste poolt. Samas leidis posimise mõistet ka kunsti- ja kirjanduse rubriikides, viitega pärimuslikule aspektile, ning seal oli termineid ümbritsev sõnakasutus neutraalsem.

Kõige mitmekülgsemas tähenduses kasutati mõistet „traditsiooniline meditsiin“. Kuna traditsioonilise meditsiini mõiste all peetakse olenevalt allikast silmas kas biomeditsiini või KAM-i, ei saa ilma konteksti lugemata järeldada kummast meditsiinisüünast räägitakse. Traditsioonilise meditsiini mõistet on Eesti kontekstis kasutatud biomeditsiini sünonüümuna, vastandades seda meditsiini valdkonda alternatiivmeditsiinile. Samas, kui räägitakse teiste maade traditsioonilisest meditsiinist, peetakse mõiste all silmas rahvameditsiini. WHO raportis (2019) seostatakse traditsioonilist meditsiini samuti ajaloo, põliskultuuri, uskumuste ja

kogemustega, viidates KAM-ile. Eelnevalt käsitletust võib järeldada, et „traditsioonilise meditsiini“ terminit ei mõisteta üheselt, ning mõiste kasutamisel tuginetakse eelkõige enda tunnetusele, nimetatava nähtuse ja mõiste olemuse suhtes. Tunnetuslik on näiteks see, mis on konkreetse inimese jaoks alternatiivne, tavaline või klassikaline.

Koppel ja Uibu (2020) on välja toonud, et Eesti akadeemilises meditsiinkirjanduses ja avalikes diskursustes eristavad biomeditsiinile orienteeritud tervishoiutöötajad tavaliselt kahte meditsiini suunda - tavameditsiin (ehk biomeditsiin) ja alternatiivmeditsiin (ehk KAM). Kõikidest töös analüüsitud mõistetest kasutati „alternatiivmeditsiini“ ja „alternatiivravi“ mõisteid kõige laialdasemalt koos teiste uuritud mõistetega. Kuna neid termineid kasutasid erinevate erialade esindajad, võib järeldada, et need mõisted ei kuulu üksnes tervishoiutöötajate sõnavarasse, vaid on laiemalt ühiskonnas juurdunud, kõiki biomeditsiiniväliseid raviviise ühendava katusmõistena. Termineid kasutatakse laialdaselt ka teiste vähem levinud mõistete kõrval, et läbi ühiskonnas juurdunud mõistete teisi mõisteid ja nende tähendust lugejale tõlgendada.

Kuna „alternatiivmeditsiini“ ja „alternatiivravi“ mõistete kasutamine on muutunud ühiskonnas harjumuspäraseks, ei pruugi nende mõistete kasutamine KAM-ile viitamisel alati teadlik olla. Seetõttu kasutatakse vahel neid mõisteid ka siis, kui need terminid ei sobi konteksti. Näiteks soovitakse erinevaid raviviise ja meditsiinisuundi omavahel kombineerida, või viidatakse alternatiivmeditsiini valdkonda kuuluvate raviviiside kasutamisele biomeditsiinis. Samas KAM-i praktiseerijad ennast selle mõistega ei seo, vaid kasutavad eelistatult oma valdkonna tutvustamiseks taime-, loodus- ja rahvaravi mõisteid või seostavad ennast konkreetse teraapia nimega.

Tekstianalüüsil selgus, et vaatamata „alternatiivmeditsiini“ ja „alternatiivravi“ mõistete laialdasele kasutamisele, tekitavad need mõisted kasutajate seas kõige enam segadust. Seda eelkõige sõnatüve „alternatiiv“ tõttu, mis oma otsese tähendusega justkui välistab võimaluse teisi raviviise ja -suundumusi kasutada. Samas alternatiivse ravimeetodi mõistet kasutatakse ka biomeditsiinis raviviiside eristamiseks: näiteks võib operatsioon olla alternatiivne ravi süstimisele. Seega on sõna „alternatiivne“ oma olemuselt segadust tekitav.

Tekstide sisu uurides selgus, et mõlema meditsiinisuuna esindajad leiavad positiivseid aspekte valdkondade integreerimise juures ning tegeletakse KAM-i ja biomeditsiini ühisosade

otsimisega. Seega ei taheta alternatiivmeditsiini mõiste kasutamisel KAM-i valdkonda tingimata teaduspõhisele meditsiinile vastandada, millele sõna “alternatiiv” justkui viitab. Kuid meditsiinisüsteemi perspektiivist on Eestis biomeditsiini ja KAM-i vaheline piir erakordselt jäik (Koppel ja Uibu 2020), seega võib arstide, patsientide ja KAM-i praktikute seas ühisosade avalikus diskursuses otsimist põhjustada rahulolematuse järgi süsteemiga. Ühisosa KAM-i ja biomeditsiini vahel otsiti nii biomeditsiinile orienteeritud arstide, KAM-i kõneisikute kui ka sõltumatute inimeste poolt. Näiteks ei näe biomeditsiinile orienteeritud tervishoiutöötajad probleemi, kui Eesti rahvameditsiini, mis ei ole täiel määral teaduspõhine, kasutatakse biomeditsiini praktikate kõrval. Uuringus selgus, et inimeste jaoks on eelkõige oluline, et KAM-i ravi ei oleks patsiendile ohtlik. See viitab omakorda KAM-i valdkonna õigusliku reguleerimise vajadusele, mille abil kasvaks ka biomeditsiini pooldajate usaldus KAM-i suhtes. Mujal maailmas lähtutakse KAM-i reguleerimisel eelkõige sellest, et ravi peab olema tõenduspõhine (Holmberg jt, 2012), mis on samas vastuolus KAM-i olemuse ja aluspõhimõtetega, ning teeb justkui valdkonna reguleerimise võimatuks. Seega oleks vaja töötada välja teistsugused standardid, mis aitaksid KAM-i valdkonnas toodete ja teenuste ohutust tagada.

Erinevad allikad on viidanud, et Eesti meditsiinivaldkonnas võisteldakse mõjuvõimu nimel (Uibu ja Vihalemm, 2017; Koppel ja Uibu 2020). Analüüsi käigus leidsin sellele väitele kinnitust, ning leidsin üles ka mõned argumendid, mida kasutatakse analüüsitud mõistete juures autoriteedi saavutamiseks.

KAM-i pooldajate silmis on loodusravi õigustavaks argumendiks selle looduslikkus ehk loomulikkus, mille kohaselt vastandutakse tehiskõhisele biomeditsiinile, viidates, et kõik sünteetiline ja keemiline on organismile ohtlik. Rahvameditsiini mõiste juures toetutakse ajafaktorile, öeldes, et rahvameditsiin on eksisteerinud kauem kui biomeditsiin (üks on teisest välja kasvanud) ning on seetõttu usaldusväärsem kui tõenduspõhine meditsiin. Biomeditsiin soovib oma autoriteeti tõsta tõenduspõhise olemasolu välja tuues, ning viitab kontrollmehhanismide puudumisele KAM-is, mistõttu võib ravi olla ohtlik. Biomeditsiini pooldajad on oma valdkonna autoriteedi tõstmiseks kasutusele võtnud mõiste “ebaravi”. Seda mõistet defineeritakse kui tahtlikku pettust ja üleüldist tõenduspõhise puudumist, mis toob kaasa ravi ebaefektiivsuse ning seetõttu väidetakse, et tegemist ei olegi raviga.

5.2 Meetodi kriitika ja refleksioon

Kuna antud magistritöö raames tehtud kvalitatiivse analüüsi tulemused pole üldistatavad, ega sealjuures ka laiendatavad kogu meediale, vajaks antud teema edaspidi kindlasti täiendavat uurimist. Meetod võimaldas eelkõige anda esialgse ülevaate sellest, milliseid mõisteid Eesti kontekstis KAM-ile viitamiseks kasutatakse, ning milliseid probleeme võib nende mõistete kasutus endaga tuua. Sellest uuringust lähtuvalt on võimalik kavandada edaspidiseid laiemahaardelisi uuringuid, mille põhjal saaks teha ka üldistusi komplementaar-ja alternatiivmeditsiini käsitlemise kohta.

Valitud uurimistöö meetod ei võimaldanud hinnata iga analüüsitud artikli alatooni KAM-i kui nähtuse suhtes, mille põhjal oleks võimalik mõiste kasutuse suhtes laiemaid järeldusi teha. Probleem seisnes eelkõige selles, et kuna kõik uuringus leitud mõisted hõlmavad enda alla erinevas ulatuses KAM-i meetode ja tervisekäsitlusi, siis saab kõrvaltoone uurida meediatekstide põhjal üksnes selle mõiste suhtes, mida tekstis kasutatakse. Seda uurimistulemust ei saaks aga laiendada kogu KAM-ile. Tonaalsust KAM-i suhtes ja sellest lähtuvalt mõistete kasutamist annaks objektiivselt uurida näiteks läbi küsitlusuuringu, kus selgitatakse esmalt taustaandmena välja inimese hoiak KAM-i suhtes, ning seejärel on võimalik uurida juurde ka seda, kuidas erinevaid mõisteid vastavalt hoiakutele KAM-i suhtes mõistetakse ja tajutakse.

Kõige suuremaks väljakutseks kujunes antud magistritöö meetodite rakendamise puhul töömaht. Ajalise surve tõttu ei olnud võimalik kõiki standardiseeritud kontentanalüüsi valimis olnud artikleid mitu korda üle lugeda, et seeläbi saadud tulemusi kontrollida. Seega teostasin kontroll-lugemist üksnes nende artiklite raames, mis olid oma mahult pikemad ning sisaldasid ka rohkem otsitavaid mõisteid. Sellise mahuka uurimismeetodi kasutamisel aitaks reliaablust tagada, kui standardiseeritud kontentanalüüsi meetodi abil loendaks otsitavaid mõisteid mitu inimest, ehk uurimisgrupp. Sellisel juhul oleks võimalus uurimistulemusi omavahel võrrelda ning hinnata kogutud andmete usaldusväärsust.

5.3 Edasised uurimissuunad

Kuna antud uurimustöö andmekogumismeetodi üheks piiranguks oli see, et analüüsist võis välja jääda artikleid, mis käsitlevad KAM-i, kuid neis viidati üksnes konkreetsele KAM-i traditsioonile või teraapiale ja sellisele katusmõistele, milleni otsingu käigus ei jõutud, tasuks sama uurimust läbi viia ka laiendatud mõistetega, ehk võtta analüüsi alla ka konkreetsed ravimeetodid, näiteks teraapiad. See võimaldaks erinevaid raviviise KAM katusmõistete alla kategoriseerida, et selgitada välja ka erinevate katusmõistete ulatus. Arvestama peab aga sellega, et kvantitatiivse kontentanalüüsi puhul on tegu ajamahuka meetodiga, mistõttu otsingu laiendamisel võib töömaht kujuneda ebaratsionaalselt suureks. Seega tasub vajalike ressursside puudumisel kasutada nähtuse uurimiseks näiteks kvalitatiivset lähenemist või diskursusanalüüsi. Samuti annaks mõisteid uurida küsitlusuuringu abil, kuid see meetod ei võimaldaks hinnata, milliseid mõisteid erinevatel ajahetkedel realselt ka KAM-ile viitamisel kasutatakse. Kuna tegemist on olulise uurimisvaldkonnaga, tasuks aga kindlasti teostada mõne aja pärast jätkuuring, mis võimaldaks uurimistulemusi omavahel võrrelda.

Ühe vajaliku uurimissuunana näen hetkel ka seda, et selgitada välja, mille alusel ajakirjade ja ajalehtede toimetused Eestis otsustavad, millist KAM-i käsitlevat uudist ja kuidas kajastada, ning millist mitte. Näiteks ilmuvad Alkeemia uudised Delfi pealehel, aga meediasse on jõudnud info, et osa seni ilmunud artiklitest on Delfi põhiportaalist maha võetud. Ühe näitena kustutas Delfi enda lehelt Alkeemias avaldatud artikli “Doktor Riina Raudsik – ketser tuleriidal või Nobeli preemia laureaadi mantlipärija?” (Delfi..., 2016). Seda on eriti tähtis uurida, kuna Eestis pole KAM-i valdkond reguleeritud, seega võimaldab meedia kui platvorm vabalt KAM-i tooteid ja teenuseid reklaamida.

KOKKUVÕTE

Komplementaar- ja alternatiivmeditsiini avalikult käsitlemisel on oluline teada, milliseid mõisteid informatsiooni edastamisel kasutada, et see ei tekitaks probleeme mõistetest arusaamisega ning ei mõjuks ühiskonnale polariseerivalt. Käesoleva uurimuse eesmärk oli välja selgitada 2019. aasta Delfi ja Postimehe veebiväljaannete põhjal Eesti meedias käibel olevad komplementaar- ja alternatiivmeditsiiniga seotud mõisted ja nende kontekst, ning analüüsida nende mõistete kasutamisega seotud probleeme. Seejuures ei käsitletud ma uuringus valdkonnaspetsiifilisi teraapiaid ja raviviise, vaid keskendusin üksnes üldisematele nimetajatele ehk katusmõistetele, mis viitasid uuritavale nähtusele.

Uurimistöö läbiviimisel kasutasin standardiseeritud kontentanalüüsi ja kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Standardiseeritud kontentanalüüsi analüüsi valimisse kuulus 152 artiklit ning kvalitatiivse sisuanalüüsi valimisse 47 artiklit.

Kontentanalüüsi abil kaardistasin 2019. aasta Delfi ja Postimehe veebiportaalide meediatekstides esinenud mõisted, mille tulemusel leidsin 52 erinevat katusmõistet. Kõige sagedamini esinenud mõisted olid: loodusravi, ravitseja, tervendamine, rahvameditsiin, taimeravi, alternatiivmeditsiin, alternatiivravi, posija, rahvaravi, tervendaja, traditsiooniline meditsiin, posimine, ravitsemine, ebaravi, üldtunnustamata ravi ja alternatiivne ravi. Analüüsi tulemustest selgus, et käibel olevad mõisted hõlmavad väga erinevas mahus komplementaar-ja alternatiivmeditsiini meetodeid, mõistetest saadakse erinevalt aru ning mõisted seostuvad erinevate hoiakutega nähtuse suhtes. Seetõttu ei leidunud nende mõistete hulgas universaalset katusmõistet, mis oleks üheselt arusaadav ning mida võiks neutraalse enesepositsioneerimise eesmärgil valdkonna käsitlemisel kasutada. Seetõttu oleks vaja kõiki osapooli rahuldava katusmõiste otsinguid jätkata või leppida kokku täiesti uues mõistes.

Uurimistulemused näitavad, et mõistete valik võib teatud juhtudel olla ka harjumuslik, mistõttu positsioneeritakse ennast komplementaar-ja alternatiivmeditsiini suhtes alateadlikult. Üheks selliseks mõisteks, mis on Eesti ühiskonda juurdunud, on alternatiivmeditsiin, mida kasutatakse katusterminina kõikidele biomeditsiini alla mitte kuuluvatele raviviiside ja tervisekäsitluste

ühise nimetajana, isegi kui see on vastuolus mõiste kasutaja hoiakutega nähtuse suhtes või tegeliku meditsiinipraktikaga.

Kuna mõistete kasutusel on oluline roll ühiskonna tervisealastes arengutes, tasub kaaluda jätkuuringuid, mille abil leida üles mõisted, mida erinevate meditsiinsuundade esindajad ühiselt tolereerivad ning mille avalikul tasandil kasutamine takistaks ühiskonna lõhestumist.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ader, E. (2019). *Ebaravi kampaania tagasiside*. Fookusgrupi raport. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.

Batta, H. E. (2012). Press Coverage of Traditional Medical Practice in Nigeria. *Journal of Communication*, 3(2), 75–89. doi: 10.1080/0976691x.2012.11884798

Bonevski, B., Wilson, A., & Henry, D. A. (2008). An Analysis of News Media Coverage of Complementary and Alternative Medicine. *PLoS ONE*, 3(6). doi: 10.1371/journal.pone.0002406

Chen, A. T., Taylor-Swanson, L., Buie, R. W., Park, A., & Conway, M. (2018). Characterizing Websites That Provide Information About Complementary and Integrative Health: Systematic Search and Evaluation of Five Domains. *Interactive Journal of Medical Research*, 7(2), <https://doi.org/10.2196/ijmr.9803>

Delfi tsensuur möllab taas: dr Riina Raudsikut tunnustav artikkel eemaldati. (2016) *.Telegram*. 14. märts. Kasutatud 20.04.2020, https://www.telegram.ee/eesti/delfi-tsensuur-mollab-taas-eemaldati-dr-riina-raudsikut-kiitev-artikkel?fbclid=IwAR3Y5CP_WJZIP3Ut1B1wQEqFDxc4a_UkoVvzDQv1V8cWOf2I1DGAgMjRJI4

Derkatch, C. (2016). *Bounding biomedicine: evidence and rhetoric in the new science of alternative medicine*. Chicago: The University of Chicago Press.

Eesti ajakirjanduseetika koodeks. (i.a). Kasutatud 20. märts 2020, <http://www.asn.org.ee/koodeks.html>

Eisenberg, D. M., Davis, R. B., Ettner, S. L., Appel, S., Wilkey, S., Rompay, M. V., & Kessler, R. C. (1998). Trends in Alternative Medicine Use in the United States, 1990-1997. *Jama*, 280(18), 1569. doi: 10.1001/jama.280.18.1569

Frass, M., Strassl, R. P., Friehs, H., Müllner, M., Kundi, M., & Kaye, A. D. (2012). Use and acceptance of complementary and alternative medicine among the general population and medical personnel: a systematic review. *The Ochsner journal*, 12(1), 45–56. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3307506/>

Goldman, A. W., & Cornwell, B. (2015). Social network bridging potential and the use of complementary and alternative medicine in later life. *Social Science & Medicine*, 140, 69–80. doi: 10.1016/j.socscimed.2015.07.003

Hampshire, K. R., & Owusu, S. A. (2013). Grandfathers, Google, and Dreams: Medical Pluralism, Globalization, and New Healing Encounters in Ghana. *Medical Anthropology*, 32(3), 247–265. doi: 10.1080/01459740.2012.692740

Harris, P. E., Cooper, K. L., Relton, C., & Thomas, K. J. (2012). Prevalence of complementary and alternative medicine (CAM) use by the general population: a systematic review and update. *International Journal of Clinical Practice*, 66(10), 924–939. doi: 10.1111/j.1742-1241.2012.02945.x

Heinsar, E. (2019) Keelesäuts. Kas meditsiinile on alternatiivi? *Eesti Rahvusringhääling*. 22. aprill. Kasutatud 11. mai 2019, <https://kultuur.err.ee/932382/keelesauts-kas-meditsiinile-on-alternatiivi>

Holmberg, C., Brinkhaus, B., & Witt, C. (2012). Experts' opinions on terminology for complementary and integrative medicine – a qualitative study with leading experts. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 12(1). doi: 10.1186/1472-6882-12-218

Hsu, E. (2008). Medical Pluralism. K. Heggenhougen (toim) *International Encyclopedia of Public Health*. (lk 316-321). Amsterdam: Elsevier.

Kaasik, A.-E. (2005). Mitmemõõtmeline meditsiin. *Eesti Arst*; 84 (12): 857–866 doi: 10.15157/ea.v0i0.9761.

Kalberg, S. (2007). Alternatiivmeditsiin pääseb soolapuhumise mainest. *Eesti Päevaleht*, 8. august. Kasutatud 25.04. 2020, <https://epl.delfi.ee/eesti/alternatiivmeditsiin-paaseb-soolapuhumise-mainest?id=51096490>

Kalmus, V. (2015). *Kontentanalüüs*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/kontentanalyyis>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Koppel, K. ja Uibu, M. (2020). ‘Not even all physicians know Chinese medicine!’: Analysis of discursive construction of legitimation of Chinese medicine in the Estonian media.” Accepted by the *Journal of Ethnology and Folkloristics*.

Kruuse, K. (2020). Eesti elanikud usaldavad enim ETVd ja ERRi uudisportaali. *Kantar Emori koduleht*, 30. märts. Kasutatud 26.04.2020, <https://www.kantaremor.ee/pressiteated/eesti-elanikud-usaldavad-enim-etvd-ja-erri-uudisportaali/>

Kästik, K. (2017). *Inimeste hoiakud komplementaar- ja alternatiivmeditsiini meetodite kasutamisel*. Uurimistö. Tartu Ülikool, Psühholoogia Instituut.

Li, B., Forbes, T. L., & Byrne, J. (2018). Integrative medicine or infiltrative pseudoscience? *The Surgeon*, 16(5), 271–277. doi: 10.1016/j.surge.2017.12.002

Leinus, H. (2017). «Suud puhtaks»: kas alternatiivmeditsiin on ohtlik?. *Postimees*, 16. märts. Kasutatud 25.04.2020, <https://tervis.postimees.ee/4048653/suud-puhtaks-kas-alternatiivmeditsiin-on-ohtlik>

Loogna, N. (2012). Kas alternatiivmeditsiin on olemas? *Targu Talita*. 566.

Lubi, K.; Uibu, M ja Koppel, K. (2018). Teaduslikult alternatiivmeditsiinist. *Eesti Arst*; 97(8): 409-415 doi: <https://doi.org/10.15157/ea.v0i0.14248>

Molassiotis, A., Fernandez-Ortega, P., Pud, D., Ozden, G., Scott, J., Panteli, V., ... Patiraki, E. (2005). Use of complementary and alternative medicine in cancer patients: a European survey. *Annals of Oncology*, 16(4), 655–663. doi: 10.1093/annonc/mdi110

Ng, J. Y., Boon, H. S., Thompson, A. K., & Whitehead, C. R. (2016). Making sense of “alternative”, “complementary”, “unconventional” and “integrative” medicine: exploring the terms and meanings through a textual analysis. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 16(1). doi: 10.1186/s12906-016-1111-3

Paal, P. (2010) *Inimene, tervis ja haigused*. Tartu: EKM Teaduskirjastus

Pajusalu, R. (2009). *Sõna ja tähendus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Püss, F. (2018). Kas riiklik soolapuhumine lõpeb? Homöopaatide kutsestandardid aeguvad sel sügisel. *Delfi*, 15. juuni. Kasutatud 25.04.2020, <https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/kas-riiklik-soolapuhumine-lopeb-homopaatide-kutsestandardid-aeguvad-sel-sugisel?id=82661447>

Ryan, A., Wilson, S., Taylor, A., & Greenfield, S. (2009). Factors associated with self-care activities among adults in the United Kingdom: a systematic review. *BMC Public Health*, 9(1). doi: 10.1186/1471-2458-9-96

Terviseameti kodulehekülj. (i.a). Kasutatud 15.05.2020, <https://www.terviseamet.ee/et/ebaravi>

Tikk, A. (2005). Arstid ja alternatiivmeditsiin. *Eesti Arst*; 84(4): 294-296 <https://doi.org/10.15157/ea.v0i0.9870>

Uibu, M. ja Koppel, K. (ilmumas) *Beyond medical pluralism: Communicative positioning of biomedicine and CAM in Estonia*. Tartu Ülikool.

Uibu, M. ja Vihalemm, T. (2017). Tervisepüüdlused ühiskonna polariseerijana? Vihalemm, P., Lauristin, M., Vihalemm, T., Kalmus, V. (toim.), *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: Eesti elaviku muutumine 2002-2014 uuringu Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal*. (lk 343-361). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Weeks, L. C., & Strudsholm, T. (2008). A scoping review of research on complementary and alternative medicine (CAM) and the mass media: Looking back, moving forward. *BMC Complementary and Alternative Medicine*, 8(1). doi: 10.1186/1472-6882-8-43

Wilson, A., Robertson, J., Mcelduff, P., Jones, A., & Henry, D. (2010). Does It Matter Who Writes Medical News Stories? *PLoS Medicine*, 7(9). doi: 10.1371/journal.pmed.1000323

WHO global report on traditional and complementary medicine 2019. Kasutatud 20.03.2020 <https://apps.who.int/iris/handle/10665/312342>.

SUMMARY

When discussing complementary and alternative medicine publicly, it is important to know what terms to use when communicating this information so that it would not cause problems in understanding the terms and would not have a polarizing effect on society. The aim of this study was to ascertain the terms related to complementary and alternative medicine and their context in Estonian media on the basis of articles that appeared in Delfi's and Postimees' online publications in the year 2019, to analyze the problems related to the use of these terms. The study did not address field-specific therapies and treatments, but was focused primarily on general denominators i.e umbrella terms that referred to the phenomenon under study.

To achieve this goal, I conducted a standardized content analysis and a qualitative content analysis. The sample size for the quantitative analysis was 152 articles and 47 articles for the qualitative analysis.

Using content analysis, I ascertained 52 different umbrella terms that appeared in Delfi's and Postimees' online publications in the year 2019. The most common terms were: “loodusravi”, “ravitseja”, “tervendamine”, “rahvameditsiin”, “taimeravi”, “alternatiivmeditsiin”, “alternatiivravi”, “posija”, “rahvaravi”, “tervendaja”, “traditsiooniline meditsiin”, “posimine”, “ravitsemine”, “ebaravi”, “üldtunnustamata ravi”, “alternatiivne ravi”. The results of the analysis showed that the terms in use cover a wide range of complementary and alternative medicine methods, are differently understood and have different attitudes towards the phenomenon. Hence, there was no universal umbrella term that would be unambiguous and could be used to represent the field of complementary and alternative medicine in a neutral manner. Therefore it would be necessary to continue the search for an umbrella term ,or to agree on a new one, that would satisfy all parties.

The results of the study revealed that the choice of terms can in some cases be related to habits, i.e. people do not use these terms consciously. One such term that is rooted in Estonian society is alternative medicine, which is used as an umbrella term for all therapies and health treatments not covered by biomedicine, even if it contradicts the user's attitudes towards the phenomenon or current medical practices.

As the use of terms plays an important role in the development of society's health policies, it is worth considering further research to find terms that are accepted by the various medical disciplines and when used at the public level would prevent the fragmentation of society.

LISAD

Lisa 1 Artiklite kodeerimisjuhend

1. Otsingu portaal (Postimees/Delfi)
2. Portaali
3. Rubriik
4. Kuupäev
5. Artikli pealkiri
6. Artikli URL
7. Otsisõna, artiklis esinenud mõisted ja nende esinemissagedus
8. Teised iseloomulikud mõisted (konkreetsed KAM teraapiad, raviviisid)
9. Kontseptsioon: Mis seoseid on mõistega loodud?
10. Tooni andvad täiendid: Kas terminitel on täiendeid või kujundeid?
11. Autor ja kõneisikud: Kes saab sõna?
12. Mõistete kasutus kontekstis (tsitaadid)
13. Teema fookus (KAM või muu)
14. Muud tähelepanekud

Lisa 2 Vaadeldud mõistete esinemise arv Postimehe ja Delfi veebiväljaannete valimis

Mõiste	Postimees.ee (mõistet kokku)	Delfi.ee (mõistet kokku)	Kokku
Tervendamine	6	47	53
Rahvameditsiin	12	34	46
Ravitseja	22	21	43
Loodusravi	8	35	43
Alternatiivmeditsiin	6	20	26
Ebaravi	24	1	25
Traditsiooniline meditsiin	7	15	22
Taimeravi	8	13	21
Üldtunnustamata ravi	1	18	19
Alternatiivravi	8	10	18
Antroposoofiline meditsiin	0	18	18
Posija	7	8	15
Rahvaravi	0	12	12
Tervendaja	4	7	11
Funktsionaalne meditsiin	5	2	7
Alternatiivne ravi	1	5	6
Posimine	3	3	6
Ravitsemine	1	3	4
Täiendmeditsiin	2	2	4
Soolapuhuja	0	3	3
Taimne ravi	2	1	3
alternatiivsed meetodid	0	3	3
Täiendav ravi	2	0	2
Integratiivne meditsiin	1	1	2
Traditsiooniline ravi	0	2	2
Rahvalikud ravivõtted	0	2	2
Täiendravi	0	2	2

Soolapuhumine	1	1	2
Valeravi	1	1	2
Umbluumeditsiin	0	2	2
Antroposoofiline arstiabi	0	2	2
alternatiivmeetodid	0	2	2
Looduslikud raviviisid	0	2	2
alternatiivsed ravivõtted	1	1	2
tervendamisviisid/ tervendusviisid	0	2	2
Komplementaarne meditsiin	1	0	1
Platseeboravi	1	0	1
Imeravi	1	0	1
Holistiline ravi	0	1	1
Ebatavaline ravi	0	1	1
Antroposoofiline ravi	0	1	1
mittetõenduspõhine ravi	0	1	1
meditsiini nn alternatiivne pool	0	1	1
Naturopaatiline meditsiin	1	0	1
Loodusmeditsiin	0	1	1
Uhhuu-teadused	1	0	1
alternatiivsed tervendamisevõtted	1	0	1
meditsiini alternatiivsed suunad	1	0	1
teaduslikult tõestamata ravimeetodid	0	1	1
teaduslikult tõendamata ravimeetodid	0	1	1
tervendusmeetodid	0	1	1

Lisa 3 Vaadeldud mõisteid sisaldavate artiklite arv Postimehe ja Delfi veebiväljaannete valimis

Mõiste	Postimees.ee (Artikleid, kus mõistet esines)	Delfi.ee (Artikleid, kus mõistet esines)	Kokku
Loodusravi	8	25	33
Ravitseja	15	11	26
Tervendamine	1	21	22
Rahvameditsiin	7	14	21
Taimeravi	5	10	15
Alternatiivmeditsiin	4	10	14
Alternatiivravi	6	7	13
Posija	5	5	10
Rahvaravi	0	9	9
Tervendaja	3	5	8
Traditsiooniline meditsiin	2	5	7
Posimine	2	3	5
Ravitsemine	1	3	4
Ebaravi	3	1	4
Üldtunnustamata ravi	1	3	4
Alternatiivne ravi	1	2	3
Integratiivne meditsiin	1	1	2
Funktsionaalne meditsiin	1	1	2
Rahvalikud ravivõtted	0	2	2
Täiendmeditsiin	1	1	2
Soolapuhumine	1	1	2
Soolapuhuja	0	2	2
Valeravi	1	1	2
Umbluumeditsiin	0	2	2
Antroposoofiline meditsiin	0	2	2
Taimne ravi	1	1	2
Looduslikud raviviisid	0	2	2

alternatiivsed ravivõtted	1	1	2
tervendamisviisid/ tervendusviisid	0	2	2
alternatiivsed meetodid	0	2	2
Komplementaarne meditsiin	1	0	1
Täiendav ravi	1	0	1
Traditsiooniline ravi	0	1	1
Täiendravi	0	1	1
Platseeboravi	1	0	1
Imeravi	1	0	1
Holistiline ravi	0	1	1
Ebatavaline ravi	0	1	1
Antroposoofiline ravi	0	1	1
Antroposoofiline arstiabi	0	1	1
alternatiivmeetodid	0	1	1
mittetõendus põhine ravi	0	1	1
meditsiini nn alternatiivne pool	0	1	1
Naturopaatiline meditsiin	1	0	1
Loodusmeditsiin	0	1	1
Uhhuu-teadused	1	0	1
alternatiivsed tervendamisvõtted	1	0	1
meditsiini alternatiivsed suunad	1	0	1
teaduslikult tõestamata ravimeetodid	0	1	1
teaduslikult tõendamata ravimeetodid	0	1	1
tervendusmeetodid	0	1	1

Lisa 4 Postimehe artiklite jagunemine portaalides ja rubriikides

postimees.ee			Artikleid kokku
Postimees	Postimees	Kultuur	5
Postimees	Postimees	Tervis	3
Postimees	Postimees	Arvamus	5
Postimees	Postimees	Eesti	4
Postimees	Postimees	Poliitika	1
Postimees	Postimees	Maailm	1
Postimees	Raamatuportaal	Uued raamatud	3
Postimees	Raamatuportaal	Sündmused	1
Postimees	Raamatuportaal	Autorid	1
Postimees	Raamatuportaal	Nädala/Kuu raamat	1
Postimees	Raamatuportaal	Katkendid	2
Postimees	Sõbranna	Määratlemata	4
Postimees	Sõbranna	Tervis	4
Postimees	Sõbranna	Arvamus	1
Postimees	Sõbranna	Ilu & mood	1
Postimees	Elu 24	Määratlemata	4
Postimees	Tartu Postimees	Määratlemata	3
Postimees	Tartu Postimees	Arvamus	1
Postimees	Maa Elu	Määratlemata	1
Postimees	Maa Elu	Taimetark	1
Postimees	Lõuna-Eesti Postimees	Määratlemata	1
		KOKKU:	48

Lisa 5 Delfi artiklite jagunemine portaalides ja rubriikides

delfi.ee			Artikleid kokku
Delfi	Alkeemia	Tervis	22
Delfi	Alkeemia	Keskkond	1
Delfi	Alkeemia	Müstika	5
Delfi	Alkeemia	Suhted	2
Delfi	Alkeemia	Eneseareng	3
Delfi	Alkeemia	Hallo, Kosmos!	1
Delfi	Naistekas	Määratlemata	1
Delfi	Naistekas	Tervis	9
Delfi	Naistekas	Elu	3
Delfi	Forte	Teadus	1
Delfi	Forte	Auto	1
Delfi	Tervis Pluss	Määratlemata	3
Delfi	Tervis Pluss	Vaimne tervis	2
Delfi	Tervis Pluss	Tervis	4
Delfi	Delfi	Eesti	6
Delfi	Eesti Ekspress	Elu	1
Delfi	Eesti Ekspress	Kuum	1
Delfi	Eesti Ekspress	Areen	1
Delfi	Maaleht	Tasub teada	3
Delfi	Maaleht	Metsandus	1
Delfi	Maaleht	Elu	3
Delfi	Maaleht	Horoskoop	1

Delfi	Oma Maitse	Tervis	1
Delfi	Oma Maitse	Uudised	1
Delfi	Oma Maitse	Nipid	1
Delfi	Pere ja Kodu	Suhted	1
Delfi	Pere ja Kodu	Lasteaialaps	1
Delfi	Pere ja Kodu	Ajakirjalood	1
Delfi	Kroonika	Määratlemata	3
Delfi	Anne ja Stiil	Määratlemata	1
Delfi	Anne & Stiil	Tervis	2
Delfi	Anne & Stiil	Seks ja suhted	1
Delfi	Maakodu	Aed	5
Delfi	Maakodu	Retspetid	1
Delfi	Eesti Päevaleht	Viimane Lugu	1
Delfi	Eesti Päevaleht	Kultuur	1
Delfi	Eesti Päevaleht	Arvamus	2
Delfi	Eesti Päevaleht	Uudised	1
Delfi	Eesti Päevaleht	Martinson ja Sõbrad(Raamatublogi)	1
Delfi	Eesti Päevaleht	Eesti	1
Delfi	Kinoveeb	Filmid ja arvustused	1
Delfi	Eesti Naine	Määratlemata	1
Delfi	Reisijuht	Sisuturundus	1
		KOKKU:	104

Lisa 6 Kvalitatiivse sisuanalüüsi allikate loetelu

Portaal	Autor	Kuupäev	Artikli pealkiri	URL
Delfi	Helen Eelrand	31.05.2019	Taimeravi teerajaja. 84-aastasena lahkus akadeemik Udo Margna	https://epl.delfi.ee/viimanelugu/taimeravi-teerajaja-84-aastasena-lahkus-akadeemik-udo-margna?id=86366137
Delfi	Merle Liisa Ilves	3.12.2019	Keskaja ravimaagia alused	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/keskaja-ravimaagia-alused?id=88250643
Delfi	Autorita	13.10.2019	Kastan ravib haavu ja langetab vererõhku! Jagame põhjuseid, miks neid imelisi vilju kohe korjama minna	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervisliktoit/kastan-ravib-haavu-ja-langetab-vererohku-jagame-pohjuseid-miks-neid-imelisi-vilju-kohe-korjama-minna?id=87696435
Postimees	Autorita	12.11.2019	Taimetark Aili Paju soovitab: hingamisteede põletiku korral saab abi neist viljadest	https://sobranna.postimees.ee/6823818/taimetark-aili-paju-soovitab-hingamisteede-poletiku-korral-saab-abi-neist-viljadest?_ga=2.184734190.671719938.1581617270-1649196250.1535571027
Delfi	Autorita	11.04.2019	Hädas unetusega: salakaval unetõbi halvendab elukvaliteeti ja mõjutab ka füüsilist tervist	https://lood.delfi.ee/annestii/tervis/hadas-unetusega-salakaval-unetobi-halvendab-elukvaliteeti-ja-mojutab-ka-fuusilist-tervist?id=85886551
Delfi	Autorita	20.10.2019	Kõrvapõletiku vastu on loodusravi tõhusam ja ohutum kui antibiootikumid	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/korvapoletiku-vastu-on-loodusravi-tohusam-ja-ohutum-kui-antibiootikumid?id=87795473
Delfi	Autorita	27.09.2019	Terviseamet: eeterlike õlide sisse võtmine võib lõppeda tõsise tervisehadaga	https://www.delfi.ee/news/paeva uudised/eesti/terviseamet-eeterlike-olide-sisse-votmine-voib-loppeda-tosise-tervisehadaga?id=87562943
Delfi	Kadi Raal, Sarah Adamson	26.05.2019	Miks ei saa Eestis homöopaatilisi ravimeid poest osta?	https://www.delfi.ee/news/paeva uudised/eesti/miks-ei-saa-eestis-homopaatilisi-ravimeid-poest-osta?id=86309633

Delfi	Anna Teele Orav	25.01.2019	„Oksendamine võib peegeldada ämma vastumeelsust lapse saamisele.” Eesti haiglates levitatakse agaralt umbluukirjandust	https://epl.delfi.ee/eesti/oksendamine-voib-pegeldada-amma-vastumeelsust-lapse-saamisele-eesi-haiglates-levitatakse-agaralt-umbluukirjandust?id=85121435
Postimees	Kelly Kukin	24.04.2019	Karulauk – ähmase seadusega nii lubatud kui ka keelatud	https://tartu.postimees.ee/6576130/karulauk-ahmase-seadusega-nii-lubatud-kui-ka-keelatud?_ga=2.39619363.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	Autorita	30.07.2019	Taimetark: lõhnaravitseja piparmünt võitleb bakterite ja hiirtega	https://sobranna.postimees.ee/6741357/taimetark-lohnaravitseja-piparmunt-voitleb-bakterite-ja-hiirtega?_ga=2.236752641.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	Dagmar Lamp	23.02.2019	SÕBRANNA EKSPERIMENT. Kas selgeltnägija abiga saab rikkaks ning mis juhtub, kui kolmas silm avaneb?	https://sobranna.postimees.ee/6527431/sobranna-eksperiment-kas-selgeltnagija-abiga-saab-rikkaks-ning-mis-juhtub-kui-kolmas-silm-avaneb?_ga=2.149268406.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Delfi	Autorita	6.09.2019	GALERII Saa tuttavaks "Eesti selgeltnägijate tuleproovi" uue hooaja osalejatega	https://naistekas.delfi.ee/seebinurk/uudised/galerii-saa-tuttavaks-eesi-selgeltnagijate-tuleproovi-uue-hooaja-osalejatega?id=87351141
Postimees	Inna-Katrin Hein	16.05.2019	Norra printsessi kallim: olen biseksuaalne šamaan, kellel on teispoosuse kogemus	https://elu24.postimees.ee/6684784/norra-printsessi-kallim-olen-biseksuaalne-samaan-kellel-on-teispoosuse-kogemus?_ga=2.40733474.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	Annaliis Laidre	6.09.2019	Nädala raamat: lugu Eesti päritolu mehest, kes oli lähedalt seotud natsijuhi Heinrich Himmleriga	https://raamatud.postimees.ee/6771591/nadala-raamat-lugu-eesi-paritolu-mehest-kes-oli-lahedalt-seotud-natsijuhi-heinrich-himmleriga?_ga=2.181838759.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027

Postimees	Autorita	29.01.2019	Ebausurituuaal: Tansaania tapeti kehaosade saamiseks kuus last	https://maailm.postimees.ee/6510161/ebausurituuaal-tansaania-tapeti-kehaosade-saamiseks-kuus-last?_ga=2.202785425.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	Rait Kivestik	26.09.2019	Mida teha inimesega?	https://leht.postimees.ee/6787885/mida-teha-inimesega?_ga=2.237848448.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Delfi	Ene Veiksaar	15.02.2019	KUI OLED UMMIKUS Kuidas tulla toime negatiivsete emotsioonidega?	https://lood.delfi.ee/tervispluss/vaimnetervis/kui-oled-ummikus-kuidas-tulla-toime-negatiivsete-emotsioonidega?id=85323027
Delfi	Eve Kallaste	11.06.2019	Eesti mees Soovisin oma suhet päästa, tundsin end olude ohvrina ja arvasin, et minust ei sõltu midagi	https://lood.delfi.ee/tervispluss/vaimnetervis/eesti-mees-soovisin-oma-suhet-paasta-tundsin-end-olude-ohvrina-ja-arvasin-et-minust-ei-soltu-midagi?id=86480975
Delfi	Doris Kareva	9.09.2019	Armeenia müstik Mada Dalian: 90% inimeste vaevustest ja ärevusest põhjustavad hirmud ja allasurutud uskumused	https://maaleht.delfi.ee/elu/armeenia-mustik-mada-dalian-90-inimeste-vaevustest-ja-arevusest-pohjustavad-hirmud-ja-allasurutud-uskumused?id=87381589
Delfi	Autorita	21.11.2019	Milliseid sõnumeid saadavad inglid sulle läbi numbrite?	https://alkeemia.delfi.ee/mystika/esoteerika/milliseid-sonumeid-saadavad-inglid-sulle-labi-numbrite?id=79064650
Delfi	Kristina Traks	5.02.2019	Hele Everaus: tervendajad, kes lubavad vähi ära ravida, on šarlatanid!	https://lood.delfi.ee/tervispluss/ajakirjalood/hele-everaus-tervendajad-kes-lubavad-vahi-ara-ravida-on-sarlatanid?id=85231125
Postimees	Eha Komissarov	13.11.2019	Kui juba keskpäeval hämardub	https://leht.postimees.ee/6825336/kui-juba-keskpaeval-hamardub
Delfi	Heino Sõrm	23.07.2019	Kuldne saialill - tõhus ravimtaim, mis toob leevendust nii külmetushaiguste kui vähi puhul	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tai metarkused/kuldne-saialill-tohus-ravimtaim-mis-toob-leevendust-nii-kulmetushaiguste-kui-vahi-puhul?id=83644061

Postimees	Autorita	18.10.2019	Järeldaandav: dr Viktor Vassiljev esitleb uut raamatut ja vastab küsimustele	https://raamatud.postimees.ee/6792735/jareldaandav-dr-viktor-vassiljev-esitleb-uut-raamatut-ja-vastab-kusimustele?_ga=2.250431494.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Delfi	Kristina Traks	10.01.2019	Karmen Joller: "Õnnelikkuse kultus paneb tervise surve alla!"	https://lood.delfi.ee/tervispluss/ajakirjalood/karmen-joller-onnelikkuse-kultus-paneb-tervise-surve-alla?id=84943705
Postimees	Autorita	25.02.2019	Kolm küsimust riigikogu valimiste kandidaadile. 5. Viivi-Helbe Peljuhovska (Ühendatud Vasakpartei) ja Ahto Kaasik (Elurikkuse Erakond)	https://tartu.postimees.ee/6531676/kolm-kusimust-riigikogu-valimiste-kandidaadile-5-viivi-helbe-peljuhovska-uhendatud-vasakpartei-ja-ah-to-kaasik-elurikkuse-erakond?_ga=2.32951741.2062051197.1581415353-1649196250.1535571027
Delfi	Autorita	16.08.2019	Väekas ja maagiline pihlakas: koduhaldjas, vitamiinirikas toidu- ja ravimtaim	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/vaekas-ja-maagiline-pihlakas-koduhaldjas-vitamiinirikas-toidu-ja-ravimtaim?id=69704517
Delfi	Autorita	12.12.2019	Tüütu nohu? 6 kasulikku taimeravi retsepti, mis aitavad sellega võidelda	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervis/tuutu-nohu-6-kasulikku-taimeravi-retsepti-mis-aitavad-sellega-voidelda?id=88338635
Delfi	Maria Jufereva-Skuratovski	2.02.2019	Jufereva-Skuratovski Haigekassa reklaamist: kui nii edasi läheb, hakkavad ka sünnitajad otsima abi posijatelt	https://epl.delfi.ee/arvamus/jufereva-skuratovski-haigekassa-reklaamist-kui-nii-edasi-laheb-hakkavad-ka-sunnitajad-otsima-abi-posijatelt?id=85209681
Delfi	Keilit Aedma	26.08.2019	Võru õpetaja Merle tänab lootuse eest: kuu tagasi sai haigus hoogu juurde ja jõudsin viimasel hetkel haiglasse	https://naistekas.delfi.ee/elu/probleemlood/voru-opetaja-merle-tanab-lootuse-eest-kuu-tagasi-sai-haigus-hoogu-juurde-ja-joudsin-viimasel-hetkel-haiglasse?id=87229109
Delfi	Jan-Matthias Mandri	28.01.2019	Umbluumeditsiini trend: inimesed sõidavad radioaktiivse õhuga kaevandustesse tervist ravima	https://forte.delfi.ee/news/teadus/umbluumeditsiini-trend-inimesed-soidavad-radioaktiivse-ohuga-kaevandustesse-tervist-ravima?id=85149653

Postimees	Kaarin Kivirähk	30.10.2019	Raamist väljas. Uusvaimsus kaasaegses kunstis	https://leht.postimees.ee/6814406/raamist-valjas-uusvaimsus-kaasaegses-kunstis?_ga=2.70085204.536089722.1580898592-1649196250.1535571027
Postimees	Paula Rõuk	29.12.2019	Kurbade tagajärgedega leetripuhang Samoa saartel näitas, mida toob kaasa vaktsiinivastatus	https://tervis.postimees.ee/6859343/kurbade-tagajargedega-leetripuhang-samoa-saartel-naitas-mida-toob-kaasa-vaktsiinivastatus?_ga=2.100706885.536089722.1580898592-1649196250.1535571027
Delfi	Autorita	12.11.2019	Shakira elas üle tõeliselt šokeeriva ehmatuse: see oli väljakannatamatu. Ma ei saanud voodistki välja!	https://kroonika.delfi.ee/news/muusika/shakira-elas-ule-toeliselt-sokeeriva-ehmatuse-see-oli-valjakannatamatu-ma-ei-saanud-voodistki-valja?id=88039191
Delfi	Kadri Penjam	4.03.2019	Veeniprobleemid ei tapa, aga nendega ei pea ka leppima	https://maaleht.delfi.ee/lisa_targu_talita/hyvanou/veeniprobleemid-ei-tapa-aga-nendega-ei-pea-ka-leppima?id=85425541
Postimees	Sergey Saadi	4.03.2019	Sergey Saadi: energia ja elujõud ehk ebaravi silmapete	https://arvamus.postimees.ee/6536790/sergey-saadi-energia-ja-elujoud-ehk-ebaravi-silmapete?_ga=2.149900470.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	Autorita	21.10.2019	Uuenev rahvatervise seadus tõhustab muu hulgas ebaravivastast võitlust	https://www.postimees.ee/6807126/uuenev-rahvatervise-seadus-tohustab-muu-hulgas-ebaravivastast-voitlust
Postimees	Helen Mihelson ja Jekaterina Minkova	1.11.2019	Ebaseaduslik ravimivõrgustik õngitseb eestlasi võltsidentiteetide abil	https://leht.postimees.ee/6815444/ebaseaduslik-ravimivorgustik-ongitseb-eestlasi-voltsidentiteetide-abil?_ga=2.248864775.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Delfi	Autorita	4.03.2019	Kas kätega ravitsemine on võimalik?	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/kas-katega-ravitsemine-on-voimalik?id=85500941
Delfi	Autorita	26.09.2019	Riigikohus: patsient ei saa haiglalt nõuda üldtunnustamata ravimeetodi kasutamist	https://www.delfi.ee/news/paeva_uudised/eesti/riigikohus-patsient-ei-saa-haiglalt-nouda-ultunnustamata-ravimeetodi-kasutamist?id=87552535

Delfi	Ülle Tampere	3.12.2019	Tallinn tahab piirata naastrehvide kasutamist, aga kuidas?	https://forte.delfi.ee/news/autotallinn-tahab-piirata-naastrehvide-kasutamist-aga-kuidas?id=88257179
Delfi	Marianne Kõrver	16.01.2019	NÄDALA FILM „Mees, kes üllatas kõiki“ on nagu puhastustuli	https://ekspress.delfi.ee/areen/nadala-film-mees-kes-ullatas-koiki-on-nagu-puhastustuli?id=84996465
Delfi	Autorita	15.03.2019	Viis fantastilist spaad Tais	https://reisijuht.delfi.ee/archive/viis-fantastilist-spaad-tais?id=85611513
Delfi	Marika Makarova	17.02.2019	Naine, kes tunneb Hiina taimetarkust ja taimravi	https://lood.delfi.ee/tervispluss/udised/naine-kes-tunneb-hiina-taimetarkust-ja-taimravi?id=85323053
Delfi	Hanno Zingel, Herdis Fridolin	25.07.2019	Paslik päev rappa minna	https://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/arvamus/paslik-paev-rappa-minna?id=86916205
Postimees	Endel Türrimatt	13.09.2019	Mesikäpa juhtkiri: räägime moraalist!	https://leht.postimees.ee/6777411/mesikapa-juhtkiri-raagime-moraalist
Postimees	Angela Blumkvist	3.01.2019	Tee head: kaotame kahe kuuga 50 000 ülekilo	https://sobranna.elu24.ee/6490289/tee-head-kaotame-kahe-kuuga-50-000-ulekilo

Lisa 7 Standardiseeritud kontentanalüüsi allikate loetelu

Portaal	Kuupäev	Artikli pealkiri	URL
Postimees	30.10.2019	Raamist väljas. Uusvaimsus kaasaegses kunstis	https://leht.postimees.ee/6814406/raamist-valjas-uusvaimsus-kaasaegses-kunstis?_ga=2.70085204.536089722.1580898592-1649196250.1535571027
Postimees	5.10.2019	Millest räägib raamat «Tervise taastamine probiootikumide abil»?	https://raamatud.postimees.ee/6801936/millest-raagib-raamat-tervise-taastamine-probiootikumide-abil?_ga=2.58215790.536089722.1580898592-1649196250.1535571027

Postimees	29.12.2019	Kurbade tagajärgedega leetripuhang Samoa saartel näitas, mida toob kaasa vaktsiinivastatus	https://tervis.postimees.ee/6859343/kurbade-tagajargedega-leetripuhang-samoa-saartel-naitas-mida-toob-kaasa-vaktsiinivastatus?_ga=2.100706885.536089722.1580898592-1649196250.1535571027
Postimees	14.11.2019	Kirurg: täiendavast taimsest ravist tekib vähihaigetele rohkem kahju kui kasu	https://tervis.postimees.ee/6825891/kirurg-taiendavast-taimsest-ravist-tekib-vahihaigetele-rohkem-kahju-kui-kasu?_ga=2.66486573.2062051197.1581415353-1649196250.1535571027
Postimees	8.10.2019	Rinnavähipatsiendid jagavad: milleks arstid sinde ette valmistada ei oska	https://sobranna.postimees.ee/6796437/rinnavahipatsiendid-jagavad-milleks-arstid-sindef-te-valmistada-ei-oska?_ga=2.257803528.2062051197.1581415353-1649196250.1535571027
Postimees	10.09.2019	Nõelravitseja surus nõelad liiga sügavale, tehes patsiendi kopsu kaks auku	https://elu24.postimees.ee/6774565/noelravitseja-surus-noelad-liiga-sugavale-tehes-patsiendi-kopsu-kaks-auku?_ga=2.19383739.2062051197.1581415353-1649196250.1535571027
Postimees	15.06.2019	Riho Paramonov: pseudoteadus pole mingil juhul teadus	https://arvamus.postimees.ee/6707598/riho-paramonov-pseudoteadus-pole-mingil-juhul-teadus?_ga=2.220630427.2062051197.1581415353-1649196250.1535571027
Postimees	25.02.2019	Kolm küsimust riigikogu valimiste kandidaadile. 5. Viivi-Helbe Peljuhhovska (Ühendatud Vasakpartei) ja Ahto Kaasik (Elurikkuse Erakond)	https://tartu.postimees.ee/6531676/kolm-kusimust-riigikogu-valimiste-kandidaadile-5-viivi-helbe-peljuhhovska-uhendatud-vasakpartei-ja-ahto-kaasik-elurikkuse-erakond?_ga=2.32951741.2062051197.1581415353-1649196250.1535571027
Postimees	12.11.2019	Taimetark Aili Paju soovib: hingamisteede põletiku korral saab abi neist viljadest	https://sobranna.postimees.ee/6823818/taimetark-aili-paju-soovib-hingamisteede-poletiku-korral-saab-abi-neist-viljadest?_ga=2.184734190.671719938.1581617270-1649196250.1535571027

Postimees	18.10.2019	Järelvaadav: dr Viktor Vassiljev esitleb uut raamatut ja vastab küsimustele	https://raamatud.postimees.ee/6792735/jarelvaadav-dr-viktor-vassiljev-esitleb-uut-raamatut-ja-vastab-kusimustele?_ga=2.250431494.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	10.10.2019	Arstiteaduskonna aastapäevakonverentsil arutletakse, kas personaalmeditsiin ja personaalne meditsiin tähendavad üht	https://tartu.postimees.ee/6798332/arstiteaduskonna-aastapaevakonverentsil-arutletakse-kas-personaalmeditsiin-ja-personaalmeditsiin-tahendavad-uh?_ga=2.216305558.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	26.10.2019	Õunapuu on suur abimees	https://leht.postimees.ee/6786653/ounapuu-on-suur-abimees?_ga=2.202803089.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	27.06.2019	Taimetark: imemari maasikas aitab nii kortside kui südamehaiguste vastu	https://sobranna.postimees.ee/6716670/taimetark-imemari-maasikas-aitab-nii-kortsude-kui-sudamehaiguste-vastu?_ga=2.242697090.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	31.01.2019	Peletame taimedega gripi ja kümetuse	https://maaelu.postimees.ee/6512046/peletame-taimedega-gripi-ja-kulmetuse?_ga=2.204378000.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	1.11.2019	Ebaseaduslik ravimivõrgustik õngitseb eestlasi võltsidentiteetide abil	https://leht.postimees.ee/6815444/ebaseaduslik-ravimivorgustik-ongitseb-eestlasi-voltsidentiteetide-abil?_ga=2.248864775.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	21.10.2019	Uuenev rahvatervise seadus tõhustab muu hulgas ebaravivastast võitlust	https://www.postimees.ee/6807126/uuenev-rahvatervise-seadus-tohustab-muu-hulgas-ebaravivastast-voitlust
Postimees	4.03.2019	Sergey Saadi: energia ja elujõud ehk ebaravi silmapete	https://arvamus.postimees.ee/6536790/sergey-saadi-energia-ja-elujoud-ehk-ebaravi-silmapete?_ga=2.149900470.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027

Postimees	22.10.2019	Jesper Parve: ma ei ole ravitseja, ma ei ole psühholoog ega ka guru. Olen lihtsalt tavaline mees	https://raamatud.postimees.ee/6807732/jesper-parve-ma-ei-ole-ravitseja-ma-ei-ole-psuhholoog-ega-ka-guru-olen-lihtsalt-tavaline-mees?_ga=2.145729332.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	26.09.2019	Mida teha inimesega?	https://leht.postimees.ee/6787885/mida-teha-inimesega?_ga=2.237848448.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	6.10.2019	Nädala raamat: lugu Eesti päritolu mehest, kes oli lähedalt seotud natsijuhi Heinrich Himmleriga	https://raamatud.postimees.ee/6771591/nadala-raamat-lugu-estii-paritolu-mehest-kes-oli-lahedalt-seotud-natsijuhi-heinrich-himmleriga?_ga=2.181838759.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	30.07.2019	Taimetark: lõhnav ravitseja piparmünt võitleb bakterite ja hiirtega	https://sobranna.postimees.ee/6741357/taimetark-lohnav-ravitseja-piparmunt-voitleb-bakterite-ja-hiirtega?_ga=2.236752641.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	5.07.2019	«Himmleri pihtimused» toob päevavalgele Natsi-Saksamaa kulisside taga toimunu	https://raamatud.postimees.ee/6723423/himmleri-pihtimused-toob-paevavalgele-natsi-saksamaa-kulisside-taga-toimunu?_ga=2.170363680.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	1.06.2019	Ivan Makarov: Eesti Mikluhho-Maklaid	https://arvamus.postimees.ee/6697254/ivan-makarov-estii-mikluhho-maklaid?_ga=2.203310865.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	16.05.2019	Norra printsessi kallim: olen biseksuaalne šamaan, kellel on teispoosuse kogemus	https://elu24.postimees.ee/6684784/norra-printsessi-kallim-olen-biseksuaalne-samaan-kellel-on-teispoosuse-kogemus?_ga=2.40733474.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	13.05.2019	Norra printsessi Märtha Louise'i uus mees on šamaan	https://elu24.postimees.ee/6682195/norra-printsessi-martha-louise-i-uus-mees-on-samaan?_ga=2.35606305.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027

Postimees	24.04.2019	Karulauk – ähmase seadusega nii lubatud kui ka keelatud	https://tartu.postimees.ee/6576130/karulauk-ahmase-seadusega-nii-lubatud-kui-ka-keelatud?_ga=2.39619363.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	12.03.2019	Soliidses eas keelemees Johannes Aavik kosis noore Ally, pereõnne jäi alatiseks varjutama hirmutavate instinktidega tütar	https://sobranna.postimees.ee/6543085/soliidses-eas-keelemees-johannes-aavik-kosis-noore-ally-pereonne-jai-alatiseks-varjutama-hirmutavate-instinktidega-tutar?_ga=2.216435478.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	23.02.2019	SÕBRANNA EKSPERIMENT. Kas selgeltnägija abiga saab rikkaks ning mis juhtub, kui kolmas silm avaneb?	https://sobranna.postimees.ee/6527431/sobran-na-eksperiment-kas-selgeltnagija-abiga-saab-rikkaks-ning-mis-juhtub-kui-kolmas-silm-avaneb?_ga=2.149268406.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	3.01.2019	Foto- ja videolugu: Tartu viikingid jätsid orkid Viljandimaal nalga	https://tartu.postimees.ee/6490830/foto-ja-videolugu-tartu-viikingid-jatsid-orkid-viljandimaal-nalga?_ga=2.40733858.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	25.09.2019	Evelin Ilves tuli poliitikasse selleks, et jääda	https://poliitika.postimees.ee/6577926/evelin-ilves-tuli-poliitikasse-selleks-et-jaada?_ga=2.40200994.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	22.08.2019	Anna Parmas: «Naise peamine probleem on mees»	https://kultuur.postimees.ee/6759750/anna-parmas-naise-peamine-probleem-on-mees?_ga=2.170238112.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	19.06.2019	Ott Kiluski tume lugu jõuab lavale	https://kultuur.postimees.ee/6710224/ott-kiluski-tume-lugu-jouab-lavale?_ga=2.140863538.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	13.06.2019,	Urmas Nemvalts: miljoni mürgitamine	https://arvamus.postimees.ee/6707117/urmas-nemvalts-miljoni-murgitamine?_ga=2.182733606.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027

Postimees	29.01.2019	Ebausurituual: Tansaania tapeti kehaosade saamiseks kuus last	https://maailm.postimees.ee/6510161/eausurituual-tansaania-tapeti-kehaosade-saamiseks-kuus-last?_ga=2.202785425.1060569311.1581965143-1649196250.1535571027
Postimees	13.11.2019	Kui juba keskpäeval hämardub	https://leht.postimees.ee/6825336/kui-juba-keskpaeval-hamardub
Postimees	2.10.2019	Jürgen Rakaselg: Liivi sõda polnudki. Ravijuhis koolidele õpetajate kaitseks	https://tartu.postimees.ee/6791384/jurgen-rakaselg-liivi-soda-polnudki-ravijuhis-koolidele-opetajate-kaitseks
Postimees	16.12.2019	Psühholoog Tõnu Ots: tean tüdrukuid, kes seisavad silmade särades tänavanurgal, oodates horoskoobi lubatud eluarmastust	https://sobranna.postimees.ee/6851053/psuhholoog-tonu-ots-tean-tudrukuid-kes-seisavad-silmade-sarades-tanavanurgal-oodates-horoskoobi-lubatud-eluarmastust
Postimees	3.10.2019	Toitumisterapeut annab nõu: millised taimeteed on parimad külmetuse leevendajad	https://sobranna.elu24.ee/6793811/taimetark-aili-paju-soovitab-tinktuur-mis-aitab-ennetada-grippi-nakatumist
Postimees	4.10.2019	Taimetark Aili Paju soovib: tinktuur, mis aitab ennetada grippi nakatumist	https://raamatud.elu24.ee/6793249/retsept-taimeravi-nouanderaamatust-tinktuur-mis-aitab-ennetada-grippi-ja-kulmetushaigusi
Postimees	16.10.2019	Toitumisterapeut annab nõu: millised taimeteed on parimad külmetuse leevendajad	https://tervis.elu24.ee/6465399/toitumisterapeut-annab-nou-millised-taimeteed-on-parimad-kulmetuse-leevendajad
Postimees	20.12.2019	Salakaval haigus, mis teeb arstid pahaseks ja patsiendid vigaseks	https://leht.postimees.ee/6854994/salakaval-haigus-mis-teeb-arstid-pahaseks-ja-patsiendid-vigaseks
Postimees	20.12.2019	Salakaval puugihaigus külvab mõistmatust ja kannatusi	https://lounapostimees.postimees.ee/6854792/salakaval-puugihaigus-kulvab-moistmatust-ja-kannatusi
Postimees	30.09.201	Kui taimed räägiksid, mis nad meile ütlesid?	https://raamatud.elu24.ee/6790033/kui-taimed-raagiksid-mis-nad-meile-utleksid

Postimees	28.08.2019	«Šamanistlikest taimedest valmistatud jookide tarvitamine on nagu ekstreemsport. Asjad võivad väga valesti minna»	https://raamatud.elu24.ee/6763973/samanistlikest-taimedest-valmistatud-jookide-tarvitamine-on-nagu-ekstreemsport-asjad-voivad-vaga-valesti-minna
Postimees	24.05.2019	Mesilasteraapia on nagu looduslik botoks	https://sobranna.elu24.ee/6690619/mesilasteraapia-on-nagu-looduslik-botoks
Postimees	13.12.2019	Tai massaaž jõudis UNESCO kultuuripärandi nimistusse	https://www.elu24.ee/6849372/tai-massaaz-joudis-unesco-kultuuriparandi-nimistusse
Postimees	28.05.2019	See on maailma lihtsaim ravim	https://sobranna.elu24.ee/6694106/see-on-maailma-lihtsaim-ravim
Postimees	20.02.2019	Ravimeid põlgav arst käib mööda Eestit	https://www.postimees.ee/6527155/ravimeid-polgav-arst-kaib-mooda-eesit
Delfi	14.03.2019	Toidud, mis aitavad püsida noorena ja võidelda vananemise vastu	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/toidud-mis-aitavad-pusida-noorena-ja-voidelda-vananemise-vastu?id=75275205
Delfi	8.02.2019	Vähiarst Hele Everaus: kõige hullemad on olukorrad, kus meditsiin on end ammendanud ja sa näed, et inimene lihtsalt kustub	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervis/vahiarst-hele-everaus-koige-hullemad-on-olukorrad-kus-meditsiin-on-end-ammendanud-ja-sa-naed-et-inimene-lihtsalt-kustub?id=85232023
Delfi	28.01.2019	Umbluumeditsiini trend: inimesed sõidavad radioaktiivse õhuga kaevandustesse tervist ravima	https://forte.delfi.ee/news/teadus/umbluumedit-siini-trend-inimesed-soidavad-radioaktiivse-ohuga-kaevandustesse-tervist-ravima?id=85149653
Delfi	24.01.2019	Imeline juurvili pilvede kohalt. Mis see on?	https://lood.delfi.ee/maakodu/aed/imeline-juurvili-pilvede-kohalt-mis-see-on?id=85107983
Delfi	21.01.2019	Perearst Karmen Joller: alternatiivmeditsiin pole sugugi halb, aga sellega tuleb meeles pidada kahte väga selget reeglit	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervis/perearst-karmen-joller-alternatiivmeditsiin-pole-sugugi-halb-aga-sellega-tuleb-meeles-pidada-kahte-vaga-selget-reeglit?id=85028367

Delfi	10.01.2019	Karmen Joller: "Õnnelikkuse kultus paneb tervise surve alla!"	https://lood.delfi.ee/tervispluss/ajakirjalood/karmen-joller-onnelikkuse-kultus-paneb-tervise-surve-alla?id=84943705
Delfi	1.01.2019	Kust tulevad supertoidud? I osa	https://lood.delfi.ee/maakodu/aed/kust-tulevad-supertoidud-i-osa?id=84698429
Delfi	26.09.2019	Riigikohus vähihaige lapse juhtumi taustal: patsient ei saa arstilt nõuda üldtunnustamata ravi	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/riigikohus-vahihaige-lapse-juhtumi-taustal-patsient-ei-saa-arstilt-nouda-ultunnustamata-ravi?id=87559171
Delfi	26.08.2019	Võru õpetaja Merle tänab lootuse eest: kuu tagasi sai haigus hoogu juurde ja jõudsin viimasel hetkel haiglasse	https://naistekas.delfi.ee/elu/probleemlood/voru-opetaja-merle-tanab-lootuse-eest-kuu-tagasi-sai-haigus-hoogu-juurde-ja-joudsin-viimasel-hetkel-haiglasse?id=87229109
Delfi	18.02.2019	"Pealtnägija": Keilas tegutses perearst, kes on püüdnud veenda emasid vaktsineerimisest loobuma ja keeldunud ravimeid välja kirjutamast	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/pealtnagija-keilas-tegutses-perearst-kes-on-puudnud-veenda-emasid-vaktsineerimisest-loobuma-ja-keeldunud-ravimeid-valja-kirjutamast?id=85353359
Delfi	3.01.2019	ÕNNE VALEM Soovitus aastaks 2019: sulge ja kallista!	https://ekspress.delfi.ee/elu/onne-valem-soovitus-aastaks-2019-sulge-ja-kallista?id=84869081
Delfi	30.12.2019	Jõhvikas ja granaatõun on talvel asendamatud organismi turgutajad	https://lood.delfi.ee/maakodu/news/maakodu/retseptid/johvikas-ja-granaatoun-on-talvel-asendamatud-organismi-turgutajad?id=88484333
Delfi	22.11.2019	Kuidas läheb Eestis tegutsevatel Hiina meditsiini keskustel?	https://maaleht.delfi.ee/tervis/kuidas-laheb-estis-tegutsevatel-hiina-meditsiini-keskustel?id=88150249
Delfi	21.11.2019	Oht või võimalus? Hiina rahvameditsiin murrab teed tavameditsiini kõrvale	https://maaleht.delfi.ee/tasubteada/oht-voi-voimalus-hiina-rahvameditsiin-murrab-teed-tavameditsiini-korvale?id=88117353
Delfi	11.10.2019	Kas laadal tohib joomiseks või sissehingamiseks pitsikaupa eetrit müüa?	https://maaleht.delfi.ee/tarbija/kas-laadal-tohib-joomiseks-voi-sissehingamiseks-pitsikaupa-eetrit-muua?id=87720859

Delfi	4.10.2019	KAS TEADSID, milline köögivili on vaese mehe liha?	https://lood.delfi.ee/omamaitse/tervis/kas-teadsid-milline-koogivili-on-vaese-mehe-liha?id=87623485
Delfi	1.10.2019	LOODUSE VÄGI Kanarbik, puhastav haldjas loodusest	https://digileht.maakodu.delfi.ee/aed/looduse-vagi-kanarbik-puhastav-haldjas-loodusest?id=87334679
Delfi	22.08.2019	Kas tead, milline osa õunast on kõige tervislikum?	https://lood.delfi.ee/maakodu/news/maakodu/aed/kas-tead-milline-osa-ounast-on-koige-tervislikum?id=83357483
Delfi	16.08.2019	Väekas ja maagiline pihlakas: koduhaldjas, vitamiinirikas toidu- ja ravimtaim	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/vaekas-ja-maagiline-pihlakas-koduhaldjas-vitamiinirikas-toidu-ja-ravimtaim?id=69704517
Delfi	30.07.2019	TIIR PEIPSIMAAL Ivan-Tšai ehk põdrakanepitee: vanausuliste jook, mille ees Hitler paanilist hirmu tundis	https://lood.delfi.ee/omamaitse/toidutrendid/tiir-peipsimaal-ivan-tsai-ehk-poddrakanepitee-vanausuliste-jook-mille-ees-hitler-paanilist-hirmu-tundis?id=79646592
Delfi	23.07.2019	Kuldne saialill - tõhus ravimtaim, mis toob leevendust nii külmetushaiguste kui vähi puhul	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/taimetarkused/kuldne-saialill-tohus-ravimtaim-mis-toob-leevendust-nii-kulmetushaiguste-kui-vaahi-puhul?id=83644061
Delfi	2.12.2019	Hõimurahva hiiepalvuse ajatu foto võitis Hiite kuvavõistluse peauhinna	https://maaleht.delfi.ee/news/keskkond/metsandus/hoimurahva-hiiepalvuse-ajatu-foto-voitis-hiite-kuvavoistluse-peauhinna?id=88247765
Delfi	2.12.2019	Tänavune Hiie sõber on Valjala kooli ajalooõpetaja Ester Vaiksaar	https://maaleht.delfi.ee/elu/tanavune-hiie-sober-on-valjala-kooli-ajalooopetaja-ester-vaiksaar?id=88245301
Delfi	2.12.2019	Aasta Hiie sõber on õpetaja Ester Vaiksaar	https://alkeemia.delfi.ee/keskkond/planeetmaa/aasta-hiie-sober-on-opetaja-ester-vaiksaar?id=88240787
Delfi	1.10.2019	Hundiks käimine - usukujutelm või maagia valdamine	https://alkeemia.delfi.ee/mystika/esoteerika/hundiks-kaimine-usukujutelm-voi-maagia-valdamine?id=87604261

Delfi	24.09.2019	Maagilised idamaade ravivõtted: mille poolest on ajurveeda manuaalteraapiad erilised?	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/maagilised-idamaade-ravivotted-mille-poolest-on-ajurveeda-manuaalteraapiad-erilised?id=87520989
Delfi	9.09.2019	Eriline viis keha mürkidest vabastamiseks ja ainevahetuse kiirendamiseks	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/eriline-viis-keha-murkidest-vabastamiseks-ja-ainevahetuse-kiirendamiseks?id=87373917
Delfi	9.08.2019	Riik kavatseb koolitusasutustele rangemad nõuded kehtestada	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/riik-kavatseb-koolitusasutustele-rangemad-nouded-kehtestada?id=87091387
Delfi	4.07.2019	Kirss rahvaravis: see imeline mari puhastab organismi, aitab säilitada noorust ja head väljanägemist	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/ki-rss-rahvaravis-see-imeline-mari-puhastab-organismi-aitab-sailitada-noorust-ja-head-valjanagemist?id=86311625
Delfi	6.04.2019	TERVISENIPP! Kastoorõli toob naistehädadele tõhusat leevendust	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/tervisenipp-kastooroli-toob-naistehadadele-tohusat-leevendust?id=85824717
Delfi	13.07.2019	ABIELUHOROSKOOP Need on sinu armastuse õppetunnid	https://lood.delfi.ee/perejakodu/peresuhted/abieluhoroskoop-need-on-sinu-armastuse-oppetunnid?id=86778709
Delfi	4.03.2019	Kas kätega ravitsemine on võimalik?	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/kas-katega-ravitsemine-on-voimalik?id=85500941
Delfi	3.12.2019	Keskaja ravimaagia alused	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/keskaja-ravimaagia-alused?id=88250643
Delfi	20.11.2019	Šahh ja matt! Katrin Lust kavaldas üle ravitseja Veet Mano, kes püüdis teleajakirjanikule mainekujunduslikku lõksu seada	https://kroonika.delfi.ee/news/inimesed/sahh-ja-matt-katrin-lust-kavaldas-ule-ravitseja-veet-mano-kes-puudis-teleajakirjanikule-mainekujunduslikku-loksu-seada?id=88122055
Delfi	12.11.2019	Arstid avalikustasid uut informatsiooni Zavorotnjuki kohta: ennustus, et naine sai valediagnoosi läks täppi!	https://kroonika.delfi.ee/news/mitmesugust/arstid-avalikustasid-uu-informatsiooni-zavorotnjuki-kohta-ennustus-et-naine-sai-valediagnoosi-laks-tappi?id=88037417

Delfi	11.11.2019	KODUMAININE JA TASUTA: Kadakamarjad sobivad maitseaineks, parandavad tervist ja neist saab isegi moosi	https://lood.delfi.ee/maakodu/news/maakodu/aed/kodumaine-ja-tasuta-kadakamarjad-sobivad-maitseaineks-parandavad-tervist-ja-neist-saab-isegi-moosi?id=87966595
Delfi	24.10.2019	EKSPRESSI ARHIIVIST Kadunud Markkuse otsingud on kõik omavahel tülli ajanud	https://ekspress.delfi.ee/kuum/ekspressi-arhiivist-kadunud-markkuse-otsingud-on-koik-omavahel-tulli-ajanud?id=73346429
Delfi	6.09.2019	GALERII Saa tutvavaks "Eesti selgeltnägijate tuleproovi" uue hooaja osalejatega	https://naistekas.delfi.ee/seebinurk/uuised/galerii-saa-tuttavaks-estii-selgeltnagijate-tuleproovi-uee-hooaja-osalejatega?id=87351141
Delfi	5.09.2019	VIDEO Telesaade, Estonia katastroof või tähistamine: arva koos "Selgeltnägijate tuleproovi" uute osalistega, mis müstilises ümbrikus peitub	https://kroonika.delfi.ee/news/videod/video-telesaade-estonia-katastroof-voi-tahistamine-arva-koos-selgeltnagijate-tuleproovi-uute-osalistega-mis-mustilises-umbrikus-peitub?id=87334599
Delfi	23.05.2019	Kas teadsid? Need loomulikud ja keemiavabad teraapiad võivad toimida isegi paremini kui apteegirohud	https://lood.delfi.ee/annestiil/elustiil/kas-teadsid-need-loomulikud-ja-keemiavabad-teraapiad-voivad-toimida-isegi-paremini-kui-apteegirohud?id=86244175
Delfi	3.12.2019	Tallinn tahab piirata naastrehvide kasutamist, aga kuidas?	https://forte.delfi.ee/news/auto/tallinn-tahab-piirata-naastrehvide-kasutamist-aga-kuidas?id=88257179
Delfi	5.02.2019	Hele Everaus: tervendajad, kes lubavad vähi ära ravida, on šarlatanid!	https://lood.delfi.ee/tervispluss/ajakirjalood/hele-everaus-tervendajad-kes-lubavad-vahi-ara-ravida-on-sarlatanid?id=85231125
Delfi	16.01.2019	NÄDALA FILM „Mees, kes üllatas kõiki“ on nagu puhastustuli	https://ekspress.delfi.ee/areen/nadala-film-mees-kes-ullatas-koiki-on-nagu-puhastustuli?id=84996465
Delfi	28.06.2019	KULTUURIBIIT Lavastaja Ain Mäeotsa playlist	https://epl.delfi.ee/kultuur/kultuuriibit-lavastaja-ain-maeotsa-playlist?id=86650933

Delfi	2.02.2019	Jufereva-Skuratovski Haigekassa reklaamist: kui nii edasi läheb, hakkavad ka sünnitajad otsima abi posijatelt	https://epl.delfi.ee/arvamus/jufereva-skuratovski-haigekassa-reklaamist-kui-nii-edasi-laheb-hakkavad-ka-sunnitajad-otsima-abi-posijatelt?id=85209681
Delfi	15.01.2019	Psühhiaatri kogemus: läbielatud trauma "ärakoputamine" emotsionaalse vabaduse tehnika abil	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/psuhhiaatri-kogemus-labielatud-trauma-arakoputamine-emotsionaalse-vabaduse-tehnika-abil?id=77902176
Delfi	27.03.2019	HINGERAVI ABC Milliste teraapiate ja vahenditega ravida hinge, kui elumere lained üle pea kokku löövad?	https://lood.delfi.ee/annestiil/tervis/hingeravi-abc-milliste-teraapiate-ja-vahenditega-ravida-hinge-kui-elumere-lained-ule-pea-kokku-loovad?id=85730567
Delfi	26.09.2019	Riigikohus: patsient ei saa haiglalt nõuda üldtunnustamata ravimeetodi kasutamist	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/riigikohus-patsient-ei-saa-haiglalt-nouda-ultunnustamata-ravimeetodi-kasutamist?id=87552535
Delfi	24.09.2019	Vähihaige lapse pere ootab riigikohtult ebatavalist otsust	https://epl.delfi.ee/uudised/vahihaige-lapse-pere-ootab-riigikohtult-ebatavalist-otsust?id=87513323
Delfi	27.11.2019	Terapeut Pille Alaver filmist "Tere tulemast Marwenisse": minevikuõuduste uuesti läbielamine pole alati vajalik ega ka soovitatav	https://kinoveeb.delfi.ee/filmidjaarvustused/terapeut-pille-alaver-filmist-tere-tulemast-marwenisse-minevikuouduste-uuesti-labielamine-pole-alati-vajalik-ega-ka-soovitatav?id=88197667
Delfi	21.11.2019	Milliseid sõnumeid saadavad inglid sulle läbi numbrite?	https://alkeemia.delfi.ee/mystika/esoteerika/milliseid-sonumeid-saadavad-inglid-sulle-labinumbrite?id=79064650
Delfi	7.11.2019	Kehapsühoteraapia - lahendus traumajärgsele kookonissetõmbumisele	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/kehapsuhhoteraapia-lahendus-traumajargsele-kookonissetombumisele?id=81164119
Delfi	24.10.2019	MIS SAAB HOMME? Toomas Jürgenstein: et	https://epl.delfi.ee/arvamuskonkurss/mis-saab-homme-toomas-jurgenstein-et-homme-ei-saabuks-aeglane-surm?id=87834785

		homme ei saabuks aeglane surm	
Delfi	4.10.2019	On inimesi, kellega suheldes me lausa "lendame", aga teistega kaasneb vaid peavalu. Kuidas mürgiseid suhteid parandada?	https://lood.delfi.ee/annestii/seks/on-inimesi-kellega-suheldes-me-lausa-lendame-aga-teistega-kaasneb-vaid-peavalu-kuidas-murgiseid-suhteid-parandada?id=79638284
Delfi	17.09.2019	Yoni saladused: teekond teadliku ja püha seksuaalsuse poole	https://alkeemia.delfi.ee/suhted/seks/yni-saladused-teekond-teadliku-ja-puha-seksuaalsuse-poole?id=87443907
Delfi	9.09.2019	Armeenia müstik Mada Dalian: 90% inimeste vaevustest ja ärevusest põhjustavad hirmud ja allasurutud uskumused	https://maaleht.delfi.ee/elu/armeenia-mustik-mada-dalian-90-inimeste-vaevustest-ja-arevusest-pohjustavad-hirmud-ja-allasurutud-uskumused?id=87381589
Delfi	29.08.2019	Kuu loomine Neitsis: kuidas see mõjutab sinu sodiaagimärki?	https://alkeemia.delfi.ee/mystika/esoteerika/kuu-loomine-neitsis-kuidas-see-mojutab-sinu-sodiaagimarki?id=87260689
Delfi	10.08.2019	Jaga oma elu nendega, kes kiirgavad sulle tagasi armastust	https://alkeemia.delfi.ee/eneseareng/meelerahu/jaga-oma-elu-nendega-kes-kiirgavad-sulle-tagasi-armastust?id=80711455
Delfi	2.07.2019	RAAMATUBLOGI: Liberaalse loo pettekujutlused purunevad ja religioon ei saa hakkama	https://epl.delfi.ee/martinson/raamatublogi-liberaalse-loo-pettekujutlused-purunevad-ja-religioon-ei-saa-hakkama?id=86706131
Delfi	11.06.2019	Eesti mees Soovisin oma suhet päästa, tundsin end olude ohvrina ja arvasin, et minust ei sõltu midagi	https://lood.delfi.ee/tervispluss/vaimnetervis/eesti-mees-soovisin-oma-suhet-paasta-tundsin-end-olude-ohvrina-ja-arvasin-et-minust-ei-soltu-midagi?id=86480975
Delfi	17.04.2019	Sündimise päev näitab ära, milline on sinu maagiline võime!	https://alkeemia.delfi.ee/mystika/esoteerika/sundimise-paev-naitab-ara-milline-on-sinu-maagiline-voime?id=85941125
Delfi	1.04.2019	Tiibeti traditsiooniline energeetiline tervendamine	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/tiibeti-traditsiooniline-energeetiline-tervendamine?id=85775703

Delfi	21.03.2019	Neli soovitus, kuidas enda eest hoolt kanda ka siis, kui oled tegelikult omadega täiesti läbi	https://naistekas.delfi.ee/tervis/vaimnetervis/neli-soovitust-kuidas-enda-eest-hoolt-kanda-ka-siis-kui-oled-tegelikult-omadega-taiesti-labi?id=85642501
Delfi	12.03.2019	Dr Eva Reich - leebe bioenergeetika looja mõtted sünnist ja traumade lahustamisest	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/dr-eva-reich-leebe-bioenergeetika-looja-motted-sunnist-ja-traumade-lahustamisest?id=85552823
Delfi	6.02.2019	Iga suhe on määratud sulle selleks, et võiksid terveneda	https://alkeemia.delfi.ee/suhted/armastus/iga-suhe-on-maaratud-sulle-selleks-et-voiksid-terveneda?id=85243907
Delfi	16.11.2019	Maalehe suur aastahoroskoop 12 tähemärgile 2019	https://maaleht.delfi.ee/archive/maalehe-suur-aastahoroskoop-12-tahemargile-2019?id=84819149
Delfi	1.07.2019	Inetu! 25aastane naine proovis eestlastelt annetusi välja meelitada, väites, et tal on emaka- ja kõhuarteri vähk	https://naistekas.delfi.ee/elu/probleemlood/inetu-25aastane-naine-proovis-eestlastelt-annetusi-valja-meelitada-vaites-et-tal-on-emaka-ja-kohuarteri-vahk?id=86698279
Delfi	25.01.2019	„Oksendamine võib peegeldada ämma vastumeelsust lapse saamisele.” Eesti haiglates levitatakse agaralt umbluukirjandust	https://epl.delfi.ee/eesti/oksendamine-voib-pegeldada-amma-vastumeelsust-lapse-saamisele-eesi-haiglates-levitatakse-agaralt-umbluukirjandust?id=85121435
Delfi	12.12.2019	Tüütu nohu? 6 kasulikku taimeravi retsepti, mis aitavad sellega võidelda	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervis/tuutu-nohu-6-kasulikku-taimeravi-retsepti-mis-aitavad-sellega-voidelda?id=88338635
Delfi	26.09.2019	Nädala alkeemik Richard Overly Keha psühhoterapia - leebe bioenergeetika meetodi õpetaja ja Eva Reichi meetodite edasiviija	https://alkeemia.delfi.ee/hallokosmos/uusmaailm/nadala-alkeemik-richard-overly-keha-psuhhoteraapia-leebe-bioenergeetika-meetodi-opetaja-ja-eva-reichi-meetodite-edasivijja?id=81491233
Delfi	18.07.2019	Kõrge vererõhk nalja ei mõista — mida teha, kui	https://lood.delfi.ee/tervispluss/uudised/korge-vererohk-nalja-ei-moista-mida-teha-kui

		vererõhk normist kõrgemale tõuseb?	vererohk-normist-korgemale-touseb?id=86859711
Delfi	3.07.2019	Mõtled, miks sa alati nii väsinud oled? Need idamaised tavad varustavad sind lisaenergiaga	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervis/motled-miks-sa-alati-nii-vasinud-oled-need-idamaised-tavad-varustavad-sind-lisaenergiaga?id=86705339
Delfi	31.05.2019	Taimeravi teerajaja. 84-aastasena lahkus akadeemik Udo Margna	https://epl.delfi.ee/viimanelugu/taimeravi-teerajaja-84-aastasena-lahkus-akadeemik-udo-margna?id=86366137
Delfi	30.05.2019	Ilmad lähevad taas ilusaks — need põnevad paigad ootavad nüüd avastamist!	https://lood.delfi.ee/perejakodu/lasteaialaps/ilmad-lahevad-taas-ilusaks-need-ponevad-paigad-ootavad-nuud-avastamist?id=79069144
Delfi	6.05.2019	ÄGE IDEE! Aedtil ei ole ainult maitsetaim, seda saab isegi küpsetada — vaata, mis on menüüs	https://lood.delfi.ee/omamaitse/nipid/age-idee-aedtil-ei-ole-ainult-maitsetaim-seda-saab-isegi-kupsetada-vaata-mis-on-menuus?id=86095403
Delfi	11.04.2019	Hädas unetusega: salakaval unetõbi halvendab elukvaliteeti ja mõjutab ka füüsilist tervist	https://lood.delfi.ee/annestiil/tervis/hadas-unetusega-salakaval-unetobi-halvendab-elukvaliteeti-ja-mojutab-ka-fuusilist-tervist?id=85886551
Delfi	27.12.2019	Kuidas parandada immuunsust? Immunoloogid jagavad praktilisi soovitusi	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/kuidas-parandada-immuunsust-immunoloogid-jagavad-praktilisi-soovitusi?id=88488441
Delfi	21.12.2019	Alkeemia lugemisnurk Praktilised tehnikad, kuidas lahustada negatiivseid emotsioone	https://alkeemia.delfi.ee/eneseareng/raamatud/alkeemia-lugemisnurk-praktilised-tehnikad-kuidas-lahustada-negatiivseid-emotsioone?id=87362733
Delfi	19.12.2019	Jõulupüha mitu kihti: mis on jõulude tõeline tähendus?	https://alkeemia.delfi.ee/mystika/esoteerika/joulupuha-mitu-kihti-mis-on-joulude-toeline-tahendus?id=88426081
Delfi	15.12.2019	Ajurveeda nipid ja retseptid, et talv tervelt üle elada	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/ajurveeda-nipid-ja-retseptid-et-talv-tervelt-ule-elada?id=73449665

Delfi	3.11.2019	Ajukasvajaga võitleva eestlanna abikaasa Erki: ka meie ei tea, kuidas lõpuks läheb, aga teeme absoluutselt kõik, et Eeva elu päästa	https://naistekas.delfi.ee/elu/probleemlood/ajukasvajaga-voitleva-eestlanna-abikaasa-erki-ka-meie-ei-tea-kuidas-lopuks-laheb-aga-teeme-absoluutselt-koik-et-eeva-elupaasta?id=87954851
Delfi	23.10.2019	Näitlejanna Kristel Leesmend: kuidas juhtus, et kehatöö, loodusravi ja suhtlemine taimedega muutusid äkki alternatiivseteks?	https://lood.delfi.ee/tervispluss/ajakirjalood/naitlejanna-kristel-leesmend-kuidas-juhtus-et-kehatoo-loodusravi-ja-suhtlemine-taimedega-muutused-akki-alternatiivseteks?id=87847839
Delfi	20.10.2019	Kõrvapõletiku vastu on loodusravi tõhusam ja ohutum kui antibiootikumid	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/korvapoletiku-vastu-on-loodusravi-tohusam-ja-ohutum-kui-antibiootikumid?id=87795473
Delfi	13.10.2019	Kastan ravib haavu ja langetab vererõhku! Jagame põhjuseid, miks neid imelisi vilju kohe korjama minna	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervisliktoit/kastan-ravib-haavu-ja-langetab-vererohku-jagame-pohjuseid-miks-neid-imelisi-vilju-kohe-koorjama-minna?id=87696435
Delfi	27.09.2019	10 nippi, mis aitavad leevendada piinavat seljavalu	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/10-nippi-mis-aitavad-leevendada-piinavat-seljavalu?id=80901401
Delfi	27.09.2019	Terviseamet: eeterlike õlide sisse võtmine võib lõppeda tõsise tervisehädaga	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/terviseamet-eeterlike-olide-sisse-votmine-voib-loppeda-tosise-tervisehadaga?id=87562943
Delfi	18.09.2019	Iidne Tiibeti väekas "toidulisand" - chudlen	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/taimetarkused/iidne-tiibeti-vaekas-toidulisand-chudlen?id=87465275
Delfi	18.07.2019	Hea teada! Üllatavalt lihtne moodus veresuhkru tasakaalustamiseks ja seedimise soodustamiseks	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/hea-teada-ullatavalt-lihtne-moodus-veresuhkru-tasakaalustamiseks-ja-seedimise-soodustamiseks?id=78771126
Delfi	8.06.2019	Alkeemia lugemisnurk Kõige vastikumad tüübid sinu ümber ongi need kõige paremad õpetajad!	https://alkeemia.delfi.ee/eneseareng/raamatud/alkeemia-lugemisnurk-koige-vastikumad-tuubid-sinu-umber-ongi-need-koige-paremad-opetajad?id=86458971

Delfi	26.05.2019	Miks ei saa Eestis homöopaatilisi ravimeid poest osta?	https://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/miks-ei-saa-eestis-homooptaalisi-ravimeid-poest-osta?id=86309633
Delfi	2.05.2019	Emasid aitab kevadväsimuse vastu kodumaine musta pässiku eliksiir	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervis/kingivihje-emadepaev-emadepaeva-kink?id=86084083
Delfi	4.04.2019	Legendaarse "Koduapteegi" autor Kaljo Mandre – vahendaja inimese ja looduse vahel	https://maaleht.delfi.ee/news/maaleht/elu/legendaarse-koduapteegi-autor-kaljo-mandre-vahendaja-inimese-ja-looduse-vahel?id=85789481
Delfi	10.03.2019	"Ma ei kuku. Ma seisan. Mina jään püsti!" Ühe mehe võimas võidujooks agressiivse vähiga	https://lood.delfi.ee/tervispluss/uudised/ma-ei-kuku-ma-seisan-mina-jaan-pusti-uhe-mehe-voimas-voidujooks-agressiivse-vahiga?id=85549717
Delfi	15.02.2019	KUI OLED UMMIKUS Kuidas tulla toime negatiivsete emotsioonidega?	https://lood.delfi.ee/tervispluss/vaimnetervis/kui-oled-ummikus-kuidas-tulla-toime-negatiivsete-emotsioonidega?id=85323027
Delfi	10.01.2019	Kaheksa looduslikku abivahendit, millega tõhusalt külmetuse vastu võidelda	https://lood.delfi.ee/eestinaine/ajakirjalood/kaheksa-looduslikku-abivahendit-millega-tohusalt-kulmetuse-vastu-voidelda?id=84962763
Delfi	7.01.2019	Neli taimset ekstrakti, mis toimivad sama efektiivselt kui sünteetilised ravimid	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/taimetarkused/neli-taimset-ekstrakti-mis-toimivad-sama-efektiivselt-kui-sunteetilised-ravimid?id=71108159
Delfi	30.04.2019	Antroposoofiline meditsiin - ravikunst, mida iseloomustab inimese ja tema probleemide terviklik käsitusviis	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/alternatiivravi/antroposoofiline-meditiin-ravikunst-mida-iseloomustab-inimese-ja-tema-probleemide-terviklik-kasitusviis?id=86049717
Delfi	15.03.2019	Viis fantastilist spaad Tais	https://reisijuht.delfi.ee/archive/viis-fantastilist-spaad-tais?id=85611513
Delfi	26.02.2019	Kuidas saada saledaks ja jääda saledaks? Hiinlastel on sellele küsimusele vastus	https://naistekas.delfi.ee/tervis/figuur/kuidas-saada-saledaks-ja-jaada-saledaks-hiinlastel-on-sellele-kusimusele-vastus?id=85398423

Delfi	17.02.2019	Naine, kes tunneb Hiina taimetarkust ja taimravi	https://lood.delfi.ee/tervispluss/uudised/naine-kes-tunneb-hiina-taimetarkust-ja-taimravi?id=85323053
Delfi	29.04.2019	Sa oled see, mida sa sööd! Nende idamaiste tavade ja nippide abil on sul võimalik hoida toitudes tervislikku joont	https://naistekas.delfi.ee/tervis/tervisliktoit/sa-oled-see-mida-sa-sood-nende-idamaiste-tavade-ja-nippide-abil-on-sul-voimalik-hoida-toitudes-tervislikku-joont?id=86012789
Delfi	13.05.2019	Kas lastehaigused on osa inimeseks kujunemise protsessist?	https://alkeemia.delfi.ee/tervis/tervisemured/kas-lastehaigused-on-osa-inimeseks-kujunemise-protsessist?id=86185241
Delfi	22.03.2019	9 KUUD Seks raseduse ajal, valud alakõhus, vaktsineerimine ja muud olulised teemad, millega peab iga pere beebiootuse ajal kursis olema	https://lood.delfi.ee/perejakodu/ajakirjalood/9-kuud-seks-raseduse-ajal-valud-alakohus-vaktsineerimine-ja-muud-olulised-teemad-millega-peab-iga-pere-beebiootuse-ajal-kursis-olema?id=85682671
Delfi	24.01. 2019	Kas kuum jalavann või kibe sibulamahl? Jaga oma ravinippe!	https://lood.delfi.ee/tervispluss/uudised/kas-kuum-jalavann-voi-kibe-sibulamahl-jaga-oma-ravinippe?id=82325601

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Elise Ader,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Komplementaar- ja alternatiivmeditsiiniga seotud mõistete kasutus Delfi ja Postimehe veebiväljaandes”, mille juhendaja on Marku Uibu, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Elise Ader

27.05.2020